

זכרון

עליו

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 25

בס"ד. י"ח אלול תשע"ו

בגליון:

ב ערי אירופה מוסווים בשו"ת חתם סופר - מהרב ב. אבערלאנדער

ו בין מאקאווא לאדא

אגרות מ'היריעות שלמה' ממאקאווא, רבי מרדכי אליעזר וועבער מאדא
ורבי יצחק היילברון מאדא - מהרב י. ווינשטאק

ד כתב רבנות מק"ק פעטשי-ניידארף

לרבי נפתלי סופר בעל 'מטה נפתלי' - מהרב י. ש.א. רובינפעלד

ט משפחת בעל 'שערי תורה' בסאנטוב - מהרב י. גולדשטיין

כז משפחת בית אבותיו של 'בית היוצר' וצאצאיהם - מהרב ש. רוט

לז עוד על משפחת פעלבערבויים

ולתולדות רבי יו"ט ליפמאן הערצפעלד מחוסט - מהרב י.צ. מארגירעטען

מג עוד על צאצאי רבי יצחק אייזיק שפרייזער

משפחות רובינשטיין, שטוהל, ליכטמן, ווייס - מהרב ש.צ. שפיטצער

מט לפני תשעים שנה

לקט ידיעות מהעתונות בשנת תרפ"ה - מהרב ש.י. שפיצר

נד עוללות

זיווגיו של ה'מנוחת משה' מטיסאפירעד - הרב ח.א. רייניץ / רבי חיים
שענפעלד מקעזמארק, רש"י זינגער - הר' י. שיזף (שינפלד) / יחוס
משפחת רבי יוסף עפשטיין מסאטמאר - הרב י.מ. טרעגער / רמ"א וועבר,
ר' יוסף קרויס - הרב ב.צ. גרינפעלד / יהודי שטרסהוף, צאצאי אברבנאל
- הרב ב. אבערלאנדער / רבי שלום אולמאן מלאקענבאך - הרב י.מ.מ.
וידר / רבי דוד כ"ץ ביסטריץ ממילכדארף וחמיו רבי שמעון מאנדל,
אגרות מרבי דוד ביסטריץ ורבי יהודה אסאד

הרב ברוך אבערלאנדער
אב"ד הבד"צ דקה"ח בודאפעסט, הונגריה

ערי אירופה מוסוים בשו"ת 'חתם סופר'

א. "אחד מאנשי חיל המלך בארץ ישמעאל"

בשו"ת 'חתם סופר' (יו"ד סי' שמא) נשאל אודות: "אחד מאנשי חיל המלך בארץ ישמעאל מת בבתי החלאים, ויודע הדבר לג"ח [=לגומלי חסדים] מבני עמינו, ויבוקש הדבר וימצא כי הוא מהול, ויחקרו אצל שומר החלאים ואמר כי לא נודע לו מנו ומנו כי בא אליו בחליו, והנה נמצא לו תועבה תלוי לו בצווארו כנהוג אצל בעלי דת ההוא, ונסתפקו אי שפיר דמי להתעסק בקבורתו. ושאלו לצורבא מרבנן מתלמידינו שהיה שם והורה להם להשתדל בקבורתו, וכן עשו, וגם הביאוהו לקברי ישראל. ועתה פקפקו איזה לומדים על הוראה זו". וב'מפתחות' נרשם: "יהודי א' מאנשי חיל בארץ ישמעאלים שמת בבית החלאים ונמצא לו תועבה תלויה בצווארו כדרך בעלי דת ההוא, אי שפיר דמי להתעסק בקבורתו".

הנה למרות שכתוב שזה שאלה "מארץ ישמעאל", משמע שמדובר במדינה אירופאית, במקום שרק היהודים נימולים, ומסתבר שהכוונה לממלכת הבסבורג, וה'תועבה [שהיה] תלוי לו בצווארו' של הנפטר היה שתי וערב, שהרי הישמעאלים אינם לובשים על צוארם דברים מסוג זה. והיה צורך להעלים פרטי סיפור זה ושם השואל ('צורבא מרבנן מתלמידינו'), כדי שלא יתפרסם לשלטונות שהיהודים קברו בקבר ישראל אחד שהתנצר.

ב. "מקרה לא טהור בארץ תוגר"

בדומה להנ"ל ישנה עוד תשובה בשו"ת 'חתם סופר' (אה"ע ח"ב סי' ככה): "נפשו בשאלתו על מקרה לא טהור בארץ תוגר בת ישראל הרתה לזנונים מישמעאל א' ומדאגה פן יקח הנואף את הילד לאמונתו ויאמר כי משלהם הוא המציא אבי הזונה אחד מן השוק שירצה ברצי כסף שיבוא לפני בית דין ויתודה ויודה לומר צדקה ממני נתעברה ויקח אותה לו לאשה מיד ולא לתר ותלד הילד על ברכי האיש ההוא ויגדלו כבנו ואז ירפו ידי הנואף והרי זה התינוק מוצל מני שחת ומה' היתה כי לא בא הנואף כלל לתבוע הילד אך עומד לנגד איסור מעוברת חברו ע"כ שאל באחת אם יש למצוא היתר לאיסור הנ"ל או לא". וב'מפתחות' נרשם: "אודות פנויה שנתעברה מישמעאל אחד אם יכול אבי האשה להשיאה לאחד מן השוק למען הציל האם והילד מני שחת".

גם כאן מסתבר שמדובר בשאלה שנשאלה באירופה, אולם מפני הפחד שלא יצא מזה מכשול וצרה על ידי השלטון הנוצרי, נוספו בו פרטים מטעים, כדי למנוע אפשרות לזהות את האנשים העומדים מאחורי הסיפור. הוכחה לזה ישמש שמו של

השואל: " להרב מהו דוד כ"ץ נ"י", שלפי שתי אפשרויות הזיהוי שבספר 'אישים בתשובות החת"ס' (אות קמט-קנ) הכוונה לרבנים שלא כיהנו במדינה ישמעאלית.

ג. "הרופאים הכומרים הידועים בארץ ישמעאל"

ושוב יש תשובה בשו"ת 'חתם סופר' (י"ד סי' עו): "שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג המאה"ג המופלא כבוד מו"ה אברהם משה נ"י אב"ד בטורקייא יע"א.

ג"ה מער"ח שבט העבר הגיעני ונפשו היפה בשאלתו אודות עלמה א' בת י"ח שנים והיא ניכפת בחולי נכפה ר"ל... והנה כל הרופאים נתיאשו מלבקש לה רפואה, אך הרופאים הכומרים הידועים בארץ ישמעאל אומרים אפשר ע"ד הרחוק ימצאו לה רפואה או שתמות בסמים החריפים... ושום ישראל ממשפחתה לא יבוא אצלה כל ימי משך היותה אסור בחצר המטרה שלהם, ועתה נפשו לשאל הגיע אם מותר לעשות כן או לא.

ומ"מ בנידון שלפנינו פשוט יותר מביעא בכותחא דאסור למוסרה לבתי הכומרים הנ"ל... ואסור למוסרה למיתה ומכ"ש ברופא ישמעאל ככה"ג שאסור שהרי נחשד על שפיכות דמים... ועוד משום אל יתיחד אשה עם הערביים שחשודים על עריות... ע"כ נלפענ"ד אין שום סברא להתיר לכנוס לבית הכומרים הנ"ל מכל הלין טעמא.

ואמנם פשוט שאין מוטל על האב הזה לא פרנסתה ולא רפואתה של בת י"ח שנה, והיא כשארי עניי ישראל המוטלים על הצבור להכניסה לבית הקדש החולי בקהלות גדולות שבמדינותיכם, ולהקל מעל העני הזה...".

והנה למרות שכאן מפורש שנשלחה התשובה ל"אב"ד בטורקייא", והדיון הוא אודות כומרים בארץ ישמעאל וייחוד עם הערביים, בכל זאת הדעת נוטה שגם תשובה זו נשלחה לרב באחת ממדינות אירופה.

שוב ראיתי ב'אישים' שם (אות לג) שדן אודות זהותו של השואל, וכותב: "אולי הדיין במישקאוויץ שבערך הבא", הרי שגם הוא סבר ש"אב"ד בטורקייא" אינו כפשוטו, "ואולי יש שם טעות הדפוס" כפי שכתב אלי במכתב. עוד הוא כתב: "כעת יש לנו גם הוכחה שהנ"ל היה בקשרי מכתבים עם החת"ס, ראה החתם סופר ותלמידיו עמ' קג בסופו, ר' אברהם משה פריינד, והוא שימש כרב במישקאוויץ".

ד. האם מותר להדליק נרות לאלילים ביום אידם

והעירני ש"ב הרה"ג מנחם מאיר שי' יאקאבאוויטש שבדומה לזה יש בשו"ת 'חתם סופר' (י"ד סוף סי' קלג): "ולענין מה שמסבבים בארץ הודו בע"ז שלהם, וכל הדרים באותו המבוי צריכים להדליק נרות, ויהודים הדרים שם אם אינם מדליקים הם בסכנה מפני ההמונים... מ"מ הישראל אסור לעשות וצריך למסור נפש ע"ז, אך יאמר לשכנו מלטני מן העוצר וצא עול תחתיו...".

ובשו"ת כתב סופר (י"ד סי' פד) דן בשאלה דומה ממש בתשובה להרב מוואשוואר בהונגריה, וכדאי להעתיק את השאלה: "ע"ד שמקפידים הכומרים והמונים שידליקו

ישראל נרות בחלונותם בשעה שמסבבים ביום אידם בצלמים, ומכבדים אותם כאלהים, והמסבבים כשלא ראו אור בבתי ישראל זרקו אבנים ובלסטראות לחלונותי' ונפשו בשאלתו אם מחוייבים להסתכן בנפשם או לא". בתשובה מציין ה'כתב סופר': "הנה דבר זה בעצמותו כבר נשאל לפני אבא מאוה"ג זצ"ל, והוא בח"ס יו"ד סס"י קל"ג, וגזר אומר שאסור וצריך למסור נפש על זה".

גם בשו"ת מהר"י אסאד (יו"ד סי' קע) דן בשאלה זו בתשובה להרב מוואשוואר, אמנם כתב להקל בזה: "לענ"ד החתם סופר דוקא קאי על ארץ הודו שמסבבים בע"ז שלהם וכו', מנהג כל המדינה, משמע שהיה כן עפ"י פקודת המושלים וכומרים, כשעת השמד דמי, לכן צריך למסור נפש ע"ז שכוונתם להעביר על הדת, משא"כ במדינתנו אינו חק המדינה, כ"א באיזו מקומות ולא עפ"י המושל, אלא מרשעת שונאי ישראל, והדלקת הנרות אצלם נמי רק אין כוונתם להעביר על הדת, כ"א שיהודים ישמחו עמהם וזה מותר משום איבה... וגם בזה"ז לא עובדי ע"ז הן, לא מקרי אליל שלהם עכו"ם...".

ותמה עליו בשו"ת 'מנחת אלעזר' (ח"א סי' נג אות ג): "ומ"ש שם בתשובת מהר"י אסאד ז"ל שהחת"ס מיירי במדינת הודו באלילים שלהם שם... הנה תמהתי שלא הרגיש שזה נדפס רק מחמת חשש סכנת הבקורת, ונכתב מלת 'הודו' מפני הסכנה וד"ל, בפרט בימים קדמונים בעת שנדפס בראשונה החת"ס חיו"ד. וזה התשובה הוא להשואל הרב מלוגאש והוא לא ש[א]ל על מדינת הודו רק במדינתנו, וכמו שכתב כבר בנו הכת"ס זצ"ל (בתשובה לק' וואשוואר) בשם אביו זצ"ל שהורה כן העובדא זו, והוא ידע בודאי למי נכתבה תשובת אביו בזה וז"פ ואין מהצורך להאריך. ולפלא על המהר"י אסאד שהביא מתשובת כת"ס שהשיב בענין זה לקיים מילי דאבוהו החת"ס, ועכ"ז כתב שהחת"ס מיירי במדינת הודו, וזה אינו כנזכר...".

[לשונו של ה'מנחת אלעזר' צריך תיקון קצת, שכתב: "והוא ידע בודאי למי נכתבה תשובת אביו בזה", והרי שם השואל מפורש שם: "לידיד נפשי הרב המופלג החרוץ ושנון בעל פיפיות כש"ת מה"ו וואלף נ"י אבדק"ק לוגאש", והכוונה להג"ר בנימין וואלף פרוסטיץ (ראה 'אישים' שם אות קיח), אלא שכוונתו שה'כתב סופר' ודאי ידע מה תוכן השאלה ומקומה.]

וכך גם כתב ב'ליקוטי הערות' שם (אות יב): "לפי הנראה השאלה היתה בעירו של הרב השואל, ומה שהזכיר מרן ז"ל ארץ הודו, הוא מפני היראה ואימת מלכות". ושוב תמה על המהר"י אסאד. ולפלא ששו"ת 'מנחת אלעזר' נעלם מעיני בעל ליקוה"ע.

יש להוסיף בזה, שהרי ה'חתם סופר' בעצמו בתחילת דבריו כתב: "וע"ד שאלתו הנה כתבתי קונטרס הלז משם יראה ויבחין ושאר דברים שאינם לנחת וכו'", ולכאורה כוונתו לרמז שיש דברים שלא ניחא ליה לפרט בכתב.

ה. האם מותר לרפאות ישמעאלים שאינם עובדי ע"ז

ומעתה יש לעיין בתשובה נוספת של ה'חתם סופר' (יו"ד סי' קלא).

דהנה נפסקה ההלכה בשו"ע (י"ד סי' קנח ס"א): גוים [בדפוסים הקודמים: עובדי גלולים משבעה העממין] שאין בינינו וביניהם מלחמה... אין מסבבין להם המיתה, ואסור להצילם אם נטו למות. כגון שראה אחד מהם שנפל לים, אינו מעלהו אפילו אם יתן לו שכר. לפיכך אין לרפאותן אפילו בשכר...".

ונשאל ה'חתם סופר': **"נפשו היפה בשאלתו בארץ תוגר פקד השר על כל אנשי העירות וכפרים להשכיר [=לשכור] להם מילדות בקיאה אשר למדה לפני חכמיהם בבית מדרשיהם, ואפילו יש להם חיות פקחות מ"מ צריכות דוקא להשכיר להם אותה שעמדה בנסיון לפני חכמי הרופאים. והנה נמצא איזה כפרים שלא מצאו לפי שעה מלומדת כ"א ישראלית ושאלו השואל אם רשאי להשכיר עצמו להם בין בחול ובין בשבת".** וב'מפתחות' נרשם: **"בדין מילדת אם רשאי להשכיר עצמה לישמעאלים למילדת בין בחול בין בשבת".**

והנה גם כאן למרות המפורש בו שזה שאלה שקשורה ל"ארץ תוגר – ישמעאלים", מסתבר שזה שאלה שנשאלה באחת ממדינות אירופה, אלא שנוסף ההפניה לישמעאלים, כדי שלא להרגיז את המושלים, שהיהודים אינם רוצים לקיים את צו המושל ולשמש כמילדת אצלם. והעיר על כך גם ר"י כהן ב'חכמי הונגריה והספרות התורנית בה' (עמ' 21 הערה 4): **"קרוב לוודאי שמדובר במדינת אונגארן או מדינה אירופית אחרת, ו'ארץ תוגר' מחשש עינא בישא".**

[וכאן אין להביא ראיה משמו של השואל: "שלום וכ"ט להרב המאה"ג המופלג כבוד מו"ה שלמה נ"י", שהרי לא ידוע למי הכוונה (ראה 'אישים' שם אות תרב)].

דברי החת"ס הובאו על ידי הגאון בעל 'בן איש חי' בשו"ת 'רב פעלים' (ח"ד י"ד סי' כה), שכתב: **"וראיתי להגאון ח"ס ז"ל בי"ד סי' קל"א שנשאל בארץ תוגר (ר"ל ישמעאלים וכן מפורש במפתחות)... והנה נראה נידון הגאון ח"ס הנז' הוא בישמעאלים ולא סמך להתיר משום דאין הישמעאלים עע"ז אלא רק עשה טעם הנז"ל",** ושוב הביא בזה את דברי ה'כנסת הגדולה' (סי' קנד בהגהות הטור אות ו) שכתב: **"ועכשיו בזמנינו זה רוב הרופאים מתעסקים עם התוגרמות בזה וזה מותר אפי' אליבא דרבינו יונה ז"ל, דלא אסר אלא בעע"ז [=נוצרים] אבל ישמעאלים אלו אינם עע"ז ואינן בכלל איסור זה...".** אמנם מדייק מדברי החת"ס דלא ס"ל כן: **"והנה נראה נידון הגאון ח"ס הנז' הוא בישמעאלים ולא סמך להתיר משום דאין הישמעאלים עע"ז".**

ה'בן איש חי' הבין שה'חתם סופר' דן במקרה שקרה בין הישמעאלים, ועל כן יוצא מדבריו דלא ס"ל להקל כשיטת ה'כנסת הגדולה'. אמנם לכאורה אין מזה ראיה, שהרי מסתבר גם כאן שמדובר בשאלה שנתעוררה במדינה אירופאית נוצרית, ועל כן לא סמך על ההיתר שהישמעאלים אינם עובדי ע"ז. וצ"ע.

ובכל הנ"ל אין לדעת האם ה'חתם סופר' בעצמו דאג להכניס לדברי תשובתו את הרמזים שכאילו מדובר בישמעאלים, או שהמור"ל הוסיף את זה לפני ההדפסה.

ר' יואל ווינשטאק - קרית יואל

בין מאקאווא לאדא

אגרות מה'יריעות שלמה' ממאקאווא אל רמ"א וועבר באדא / מרמ"א וועבר אל ה'יריעות שלמה' / מה'יריעות שלמה' אודות בן ר"י היילברון מאדא וממנו אל ה'יריעות שלמה'

ב'עלי זכרון' 24 נתפרסמו צרור אגרות מהרב מאדא, רבי מרדכי אליעזר וועבר, אל רבו בעל ה'יריעות שלמה' אבדק"ק מאקאווא. לפנינו אגרת מרבו היר"ש אליו, עם ברכת מזל טוב לעת התמנותו כרב דקהלת אדא והגליל, ובשולי האגרת חידושי תורה ממנו.

בע"ה מאקא יוד שבט תרבי"ל

יהי' ד' עמך וירבה כבודך וירם קרנך לאהו' חביבי תלמידי הותיק הרב המאה"ג החרוץ ובקי ומשנתו קב ונקי כבוד מו"ה מרדכי ליזר נ"י וועבר אב"ד בפטו"ו
[פעטראוואסעלא] **ובעטש יע"א**

אתמול לעת ערב הגעני מכתבך הבהיר ע"י איש עתי ר"מ משם. ובקראי בו שנים ושלש דלתות שמחתי ושמחתי בו, כי מצאתי את שאהבה נפשי כי ד' הרחיב גבולך לטובה ולברכה ונתן לך שרביט הרבנות בכל הגליל ובק"ק אדא יהי' מכון שבתך א"ה.

הנני אומר לך מזלא טבא המלך הרחמים יופיע עליך שמש הצלחה צלח רכב על דבר אמת, לאריכות ימים ושנים רבות וירם קרנך ללמוד וללמד מתוך עונג ונחת ולישב על מי מנוחות, זו משלי וד' יוסיף לך אלף פעמים ככה.

הצלחה רבה לפי דעתי אשר תשים כס מושבך א"ה בק"ק אדא כאשר אמרתי לך מכבר בהיותך פה עמנו, אקוה לד' כי שם תלמד תורה ברבים מתוך שלום ושלוה וברב עונג.

הן אמת שמעתי מכבר זה ד' שבועות ויותר כי ד' הצליח מעשי ידיך, וכאשר אמר לי הקצין הצדיק התורני מו"ה זכרי' ברייטנר נ"י [מנייא-בעטשע, נזכר ב'עלי זכרון' 11 עמ' יד], אבל גדלה תמי' בעיני אשר אחרת עד כה מלהודיעני לי בשורה כזו, כמדומה לי סימן עשירת הוא כי חסת על ממון דואר. היום הזה הוא הצדיק ר"ז ברייטנר הנ"ל הוא בכאן בחזרתו מפעסט והוא שעשועי שעות רבות, ושמה בהראותי מכתבך הנעים.

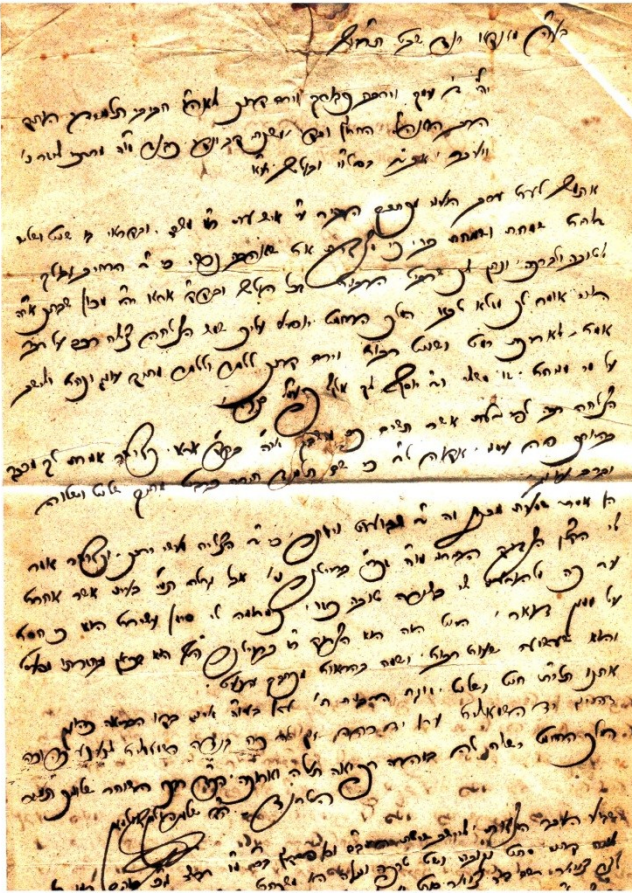
אתנו תל"ת חיים ושלום, זוגתי הרבנית תי' עדן בעו"ה איננה בקו הבריאה כהוגן דהיינו יד השמאלית עדן יד כהה אין לה כח בידה השמאלית לנענע כה וכה. המלך הרחמים ישלח לה במהרה רפואה תעלה וארוכה.

הכ"ד רבך השוחר שלומך תמיד הטרוד

הק' שלמה זלמן אולמאן

שבוע העבר המצאתי ליישב שיטת הרמב"ם וכן פסקינן בסי' מ"ו דבשר ג"כ סותם כמו חלב, למה קתני סתם נקובת ושט טרפה ונבלה, הא משכחת דכשרה בניקב באותו צד למעלה לצד צוואר דשם בשר צואר סותם. ועיין בפלתי שרצה להקל באמת אם ניקב שם באותו מקום, ועיין בתב"ש.

ול"נ דבר חדש דרבא אמר ריש פרק אלו טרפות ניקב זה בל"ז כשר, וצריך ביאור פשיטא דהא כל נקוב' בעי נקב מפולש, אך בפשוט נחא דה"א דאפי' ניקב פנימי או

חיצון לבד ג"כ טרפה כיון דניקב עור אחד ה"א דמקרי נקב וממש כמו שכתב תוס' דף נון ע"ב גבי בית הכוסת דמש"ה קמ"ל מצד אחד כשר דה"א כיון דניקב עור שלם, ולפ"ז י"ל באמת הן בושט והן בבית הכוסת דודאי ניקב עור אחד ג"כ מקרי נקב מפולש, רק מש"ה כשר דעור שני של ושט או של בית הכוסת סותם ובשר סותם כמו חלב כדעת הרמב"ם הנ"ל, ולפ"ז התינח בעור שני שלם אבל אם ניקב עור שני ג"כ א"כ תו לא יכול למסתם בשר צואר דעכ"פ ניקב עור פנימי ובשר אינו יכול

לסתו' נקב עור פנימי דהא העור החיצון מפסיק ואינו מונח על פנימי, וכמו שכתב ט"ז בסי' מ"ח [סק"ב] דטחול אינו סותם לקיבה או לכרס מטעם דקרום טחול מפסיק וזה חלב טמא ע"ש, וה"נ הכא מפסיק עור החיצון וממילא אינו מונח בשר על נקב פנימי וכן בבה"כ. ויובן היטב לפ"ז מה שכתב תוס' שם דף נון דאתא לאשמעינן משני צדדי' טרפה דה"א לפי שמדובקי' שם בשומן הכרס ה"א רבות' כמו

בחלחלת, אבל לא גילו לנו הטעם היא גופא קשי' למה אינו סותם המסס לבה"כ ושומן שם, אבל לפי דברינו הנ"ל ניחא היטב דהיא טריפה מצד ניקב עור פנימי ולנקב פנימי לא יכול לסתום בשר או שומן המסס כיון דעור החיצון מפסיק ואינו מונח על עור פנימי, ולפ"ז נכון מאוד, ולכן אין להקל בושט אף למעלה דלא כפלתי. ולדעתי נכון מאוד והערה חדשה הוא.

*

ב'עלי זכרון' שם עמ' טז-יח, מובא מכתב מהרב מאדא אל רבו היר"ש אודות אחד שנשא אשה בעבירה, והם איימו שאם יפרידו ביניהם הם ימירו את דתם. ושם נזכר גם תשובה בנידו"ז שנדפס בשו"ת יריעות שלמה סי' כ"ו. לפנינו טיוטא ממכתב נוסף של היר"ש בזה [שנשאר בגנזי היר"ש], שאמור היה להיות מצורף לתשובת היר"ש בנידון.

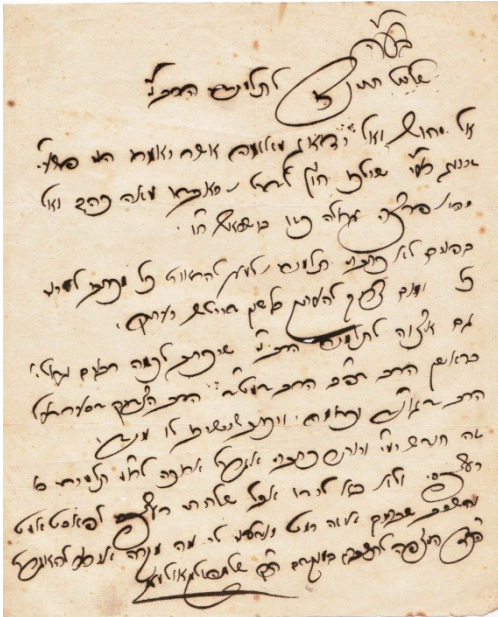
בע"ה

שלום תנינא לתלמידי הרב נ"י

אל יחוש ואל ידאג מאומה אשר יאמרו הני פושעים זיווג רעי' שילכו חוץ לדת, יאבדו מאה כהם ואל יהי' פרצה גדולה כזו בישראל ח"ו.

בפנים לא כתבתי תלמידי, למען להראות כל מכתבי לעיני כל, ואם צריך להעתיק בלשון דייטש יעתק.

גם אצוה לתלמידי הרב נ"י, שיכתב לכמה רבנים גדולים, בראשן הרב דפ"ב

[פרעשבורג, בעל ה'כתב סופר'], הרב דמט"ד [מאטרסדארף, בעל ה'מכתב סופר'], הרב הצדיק דסערדעל [רבי יהודה אסאד] הרב דגור"ד [גראסווארדיין, רי"א לאנדסבערג] וכדומה, ויכתב ששיבו לו מיד.

זה חודש ימים ויותר, כתבתי אגרת ארוכה לרו"מ תלמידי כ' רעצפסי [=דואר רשום], ולא בא לידו, אבל שלחתי רעצפסי לפאסטאמט [=משרד הדואר] והשיב שבתוך איזה ימים יודיעני לי מה מקרה אירע להאגרת.

כ"ד המצפה לתשובתו במוקדם
הק' שלמה זלמן אולמאן

*

לצורך האגרות הנ"ל מהרב מאדא יש להוסיף אגרות נוספות שכתב לרבו הנ"ל, ובהם מתייחס גם לרבו הגה"ק בעל הדברי חיים מצאנז.

ב"ה מוצאי ש"ק י"ג טבת כתר

אל כבוד אמר"ר הרב הגאון האמיתי המפורסם סיני ועוקר הרים שמו מהולל בשערים למבחר הגברים ע"ה פ"ה נר ישראל נזר תפארתו כש"ת מו"ה שלמה זלמן אוללמאן נ"י לעד ולנצח שבת קדשו ק"ק מאקא יע"א, ומשם יפוצו מעיני תורתו ישקו עדרי ישראל הצמאים לדברותיו.

זה ימים ערכתי מכתב אל מול הדרת גאון אדמ"ו נ"י ומרוב עונותי לא זכיתי לתשובה, והנני העני ממעש מלא מכאובות וכעס, באתי לדפוק על פתחו, אשקוד על דלתותיו חכמתי אולי אזכה, אולם אלצני הדחק, ההכרח הביאני הלום.

הרב מו"ה... שלח אלי העתקה ממכתבו אשר ערך לנגדי אל הגאון לסאנץ עבור אשר לא דברתי עמו עוד מיום שהיה פה עבור השוחט בקיץ העבר, הנ"ל הפליא הגדיל להרבות כזבים ותוכן כל מגמתו נעלם ממני, ואני כבר כתבתי לשם הצטדקות מעט.

ואחר זה עוד בא אלי היום מכתב מהרב מוה"ר ... נ"י בו חידש תלונות עלי גם הראני שדיבר עם כבוד אדמ"ו הגאון נ"י אודות זה, גם שביקש מכבוד הדר"ג נ"י שיכתוב ג"כ עלי מרורות לסאנץ, ואני לא ידעתי מה פשעי ומה חטאתי כי הרעיש את עמודי העולם ומבקש ד"ת מכל רבני מדינתינו.

גם כתב הנ"ל שהיה כתמיה בעיני אדמ"ו הגאון נ"י, וכשאני לעצמי ראיתי את חילול השם אשר פרה ורבה מדברי הנ"ל שאמר בפני, שלפי דין תורה אין אנו יכולין לפסול שוחט אלא על פי שני עדים כשרים, ואז חזרו אנשי עדתו [בזענטא] ואכלו מזבח התועבה ויהי בעיניהם האיסור ללעג וכדברי קנטור, וכמה הרפתקאות ומחלוקות ובזיונות עדו עלי עד שעזרני ד' לבער הרע, ולא עלה על מחשבתי שלהכעיס עשה הנ"ל מה שדיבר רק אהני לי שטותי להרבות מחלוקות ר"ל, ומנעתי מלילק ולדבר עמו, ורק ליחידים אשר שאלוני סיבת המניעה הצעתי התנצלותי, והוא מעמיס עלי שהוצאתי עליו ש"ר וקפחתי פרנסתו.

ועתה בקשתי שטוחה לפני כבוד אדמ"ו הגאון נ"י תיקר נפשי הנכאבה להודיעני אם כתב דבר מה עלי לסאנץ, כי נפשי נבהלה מאוד להיותי כמתעתע בעיני הגאונים הקדושים נ"י, ואם הדר"ג נ"י מצא עון בי אחלי יוכיחני ויורה חטאי למען אוכל לתקן את אשר עויתי.

ואצא בקידה מול הדר"ג עבדו ותלמידו

מרדכי אליעזר וועבר

פ"ש לכל מרבית ביתו הנחמדים ולכל הסרים למשמעתו שלום.

*

ב"ה אדא לסדר והתברכו בזרעך ל'כ'ל' יש'ר'א'ל' [תרכ"א]

שלמא רבא לגברא רבא... אדמו"ר הרב הגאון הגדול האמיתי המפורסם מופת הדור נזר הזמן, ... ישראל סגולת צבי גולת אריאל ותפארתו כקש"ת מו"ה שלמה זלמן נ"י שבת קדשו ק"ק מאקא, יגיה אופל התבונות ...

הן גיליתי דעת [אוזן] אדמו"ר נ"י מאז את אשר ... וכן עזרני ד' ית' הייתי בחה"מ בסאנז וגם שבתית"ל לשלום ואין פוצה פה במחוזינו ואם ללב מה לנו לראות, ואקוה שגם אדמו"ר הגאון נ"י הגם כי בתורת עצה טובה פתח פיהו בחכמה להיותו פה חה"ס אמנם בדבר הנכחי כי כל העדה הישוו לב אחד להסכים עמדי כי הטה ד' חסד עלי ולזאת גם כבוד אדמו"ר נ"י לא ירע בעיניו אודות הנסיעה, כי הלואי שהייתי מוכשר לקבל את הטוב הנפשי והגופני אשר שם מקורו.

ועתה ירשיני אדמו"ר הגאון נ"י לבקש תורה מפיהו אודות מה שראיתי בספרו ירע"ש דבר הצריך לקט שכלי תלמוד וקצרה ידיעתי מהשיג, בהיות כי למדנו בסאנז סוגי דנראה ונדחה, וגם אמר הרב נ"י [בעל ה'דברי חיים'] פרפרת א' ביום ש"ע. בשובי לביתי עיינתי מעט בסוגי' זו, וגם חפשתי בספרו של אדמו"ר נ"י, וגם מצאתי גרגיר א' בסי' כ"ח, ואני בער ולא אבין, הנה באות א' ובאות וי"ו חידש אדמו"ר נ"י... [כאן מאריך בדברי תורה]

והנה הרביתי לדבר אכן על חסד אדמו"ר נ"י נשענתי לבל יחר אפו בי כי תורה היא וללמוד אני צריך. ועתה אצא בקידה אחת אפים אל הדרת קדשו ואתאבק בעפרות רגליו עבדו ותלמידו

הק' מרדכי אליעזר וועבר

דר"ש באהבה וחיבה לכל מרבית ביתו הנחמדים

*

הרב הקודם באדא היה רבי יעקב היילברון, תלמיד חביב לחת"ס, שם כיהן עד שנהרג עקה"ש בהתקוממות הסרבים ביום י' שבט תר"ט ומנו"כ בזענטא. מח"ס מגלת סדרים, שו"ת, דרשות ועל התורה.

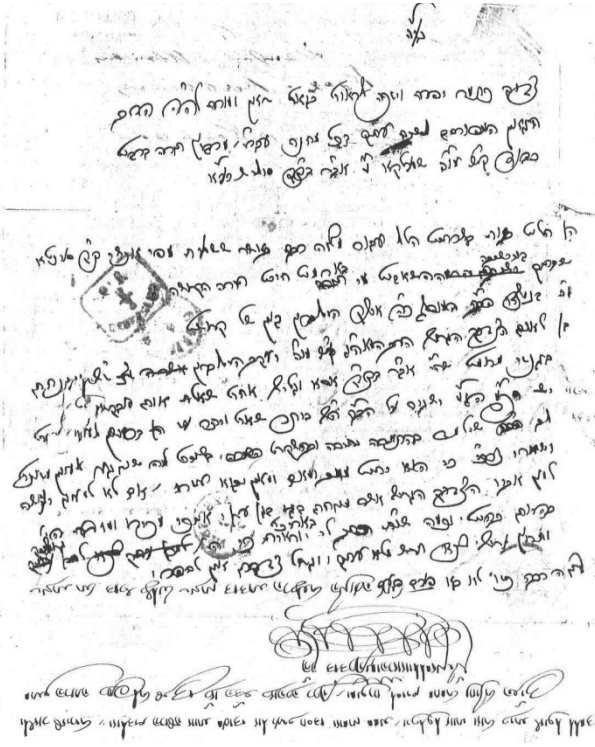
לפנינו מכתב מהיריעות שלמה אל רבי שמואל שמעלקא קליין אב"ד סעליש בעל 'צרור החיים', ובו מביע את הערכתו הגדולה לרבי יעקב היילברון, ומבקשו שידאג לבנו היתום מאב ואם, רבי יצחק איצק היילברון, שלמד אז בישיבתו (אין בידנו מכתבו, אלא טיוטא מהמכתב, בלי תאריך ובלי סיום, שרשם ה'יריעות שלמה' בשולי מכתב מיום כ"א למב"י תרכ"ב שקיבל מבן אחיו רבי דוד אולמאן אב"ד לאקענבאך):

בע"ה

צדיק כתמר יפרח ויזכה לראות ביאת דאין ומורה לה"ה הרב הגאון המפורסם לשבח ... בכל מחנה עברי', מרביץ תורה ברבים כבוד ק"ש מו"ה שמעלקא נ"י אב"ד בק"ק סוליש יע"א

הן הלום באתי בשורתיים הללו עבור מצוה רבה באשר ששמעתי מפי אנשי ק"ק סענטא שבתוך בני הישיבה השאבים מי באר מים חיים תורה הקדושה ג"כ בנמצא הבח' המופלג כ"ה איצק היילברון בנן של קדושים בן לאותו הצדיק הגדול הרב

המאה"ג כ"ש מו"ה יעקב היילברון ז"ל מנוחתו בגני מרומים שהי' אב"ד בק"ק אדא וגליל. אחת שאלתי אותו אבקש שרפ"מ הגנ"י ישגיח על הבח' הנ"ל ביתר שאת ויתר עז, בראשון [ישים] לב שילמד בהתמדה יתירה ובחשקת התורה, בשנית למה שנוגע לענין מזונות ושאר צרכי', כי הוא יתום מאב ומאם ומאין יבא עזרו, אם לא למענו יעשה למען אביו הצדיק הגדול אשר מנוחתו בגן עדן. אנוכי מכירו ומיודעי הי' בהיותו בחיים, וכמה שו"ת כתב לי באריכות, וראיתי כי הי' גדוש וחרוץ גדול צנא חדש

מלא עתק, וגודל צדקתו אין לספר. מצוה רבה כזו לא בא פעם...

*

רבי איצק היילברון אכן נתגדל אצל בעל 'צורר החיים'. זכה להשאיר אחריו דורות ישרים, ביניהם ידועים: בנו רבי צבי יהודה היילברון ששרד גם לאחר השואה [כנראה זהה לר' צבי יהודה היילברון, שהיה חתנו של רבי יוסף אהרן פרנקל מפרשבורג מח"ס בית המדות עמ"ס מדות, ונפטר בברוקלין י"ט טבת תשל"ט];

חתנו רבי אברהם זאב הכהן רוז
 בזענטא [אבי רבי יעקב הכהן רוז
 בזענטא, חתן הדיין שם רבי דוד
 גראס, ראה עליהם ב'עלי זכרון' 19
 עמ' מד-מו].

רבי איצק נפטר ביום ד' טבת תרפ"ד
 ומנו"כ בזענטא. על מצבתו נחרט:
 פ'נ' / הישיש ונכבד גדול בתורה
 ובמע"ט / צדיק חו"פ ב'נש"ק מוה"ר /
 יצחק היילברון / בן הגה"ק מו"ה
 יעקב אב"ד"ק אדא / בן הגה"ק מו"ה
 יצחק אב"ד דפה זצ"ל / נפטר בש"ט
 כבן פ"א שנים / ד' טבת ה' תרפ"ד /
 יצחק בא מבא באר חפרוה שרים /
 צדיק בדרכיו ומעשיו הישרים / חיל
 עשה בלמדו בע"פ ששה הסדרים /
 קנה שם טוב לעצמו במידותיו
 היקרים / הליכות ישרו יאירו לבניו בגנזי רום נצורים / תנצבה / ושם אמו זלאטא
 ע"ה

*

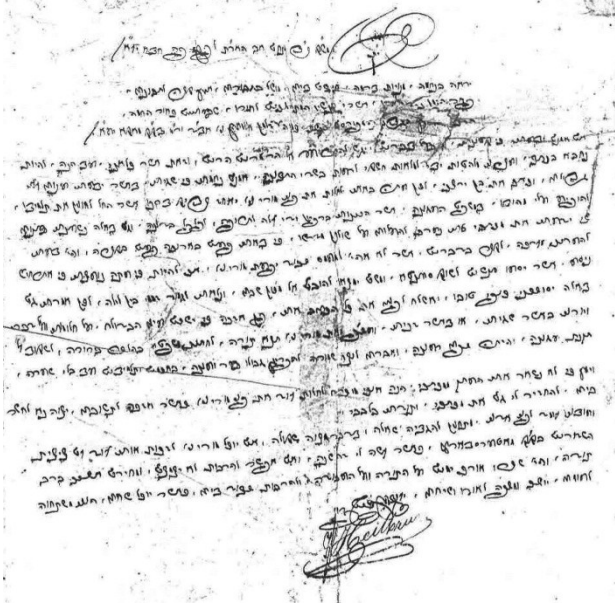
במכתב הנ"ל של ה'יריעות שלמה' הוא כותב כאמור: "וכמה שו"ת כתב לי
 באריכות", תשובה ארוכה אחת מרבי יעקב היילברון אליו נדפס בספרו שו"ת מגילת
 סדרים סי' קיא-קיד, בדין שתוקי ואסופי וספק ממזר. על תשובה נוספת בענין
 עגונה אחת שכתב אליו אנו יודעים מתוך מכתבו ששרד [נזכר גם בריש התשובה
 הנדפסת הנ"ל]:

ב"ה מש"ק [מוצאי שבת קודש] כ"ד מנחם אב האר"ת [תר"ו] לפ"ק פה אדא יע"א

יראה בנחמה, מנויות ברמה, בישראל ביתו, מושל בגבורתו, אין קצה לתבונתו. פאר
 הזמן והדרו, אשרי אנשיו המתהלכים לאורו, שבעתיים כאור החמה. הרב הגאון
 הגדול המפורסם כקש"ת כמ"ה זלמן אולמאן נ"י אב"ד ור"מ בק"ק מאקא יע"א.

אם אמנם ידעתי כי קטונתי, לא בעל דברים, יגש להתרועע אל הר מרום הרים,
 וזאת אשר כלאני, עד הנה, להיות נחבא בכתבי, ועצרני מלהטות ידי למלאות
 חשקי, לרעות בשדי התבונה, אמנם נחמתי כי שגיתי באשר ידעתי עינותו עם
 גדולתו, וכאב את בן ירצני, לכן עתה באתי לחלות את פני מורי נ"י יאחז צדיק דרכו

אשר החל לחונן את תלמידו, להופיע עלי מהודו, במשפט העגונה, אשר הכינות ברפיון ידי עלה לתרופה, לפלפל בדינה, וגם באלה נשענתי בענותו כי ידעתי את מכתבי עתי בערכי להעלותו על שולחן מדרשו, כי באתי פעם בארוכה פעם בקצרה, והי' דעתי להעריך מערכה, לקצר בדברים, אשר לא אהי' למעמס כבוד יפעת מורי נ"י, אך להיות כי עתה נועצתי כי אתרחיש ניסע, אשר יסעו אנשים לשוק סענטא, ומשם ימצאו הוביל אל מכון שבתו, ונלאתי לגמור זממי בין לילה, לכן אמרתי גם באלה יסוככני כנפי טובו, ואשלח לפניו את כל הכתוב אתי, פן אזכה כי ישום עינו הבדולח, על חלומותי ועל דברי, ויורנו באשר שיגיתי, או באשר זכיתי, ועכ"פ מאת מורי נ"י תצא תורה, לחתוך משפטי בהלכה ברורה, לשקוד על תקנת עגונה, והיתה שפתו רעננה, ואברתו לנצח שמורה, להפריץ גבולו בער ועונה, בחכמים ותלמידים ועד בלי שיערה.

ויען כי לא נשאר אתי העתק ממכתבי, הנה אנכי מוכרח לחלות עוד את פני מורי נ"י כאשר אזכה לתשובתו, יצוה נא לאשר ביתו, להחזיר לי גם את מכתבי, ותודתי בלבבי.

ועודני עומד לפני אדוני, מתחנן להגביה שאלה, בדבר מצוה שקולה, אם יוכל מורי נ"י לזכות אותי עוד עם ציצית השזורים בק"ק מאטערסדארף, כאשר עשה לי זה שנה,

ואם אפשר להרבות לא יצמצם, ומחירם אשיב ברב תודה, והי' שכרו אורך ימים על התורה ועל העבודה, ולהרבות כבוד ביתו, כאשר יוכל שאתו, הנני משתחוה לעומתו, יושב ומצפה לאורו ושיחתו.

יעקב היילברון

מעבר למכתב:

הרי, זה עולה, לנו תהלה, ליד הגדולה, מרנא ורבנא, הרב הגאון הגדול, ראש הגולה, שר התורה והתעודה, לא יעריכנו תהלה, טוב שמו משמן, כדרדע והימן, כקש"ת כמו"ה זלמן אולמאן נ"י אב"ד ור"מ בק"ק מאקא יע"א.

הרב יעקב שלמה ארי' הלוי רובינפעלד - קרית יואל מונורו

כתב רבנות מק"ק פעטשיניידארף

להגה"ק רבי נפתלי סופר זצ"ל בעמח"ס מטה נפתלי

בגליון 14 פירסמנו מאמר לתולדות הגה"ק רבי נפתלי סופר זצ"ל, בן הגה"ק המפורסם רבי מרדכי פישל זצ"ל מפרעשבורג, בו נערכה פרק מתולדותיו "בית ראשון ושני ויוצ"ח".

ספריו של רבי נפתלי זצ"ל נודעים ומפורסמים אצל יוצאי ארץ הגר, אבל ברוך שהחיינו לזמן הזה כאשר זכינו שנתחדש אורו הבהיר בהופעת ספר "מטה נפתלי החדש" על התורה ומועדים, קנקן חדש מלא ישן בתכלית ההידור והיופי. וחזו מאן קמסהיד: הרה"ק בעל דברי חיים זי"ע מעיד על הספר בהסכמתו "מצוה היא לקנות חבוריו היקרים ולהגות בהם, כי המה מלאים מוסר ותוכחה, ומעורר לבבות לסור ממוקשי מות, וילך בדרכי התורה ולבחור בחיים". (ברישי הספר החדש נמצא ג"כ עדות שהרה"ק בעל ד"ח זי"ע בעצמו עסק בו לפני עבודת קדשו דתקיעת שופר).

כעת נציע לפני הקוראים מסמך יקר ערך מגנזי קדם, 'כתב הרבנות' אשר נשלח אליי בשנת תרל"ב מק"ק פעטשי-חדש, ברעזאוויץ, ושיראקע. בעת ההוא כיהן בק"ק קאלדבורג, וכעת הזמינו אותו לקבל את הרבנות הנ"ל וכל הגליל, ואכן לאחר שנה בשנת תרל"ג עלה רבי נפתלי על גפי מרומי קרת בק"ק פעטשיניידארף, כפי שעולה מספרו גבול בני נפתלי (דרוש י) "אשר דרשתי בק"ק קאלדבורג בשנת תרל"ג לפ"ק בפ' בא, קודם נסיעתי לגבול פ"ח, אשר הייתי שם רועה קהל עם ה' ט"ז שנים".

רבי נפתלי מזכיר לטובה את קהלותיו האלו בהקדמת ספרו גבול בני נפתלי וז"ל, בשנת תרט"ז בחרו בי קהל עם ה' קארלבורג, והיו מחזיקים אותי ותלמידי בכבוד גדול, עד שנת תרל"ג שבחרו בי קהל עם ה' גבול פעטשי-חדש וק"ק ברעסוויץ וגבול שיראקע, לא שמעתי לק"ק קארלבורג אשר היו אומרים אל נא תעזוב אותנו, כי ראיתי שאין בידם להחזיק בחוריי. וגם פה בגבול פעטשי-חדש ב"ה מחזיקים תלמידים, ועם ה' ברעסוויץ מחזיקים הבחורים אשר לומדים אצל בן אחי המאה"ג הצדיק מוה' משה סופר נ"י, ישלם ה' לכל המטיבים עם תלמיד החכמים שיהיו מבורכים בבנים צדיקים ובעושר, ע"כ.

עוד כתב בהקדמתו לס' לקוטי בית אפרים ממטה נפתלי וז"ל, ומוסר מזה כי חיוב להזכיר שם המקומות הגורמים לאדם השלמת נפשו וכו', ועל כן אני מזכיר בכלל קהל פעטשי-חדש וקהל עיר צעבען [סעבען] וגבול שיראקא וגבול שאראש, שישלם ד' להם והיו זוכים להברכה שבירך ה' את בית עובד אדום, ואמרו חכז"ל דברכן בבנים, שיהיו זוכים לגדל בניהם לת"ח ולצדיקים, וב"ה כל המקומות הם מקהלות שומרי הדת וכו', ע"כ.

כתב הזה נעתק בכת"ק של הגה"ק רבי נפתלי זצ"ל ושלחו לאחיו, הלא המה הגה"ק רבי חיים זצ"ל בעל שו"ת מחנה חיים, והגה"ק רבי אליעזר זוסמאן זצ"ל בעל ילקוט

אליעזר, כדי להתייעץ אתם אם לקבל את הרבנות הזה על שכמו ומה להתנות עם הקהלה. העתקה זו נשארה בין גנזי משפחת הסופרים, ומתפרסם כאן לראשונה.

העתק כתב רבנות מק"ק פעטשינידארף

בע"ה

י'תברך ה'בורא ו'ישתבח ה'יוצר אשר מה' חולל תבל ומלואה, וישר הדודים להנחילו חוקים צדיקים, לא עזב חסדו מעמו, להיות נמצא בכל מקום, אשר קהל מישראל חונים למשכנותם, שארית הנשאר לפליטת ישראל סופרים וחכמים, אשר נר ה' בידם להאיר להעם את הדרך אשר ילכו בה, ולכל בני ישראל אור במושבותם, המה הוגי דת ומחזיקי בדק, אשר אם יכבה אש ה' בקרב נפש אחת מעם הארץ בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה, יוכיחו על ספר עדי הריחו ביראת ה', וישוב וינחם מדרכי הרעה ויפנה לה' וירצהו - ואין דור מישראל ריק ממצוא בינותם רועים ונסיכים אשר להם יאתה המשרה, זרע קודש ברוכי ה', אשר עם שופר לא התעוררו, מראש אמנה ישירו לכתוב ידם לה' ולתורתו, אותם יפקדו אצל בני ישראל, ראש לפקודיהם לשומרים על החומות, לכל יפרצו שועלים מחבלי כרמים וכרם ה' צבאות, ולבצרון ישוב חבצלת השרון.

והנה אנחנו חתומי מטה הנקובים בשמות המה **אלופי קהל פעטשי חדש, וגבולותיה הנקרא אָבער טארצא, ורצוף לזה גליל שיראקא, ושארש עם כל סביבותיה, וגם הנבחרים מכל הגליל לחתום על המכתב הרבנות הזה, בהתאספנו יחד ראשי העדה, ואת העם ראינו פזורים כצאן אשר אין להם רועה, בלא חזון באין מורה ומנהל, אמרנו לא טוב היותנו כאיש נדהם באין קצין עם בראשינו, אשר כל הדבר קשה אליו יבוא, ועל דבר למשפט אליו יגישו, להורות לעם ה' בין טמא לטהור בין קודש לחול.**

לכן קמנו ונתעודד ובחרנו לנו איש אשר רוח אלקים בקרבו, איש אשר מדע ויראת האל בנפשו, מתאימות להושיבו על **ק"ק פ"ח וחוותי'**, לנהל אותנו על מי מביע החכמה, ובנאות דשא התבונה ירביצנו, ה"ה הרב המאה"ג החריף ובקי צדיק ומפורסים אשר במחנה העברים גדול שמו כשם אחד מהגדולים לשם ולתפארת, מורינו ורבינו כקש"ת מו"ה **[נפתלי סופר נ"י]**.

זה האיש אשר רוח ה' ינוסס בקרבו, הוא הגבר הוקם על, בו בחרנו לשית עלינו לרב ומורה להאיר דת ה' לפנינו, לערות על נפשותינו מרוחו הטהור, מורינו ומלמדינו, יורה יורה ידין וידין, ובכל הגלילות סביב, כל ירום איש את ידו ואת רגלו בלעדו בכל דבר הנוגע להוראה, משפט זובחי זבח, עסק קחת אשה וכריתו' או חלוץ הנעל, ומשפטי כ[ולם] מקטנם ועד גדלם, אליו יבואו ועל פיו הטהור יישר, והרכסים יעשה למישור.

משכרת מורינו תהי' שלימה מאת ה', כי מי בלעדו ישלם גמולו חלף עבודת הקודש, ורק לכלכלת ביתו, הוחק חק מאתנו, ליתן למורינו לעת עתה ששה מאות זהובים

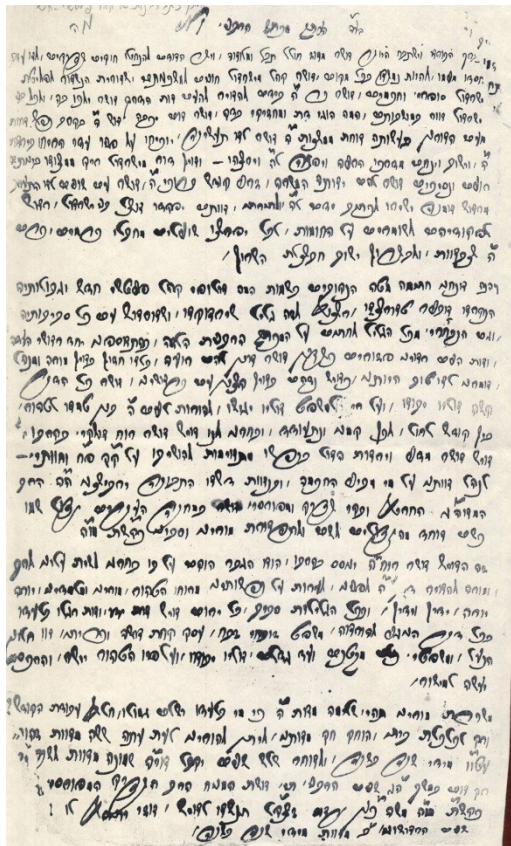
עטרו מידי שנה בשנה, ולאחר שלש שנים יקבל אי"ה שמונה מאות לשנה, רק אם במשך הג' שנים הרבנית תחי' אשת המנוח הרב הצדיק המפורסם כקש"ת מו"ה משה כ"ץ גראס זצק"ל תנשא לאיש, אזי יתוסף לו [גם על] שנים הראשונים ב' מאות מידי שנה בשנה.

[ערך תת הרוח"ש מנשואי אשה מצד הכלה, מכל מאה מנה ב' זהובים ע"ט, וכאשר יגדל ערך המוהר כן ירבה תרומת הרב על אופן החרות בלתי מגרעת, ועל רה"ק

הגליל אשר תחת דגל הרב נ"י עלי מונח העבודה, לאסוף המכס הלזה מהצדדים לפי ערך הקצוב למעלה, ולמסרם בלי שום איחור ועיכוב להרב נ"י, וכאשר יבורר הדבר ע"י כתב תעודה מרה"ק כי עשו האנשים המצוה עליהם, ואת פי הקהל שמרו, אז להרב לסדר קידושין או לתת רשיון למי שירצה.

ובכל מקום תחת מטה דגלו הרמה סביב אשר יתאספו עדה קדושה לשפוך שיח לפני ה', או ישומו להם בית נכון אשר ביום תרועה, ויום צום כפורים, כפיהם יפרשו ויתחננו לה', יפרשו להרב נ"י ארבעה זהובים ערו', וגם זאת מוטל על רה"ק מכל פינה לאסוף הכסף הזה מבעלי מנינים.

וכן קימו וקבלו הקהל עליהם להיות תולדות בני ישראל להתייחס על משפחותם לבית אבותם הנקרא מאטריקען פיהרען, והעמיסה

העבודה הלזו על שכמם להיות נפקדים על ידי זובחי זבחייהם ונכתבים הפקודים עליהם ע"י סופרי העיר והגליל, רק יעמדו תחת משמרת הרב נ"י.

גם קבלו עליהם להכין לפני הורינו משכן נוה והוד מכון לשבתו, עם אוהל ביתו לתפארת תורתנו עד ביאת גואלינו.

למען הרים קרן אמונתינו ל[ד]עת דרך העולה אל בית מקדשי אל, ישמיע הרב נ"י תוכחת מוסר ברבים כנדבת לבו הטהור, להזהיר לעם חוקים ומשפטים ותורת למען

ילכו בה, מלבד חק ומשפט, על כל רב ומורה להטיף בתוך קהל ועדה ביום זכרון, ויום ענות נפשו, ושתי פעמים בשנה הוא שבת הגדול ושבת תשובה, וכן כאשר יבקשו אלופי הגליל לחזות בנועם פני הרבינו נ"י למען יאצל עליהם מהוד חכמתו, להאיר עיניהם בנתיבת ה' ואורחותיו לבוא כפעם בפעם להגליל לדרוש להורם הדרך אשר ילכו בה.

הוא יהי' לנו לאב ואנחנו נהי' בניו המקשיבים לקולו, ויהי עם ה' כצאן אשר להם רועה אשר יצא ואשר יבא לפניהם, וכל זאת קבלנו עלינו ועל זרעינו, בהסכמת כל יושבי העיר והגלילות, באין אונס והכרח, והן בד"י והן בדא"ה ישאר בתוקפו לבל יומר ולבל ישונה.

ע"ז באנו על החתום יום א' לסדר פקודי שנת תרל"ב לפ"ק.

כ"ה אנשים חתומים, ומו"ה זעליג בה"ג מאוהעל עם חותם הקהל

[מ-ארטיצע, בן הגאון ר' ירמי' לעוו זצ"ל אבד"ק אוהעל, וחתן ר' אליעזר ליפמאן בן הגאון ר' מיכל הירטנשטיין זצ"ל הרב הקודם בפ"ח. בלקוטי בית אפרים דרוש ג' מזכירו "הזכרתו כמה צדיקים ות"ח שנסתלקו בשנה זו בעוה"ר, ובתוכם נשמת הטוב ומטיב ומפלג בתורה וביראה בנש"ק מה' פנחס זעליג בנו של הגאון מהר"ר ירמי' ז"ל שהי' אב"ד בק"ק אויהעל"]

ושלומה שמואל בערגער, סופר העדה אָבער טארצע

ישראל גייגיר, אבער פארשטטעהער עם חותם

[ככל הנראה הוא חדב"נ של מרן החת"ס ז"ע שהי' דר במשך זמן בפ"ח, ושנים מבניו נקברו בפ"ח, נפטר בשנת תרס"א ומנו"כ בעיר קאשווי (בס' זכרונות המאור ע' תקצב כותב עליו בטעות שנקבר בפ"ח)]

דעט [=כהנ"ל] י"ג חתומים מישוב בערעסוויץ עם חותם

דעט מכפר קריביאתן? ד' חתומים

מפ"ח 15 חתומים עם חותם

דעט 6 חתומים

*

וויר געפערטיגטע קולטעס געמיינדע צעבען ערקלעהרען אונד מיט דער וואהל דעס עהרווירדיגען ה' ראבינערס הרב הג' המפורסם כקש"ת מהר"ר **נפתלי סופר** לנצח, פאללקאממען איינפערשטאנדען יעדאך, זא וויר איינע זעלבסטענדיגע געמיינדע בילדען, זא ווערדען וויר בלאם פיר דען עהרווירדיגען ה' ראבינר איינע יאָהרליכע קוואטע פאן 80 זאגע אכציג גולדען ע"ט צאהלען, וועלכע וויר זעלבסט רעפארטירען ווערדען אָהנע פאן דער בעצירקס געמיינדע אבהענינג צו זיין – עבען זא ווערדען וויר אונס בעציגליך דער איבריגען עמאלא מענטען אלס רח"ש זעלבס טאקסירען.

צעבען יום ד' אסרו חג של פסח תרל"ב לפ"ק

שמעון מאיר שפיגעל רה"ק

שלומה שמואל בערגר גבאי צדקה

מיכאל שטיינר

*

בע"ה, יום ד' פ' אמור תרל"ב

שלום וכ"ט לאחי הרב הגאון הצדיק מו"ה חיים נ"י עם כל בני ביתך.

אחי אהובי אתמול קבלתי מכתב הרבנות, ואשלח לך העתק אות באות, ראה היטב הכנסות, וגם על טעלעגראף ה' נכתב אבער אונד אונטער בצירק.

ואודיעך כי בפסח קבלתי מכתב בלע"ז מאחד ושמו מזוס אהרן, אשר מזהיר שלא אבוא לרבנות, כי נעשה מרמה ע"י אנשי ברעזוויץ סאפער?, וכתב שיש כמה מקומות אשר אינם רוצים בי. ואצפה על מכתבך, ותשלח מיד העתק מכתבי לאחי הרב ר' זוסמן נ"י, כי אכתוב לו שאת[ה] תשלח מכתב זה, ועיני הם חלושים לכתוב הרבה.

כ"ד אחיך הנאמן ואצפה על תשובתך להשיב לשם

הק' נ"ס

ותודיעני משלומך הטוב. ומענין הדפוס א"א לעשות ... כי הם התחילו ויבקש הרבה מאוד, ותאמין לי אם אבוא לפרעשבורג ...

ד"ש לכל בני ביתך, וב"ה התחילה אשתי לעשות רפואה במים [ונראה] מעט רפואה, כה יתן ה' וירחם עלי.

*

אהובי אחי ר' זוסמן נ"י.

אשלח לך העתקה אשר שלח אחינו נ"י, ולדעתי לילך כי מה הוא קאדלבורג, ושם יהי' עם אנשים וד' יהי' עמו, רק אתה תראה אולי צריך איזה דבר להתנות אבל אני איני רואה.

דברי אחיך

הק' חיים סופר

אודיעו כי הייתי חולה זה כמה שבועות ביסורים קשים בכיס השתן ר"ל, ובשבוע העבר הלך אבן גדול במכאובים גדולים והוא נס גדול מאוד, ד' יתן בשורות טובות.

אחיך הנ"ל

שאלתך הגיעני ואני חלוש כעת, ואי"ה אראה להשיב לך. כעת אחפוץ לדפוס על יו"ד אי"ה בקרוב, רק לא אדע כי גדול הדלות ר"ל.

הרב יעקב גולדשטיין - ירושלים

משפחת בעל 'שערי תורה' בסאנטוב

הגה"ק רבי בנימין זאב וואלף לעוו (תקל"ז-תרי"א), בעל שערי תורה ואב"ד קעללין, טאפאלטשאן, ווערבויא, ובנו של הגה"ק בעל שמן רוקח מסאנטוב, העמיד מצאצאיו דורות של רבנים באונגארן. בשורות אלו אבקש לברר חידה קטנה וסתומה במשפחת צאצאיו בק"ק סאנטוב, ולהשוות את הנאמר בכתבי רושמי התולדות עם הממצאים העולים מהרישומים האזרחיים ומצבות בני המשפחה (צילומי המצבות מסאנטוב ומווערבא קיבלנו מ"המוזיאון למורשת היהדות הדוברת הונגרית, צפת").

א

יש להקדים, כי המקור הראשון והחשוב ביותר לתולדות בעל שערי תורה, הוא ספר "זכרון אלעזר" מנכדו ר' מנחם מענדל (ב"ר דוד) גליק מטערצאל (אח"כ בארה"ב). בספר זה התייחס המחבר בכמה מקומות לענין ילדיו של בעל שערי תורה.

בפרק ב' כתב רמ"מ גליק כך:

"בטרם בא מפוילען השיא בתו הבכירה לת"ח גדול מו"ה ליב אבד"ק באיא שנפטר בדמי ימיו, ובריש שע"ת מובא ממנו חד"ת. בתו השני' השיא לצורבא מרבנן ושמו ר' אלעזר מייזליש, והיא נישאת אח"כ להגאון ר' יצחק נתן ליפשיטץ ובתו השלישית נישאת

להגאון ר' יוסף שמואל הלוי אבד"ק טרענטשין...".

בסוף אותו פרק כתב כך:

"ובנותיו מרת יוטל אשת הג"מ ארי' ליב שהי' אבד"ק אויסא, ובני' הם הג"ר יושע העשיל פאללאק אבד"ק העלליטש ואחיו מו"ה שמואל לעמל מייזלש בפוילען, והרבנית מרת מלכה אשת הג"מ יצחק נתן ליפשיטץ שמילא מקום זקינו בסאנטוב ומקודם אבד"ק מאד.... בתו השלישית מרת יוכבד אשת הג"מ יוסף שמואל הלוי אב"ד דק"ק טרענטשין...".

מצבת ה'שערי תורה' בווערבא

מדברים אלו אנו למדים, קודם כל כי חתנו רא"ל מבאיא או אויסא היה נשוי ליוטל, ומסיבה כלשהי נטלו שני בניו שמות משפחה שונים, האחד פולק ומשנהו מייזליש. ושנית, שמרת מלכה היתה נשואה ראשית לאלעזר מייזליש ובשנית לג"מ יצחק נתן ליפשיץ. דברים אלו נראים מתוכם מעט משובשים, מפני שאם מרת מלכה היתה נשואה למייזליש, מתבקש הדבר ששמואל לעמל מייזליש יהיה בנה, ולא בנה של מ' יוטל.

הנחה זו מקבלת חיזוק לאחר בדיקה מעמיקה ברשומות האזרחיות מפולין. שמואל למל מייזליש תושב קראקא נולד בערך בשנת תקע"ב, ושמות הוריו חיים מייזליש ויוטל. גם שמות צאצאיו הולמים היטב את משפחת השמן רוקח ובנו בעל שערי תורה, בנו השני שנולד לאחר פטירת השמן רוקח נקרא אלעזר, ובשנת פטירת השערי תורה נולד בנו בנימין וולף מייזליש. בנוסף, שתיים מבנותיו נקראות פיגלא ורייצא, כשם זוגתו של השערי תורה וכשם אמו של השמן רוקח. שמואל למל מייזליש היגר בשלב מאוחר יותר לאנגליה והתגורר במאנטשעסטער.

אחרי שאותר שמואל למל מייזליש, נותר לבדוק אחר אחיו, הג"ר יושע העשיל פאללאק אבד"ק האליטש. על פי מיפקד האוכלוסין (צענזוס) ההונגרי משנת תרכ"ט, הרב הרמן פולק מ-Holics נולד בשנת תקע"ט, שם בנו הנולד תרי"א (שנת פטירת השערי תורה) Vilhelm, ובנו השלישי Alois (השמות הנכריים החופפים לוואלף ולאלעזר).

הרי לנו יסוד סביר להניח כי טעות נפלה בדברי רמ"מ גליק, ומכאן שיוטל בת השערי תורה היתה נשואה בראשונה לר' חיים מייזליש מקראקא, ובשנת תקע"ב נולד בנם ר' שמואל לעמל, ובשנית נישאה להג"ר ארי' לייב פאללאק אב"ד באיא, ובשנת תקע"ט נולד בנם הג"ר יהושע העשיל אב"ד האליטש.

[בשולי הדברים יש להעיר, כי בכתבי רושמי הדורות ובכללם רמ"מ גליק נפל בלבול נוסף, בין חתנו של השמן רוקח, הג"ר ארי' לייב בראדא אב"ד קעניגסווירט ואויסא, ובין חתן בנו השערי תורה, הג"ר ארי' לייב פאללאק אב"ד באיא, ואכמ"ל].

לאחר שהובררה טעות זו, אבוא אל עיקר דברי, משפחת בתו השניה של השערי תורה, מרת מלכה.

ב

הג"ר יצחק נתן ליפשיץ נולד בערך בשנת תקנ"ב בעיר פיוטרקוב שבפולין. אביו הגביר ר' אלעזר היה בנו של ר' יהודה לייב ליפשיץ שהיה חתן ר' שמואל כ"ץ מלאסק, שמשפחות חשובות בפולין מתפארות בייחוסן אליו. ר' שמואל כ"ץ היה גם אביה של מרת לאה רייצא לעוו, אמו של הגה"ק בעל שמן רוקח, נמצא ר' אלעזר ליפשיץ בן-דודו של השמן רוקח, ורגלים לדבר ששניהם נקראו על שם זקן-זקנם

הר"ש כ"ץ, ר' אלעזר כ"ץ מוכיח, חתן הג"ר יחיאל מיכל מנעמרוב הי"ד הנעקד בימי גזירות הקוזאקים.

בהגיעו לפרקו נשא הג"ר יצחק נתן את מ' עלקא, בתו של הג"ר ישראל יונה לאנדא מקעמפנא, בעל מעון הברכות ועוד. לאחר כמה שנים מנישואיו התאלמן מאשת נעוריו, ונלקח כחתן למרת מלכה, בתו של הגאון בעל שערי תורה, כנראה בהיותו אב"ד טאפאלטשאן, כפי שאראה בהמשך.

בשנת תקצ"א עזב את שלחן חותנו ובא לכהן כאב"ד בק"ק מאד, ולאחר פטירת חמיו זקנו בעל שערי תורה נלקח אחר כבוד למלא את מקומו בסאנטוב עד לפטירתו י"א אדר תרל"ד.

רושמי קורותיו של הג"ר יצחק נתן, ובראשם רמ"מ גליק בס' זכרון אלעזר הנ"ל, ציינו לשני בנים. האחד, הגאון המפורסם ר' ארי' לייב ליפשיץ, אב"ד סאנטוב על מקום אביו, ולאחר מכן נשיא המדינה וראש לשכת הרבנים הארטדאקסים בבודאפעסט, נפטר שם ט"ו חשוון תרס"ה והובא לקברות אבותיו בסאנטוב. בנו השני היה הרב ד"ר צבי אהרן (הרמן) ליפשיץ, תחילה רב בבוטשאוויץ שבמעהרין, אחר כך בדעברעצין, שם שבע מרורות מהמתקדמים, לאחר מכן עבר למאראש-וואשארעהלי, ולבסוף כנראה חזר למעהרין.

בנוסף, יש מרושמי קורותיו של הג"ר יצחק נתן שציינו לחתנו החשוב, הג"ר שמואל גינז-שלעזינגער אב"ד אבראהאם (Falso-Abrany), אבי הג"ר אלעזר שמחה בונם גינז-שלעזינגער מבאדראג-קערעסטור.

ובס' תולדות גאוני הגר לר' שמואל (ב"ר נפתלי) שווארטץ ממאד, ציין כי חמיו של הג"ר גרשון ליטש-ראזענבוים אב"ד טאלליא (הסמוכה לסאנטוב), ה"ה ר' מרדכי שטערן מסאנטוב, היה חתנו של הג"ר יצחק נתן. ציון זה יסייע לנו בהמשך.

ג

בס' תולדות גאוני הגר הנ"ל (עמ' ה'-ט'), האריך המחבר בתולדותיו של הג"ר יצחק נתן, ונקצר כאן את עיקרי דבריו הנוגעים לנו:

"ובעוד לא הגיע למעלה מעשרים נשא את בת הגאון הקדוש רשכבה"ג מו"ה ישראל יונה הלוי לנדא זצוק"ל אבדק"ק קעמפנא... אולם לא ארכו לו הימים לשבת יחדיו עם אשת נעוריו כי אחרי שהולידה ממנו בת א' נאספה אל עמה... התקשר עם בת הגאון האמיתי המפורסים מו"ה בנימין וואלף לאוו ז"ל אבד"ק ווערבוי... אבל במשך איזה ימים קיבל קנסות [=כתב רבנות] מקהל ראאב ומקהל מאד עירנו ותפס לשון אחרון ובא לכאן וזה היה בשנת תקצ"א ופה מצא מקום לישב... ובשנת תקצ"ז נפטר זקן זוגתו בעל שמן רוקח זצ"ל שהי' אז אבדק"ק סאנטוב ונבחר הוא למלאות מקומו... וילך יצחק אל אבי-מלך ביום ש"ק י"א אדר תרל"ד..." (כאן בא נוסח מצבתו).

בית החיים בסאנטוב - מצבות רבי יצחק נתן ליפשיץ, בנו רבי אריה ליבש ליפשיץ ורבי מרדכי שטערן

"ואלה תולדות יצחק בנו הרב הגאון המפורסים מו"ה ארי' ליביש ז"ל אבדש"ם, ונעשה אח"כ נשיא המדינה ראש בבית הועד... בנו הרב... צבי אהרן ז"ל... חתנו הרב הגאון המפורסים מו"ה שמואל גינז ז"ל אב"ד אבראהאם... (כאן בא נוסח המלצת מרנא החת"ס לבחור המופלג שמואל גינז, בנסעו מהישיבה בפ"ב אל חמיו המיועד למאד, ומפני אריכותה לא אביאנה כאן, נחתמה אור ח' אד"ב תקצ"ז, שבועיים בלבד מהסתלקותו של מרן בעל שמן רוקח)... נכדו הרב הגאון המפורסים גרשון סג"ל ליטש ראזענבוים ז"ל אבדק"ק טאלליא בעהה"ס שו"ת משיב דברים בן הרב הגאון הגדול מו"ה משה ליב ז"ל ראב"ד בפרעסבורג וחתן המופלג המפורסים מו"ה מרדכי שטערן ז"ל אבן יקר בסאנטא (חתן הגז"ל)... (מכאן ואילך נמנו צאצאיו מדור שלישי ואכמ"ל).

[רק כהערת שוליים קצרה יש להעיר כאן במוסגר, כי מכתב ההמלצה ממרנא החת"ס נכתב בשנת תקצ"ז, אולם בהספדו של הג"ר משה גינז-שלעזינגער מבאדראג-קערעסטור על אביו הג"ר אלעזר שמחה בונם שנלב"ע בשנת תר"ע (נדפסה בחוט המשולש) נאמר כי שבועות ספורים לפני מותו אמר לבנו כי מלאו לו ע"ז שנים, וא"כ נולד בשנת תקצ"ג, וצע"ג].

ד

הרישומים האזרחיים (מאטריקל) מאונגארן מעלים כמה תמיהות ואי-דיוקים בכל האמור לעיל, וננסה ליישב כאן דבר דבור על אפנו:

1. ראשית, הג"ר יצחק נתן נולד כאמור בערך תקנ"ב (792 למנין האומות). אם נשא אשה קודם גיל 20, היה זה קודם שנת תקע"ב.

2. ברישומי המאטריקל מסאנטוב נרשמו בתאריך כ"ב אלול תרי"ב (6 בספטמבר 852) לנישואין יהושע או ישעי' (Josua) בן יצחק ורחיה קנאפפלער מאויהעלי, סוחר אלמן בן 32, עם Saly ליפשיץ בת נתן (נרשם שאבי הכלה הוא הרב הראשי של סאנטוב), אלמנה בת 30 ילידת (!)Kampen. אחד העדים הוא מרקוס שטערן. מחמת מקום לידת הכלה, ברור לחלוטין שהיא בתו של הרב מנישואיו הראשונים, אם כן, בשנת תקפ"ב עוד היתה אשת נעוריו בין החיים. (במוסגר יש להעיר כי ייתכן שמדובר בג"ר ישעי' קנאפפלער שהיה דיין באויהעל, ועוד צריך בירור בזה. בנוסף נראה שילדים לא נולדו מזיווג זה, כי בצענזוס של תרכ"ט נמנו רק ילדיו של הבעל, הרשום בשם הלעז Sigmund, שנולדו עד שנת תר"ח).

3. אמנם בתולדות גאוני הגר כתב שאשת נעוריו הותירה לו בת אחת בלבד, אבל מכאן ברור שגם בתו שרה רייזל אשת הג"ר שמואל גינז שלעזינגער היא מזיווגו הראשון, אחר שהיא נישאה בשנת תקצ"ז, ובשנת תקפ"ב עוד נולדה לו בת מאשתו הראשונה.

4. ברישומי הנישואין מסאנטוב נרשמו שני ילדים נוספים של הרב נתן ליפשיץ. הראשונה היא בת בשם Fany, ילידת מאד תקצ"ה, נרשמה לנישואין עם אברהם נעבענצאהל מאונגוואר (בן יוסף מאונגוואר בן ר' עקיבא לייב מווישניצא) ביום ד' חשוון תרט"ז (16 אוקטובר 855). שני בני הזוג נפטרו בבודאפעסט, אברהם בשנת תרס"א ואשתו בתרס"ו.

5. השני הוא בן בשם אלעזר, או Lajos, יליד ת"ר. נשא באלול תרכ"א (ספטמבר 861) את יטי הארשטיין מבאכניע (היא נפטרה ו' אלול תרפ"ו בווארשא), ועברו להתגורר בבאכניע ואח"כ בקראקא.

6. שני בניו המפורסמים של הג"ר יצחק נתן, הג"ר ארי' לייבוש והג"ר צבי אהרן, היו תאומים. הם נולדו כ"ב אב תקצ"ב במאד. תאריכים אלו חופפים את הידוע לנו מתולדות גאוני הגר על בואו של הג"ר יצחק נתן למאד בתקצ"א, ומאששים את ההנחה שנשא את מרת מלכה בת השערי תורה זמן קצר קודם לכן, בכל מקרה ודאי לאחר תקפ"ב, בעת כהונת אביה כאב"ד טאפאלטשאן.

7. כאמור, בס' תולדות גאוני הגר כתב שר' מרדכי שטערן היה חתנו של הג"ר יצחק נתן, בסעיפים הבאים אראה שקביעה זו איננה נכונה.

8. ראשית כל, מצר"ב תמונות מצבותיהם של בתו של ר' מרדכי שטערן, הרבנית פיגלא ליטש-ראזענבוים, ובנה הג"ר אריה לייב אב"ד טאלליא על מקום אביו בעל משיב דברים (מקור התמונות: JOWBR). שתי המצבות מציינות את ייחוסה של הרבנית "נכדת הגאון בעל שערי תורה" ובנה "נין וכנד להגאונים בעל שמן רוקח ושערי תורה ז"ל". אף ששתי המצבות מתעלמות מהג"ר יצחק נתן ליפשיץ, היינו

יכולים להניח שלא באו אלא לציין לשני גאוני העולם אשר יצא שמים בכל קצויו ארץ, ובפרט שהתעלמו גם מהייחוס לאביו של המשיב דברים, הג"ר משה לייב ליטש-ראזענבוים מפרעשבורג.

9. גם בהקדמת שו"ת משיב דברים מציין המחבר את ייחוסה של אשתו רק לגאונים בעל שמן רוקח ושערי תורה.

10. כפי המצויין על מצבת הרבנית פיגלא, שם אמה היה אידל. תמצית רישום הנישואין של הג"ר גרשון ומ' פיגלא נמצאת באתר Jewishgen, ושם

נכתב כי הוריה הם מארקוס שטערן ואדל ווייסמאן(!). בני הזוג מארקוס מרדכי שטערן ואדל ווייסמאן מתועדים היטב ברישומי המאטריקל, ובנם הבכור, הלא הוא הגאון ר' יצחק אייזיק שטערן דיין במישיקאלץ, נולד בסאנטוב י' שבט תר"ו, 28 שנים קודם פטירת הג"ר יצחק נתן, ומכאן שמ' אדל אינה צאצאית שלו. עם זאת, בין ילדיהם נמנים ייטל, פיגלא, ובנימין זאב וואלף, כשמות בעל שערי תורה, אמו וזוגתו, גם השם מלכה רווח באופן בולט מאד בין צאצאיהם, וכאמור לעיל, על מצבתה של פיגלא נכתב במפורש שהיא נכדת בעל שערי תורה.

11. מסקנת הדברים היא שלא רק הג"ר יצחק נתן ליפשיץ היה נשוי למרת מלכה בת השערי תורה בזיווגו השני, אלא היה

זה גם זיווגה השני, וכפי שכתב רמ"מ גליק בקונטרס זכרון אלעזר. אלא שלא כפי שכתב שהיתה נשואה לאחד מייזליש, כי זהו זיווגה הראשון של אחותה יוטל, אלא נישואיה הראשונים היו לאחד בשם ווייסמאן. אפשר לשער גם בזהירות רבה שמא ושמה שמו הפרטי היה אלעזר (שוב כפי שכתב רמ"מ גליק, אבל לא מייזליש אלא ווייסמאן), ונישואין אלו לא הסתיימו בפטירתו אלא שנתפרדה החבילה, מפני שר' מרדכי שטערן זז' מ' אדל לא העניקו את השם אלעזר לאף אחד מבניהם, אף שנולדו כולם לאחר פטירת השמן רוקח, מפני שאביה אלעזר ווייסמאן היה עדיין בין החיים.

12. השערה לא מבוססת נוספת אודות משפחת ווייסמאן בסאנטוב, יכולה לחזק את ההנחה אודות אלעזר ווייסמאן, ושמה יבוא היודע ויוסיף. ביום י' סיוון תרט"ז נולד בסאנטוב ילד לבני הזוג יצחק האראוויטץ ואשתו דרעזע (Therezi) ווייסמאן, נקרא שמו בישראל ירמיהו האראוויטץ, והסנדק שלו כפי הנרשם במאטריקל היה הרב יצחק נתן ליפשיץ. שנתיים אחריו, ביום כ"ד חשוון תרל"ט נולד לבני הזוג בן נוסף, נקרא שמו בישראל חיים שאול האראוויטץ, והסנדק שלו היה בנו של הג"ר יצחק נתן, הג"ר אריה לייבוש ליפשיץ. סמיכות הדברים מעלה חשד שיש כאן קירבת משפחה.

13. חיים שאול האראוויטץ דנן למד בישיבתו של בעל בית הלוי בשבתו בווארשא, ולאחמ"כ בביהמ"ד לרבנים בברעסלויא, לימים עמד בראש המוסד, ובנו נקרא וילהלם (בנימין וואלף). שמו של רח"ש האראוויטץ התפרסם בשל מהדורת ספרי במדבר ומכילתא דרבי ישמעאל שהוציא לראש מחדש. בראש מהדורת ספרי דבי רב שהו"ל בלייפציג תרע"ו ציין לנשמות הוריו ר' יצחק ב"ר יחיאל הלוי ודרעזע בת מו"ר(!) הרב ר' אלעזר.

יעקב גולדשטיין - ירושלים

בשולי המאמר:

א] מה שכתב שנפל בלבול בין חתנו של השמן רוקח, הג"ר ארי' לייב בראדא אב"ד קענינגסווירט ואויסא, ובין חתן בנו השערי תורה, הג"ר ארי' לייב פאללאק אב"ד באיא. הנכון שחד הוא, וכפי שכתב ב'מליצי אש' בערכו (חודש שבט אות ס): "מור"ר לייב פאללאק אב"ד אויסע הנקרא ר' לייב ברודא... בזיווג ראשון חתן רבו הגאון בעל שמן רוקח, ובזיווג שני חתן גיסו הגאון בעל שערי תורה". - נזכר בשמן רוקח עמ"ס ברכות (ו ע"א, חתני האברך... לייב ברודא), וכן בספריו יבין שמועה (אות תסט), חתני הרב החריף מוה' לייב ברודא שי' שהוא כעת אב"ד ק"ק קענינגספירד), ובשערי דעה (ח"א סי' צא סק"ב, חתני ידידי הרב... מו"ה לייב ברודא נ"י האב"ד דק"ק קו"ו וכעת בק"ק ביאה). ומאיך הוא נזכר גם בשערי תורה (ווינען

תרי"א, בראש הספר: חדושי תורה בשם חתני הרב המהג"ה המנוח החר"ף ובקי מוהר"ר יהודא ליב זצ"ל רב אב"ד דק"ק אויסא).

ב] על ר' יוסף נעבענצאהל מאונגוואר בן ר' עקיבא לייב מווישניצא שהוזכר למעלה, יש לציין שהוא היה חתנו של רבי צבי הרש העלער אב"ד אויבן-ישן בעל ה'טיב גיטין. נפטר בשנת תרמ"ה ומנ"כ באונגוואר. על מצבתו נחרטו השורות הבאות: "פ' נ' / ה"ה הרבני המופלג מו"ה יוסף בן מו"ה / עקיבא יודא הלוי נעבענצאהל / חתן

הרב הגאון מו"ה צבי / חריף אב"ד דק"ק אוב"י זצלה"ה / יסף להלך בדרכי התורה והיראה / והיה מדריך בניו לתורה וליראה / סיפר דרכיו לבלתי נטות עקלקלות / פעמיו שם דרך להלוך המישור / בחלה נפשו בהולכים דרך העקוב / נאמנים היו דברי בעסק משומ"ת [=משא ומתן] / עקיבא ורמיה מעולם שנאה נפשו / ידיו שלח לאביון להושיע לו / והיה בשלום עם גדול וקטן / דבריו היו ישרים עם אנשים / את יראים ושלמים היה מכבד / סעד לב עניים במטה לחם / געלה נפשו באיש שהוא כמתעתע / לעת לא עסק במסחר למד / נפטר בש"ט י"ט סיון ונקבר / למחרתו שנת תרמ"ה לפ"ק תנצבה". - את צילום המצבה קבלנו מנכדו ר' ראובן הלוי נעמעש, שמוסר שזוגתו בת ה'טיב גיטין, שמה היה מינדל. הוא מבקש את עזרת הקוראים למי שיש ידיעה על תאריך פטירתה ומקום מנוחתה.

ג] מסקנתו שר' מרדכי שטערן לא הי' חתן ה'שערי תורה', אלא חתן חתנו ר' אלעזר. כן הובא גם ב'וילקט יוסף' שנה ט"ו (תרע"ג) עמ' 180, בידיעה על פטירת בנו ר' יצחק אייזיק שטערן, ש'אשתו הצדקת התמימה מ' אידל בת הרב הגאון מו"ה אלעזר טוסמעניטץ זצ"ל, שהי' חתנו של אותו צדיק... בעל שערי תורה". וכ"ה גם בשם הגדולים מארץ הגר בערך בנו ר' יצחק אייזיק הנ"ל.

הרב שמואל רוט - לונדון

משפחת בית אבותיו של 'בית היוצ'ר' וצאצאיהם

ייחוסו מאב של בית היוצ"ר

זה זמן רב, מחפש אני את ייחוסו מאב של הגה"ק רבי יואל צבי ראטה זצ"ל (תקע"ט-תרנ"ג, 819-892), אב"ד חוסט, בעמ"ח שו"ת בית היוצ"ר, בנו של אא"ז ר' שמעון ראטה ז"ל מקומאדי (Komadi). בית היוצ"ר נולד בעיירה קומאדי, שם גם נולדו ילדיו האחרים ונכדיו של אא"ז ר' שמעון.

בעיירה זו, התגוררו בצעירותם, גם מרן רבנו שמואל פרנקל זצ"ל אב"ד דורוג, בעמ"ח "אמרי שפר", הרה"צ רבי בנימין כ"ץ רפפורט זצ"ל, הנקרא "רבי בנימין קומאדר", מח"ס "בני בנימין", ועוד.

הכניסה לעיירה קומאדי

העיירה נמצאת במחוז ביהאר (Bihar), בנפת ביהאר-קאראסטאש (Biharkeresztes), לא רחוק מגרוס-ווארדיין (Nagyvarad).

"סקרנות", הנזכרת לעיל, נובעת מן העובדה, כי על מצבתו של אא"ז ר' דוד ראטה ז"ל, אחיו מאב של בית היוצ"ר, נחקק: "אמונת אבותיו הקדושים היו לו לעינים". ושאלתי היא: מי היו "אבותיו הקדושים" של אא"ז ר' דוד ראטה, אשר היו, כמובן, גם אבותיו של אחיו בית היוצ"ר, וגם של אביהם אא"ז ר' שמעון ראטה?

ר' חיים אלטר ראטה ז"ל, נכדו של בית היוצ"ר, כתב בספרו "כל הכתוב לחיים" (עמ' ט"ז), כי דודו, הרה"ג מוה"ר משה שמעון ראטה הי"ד, אב"ד דיורע, ערך ספר יחוסין למשפחה. הוא שלח אותו לאחיו (אביו של ר' חיים אלטר ראטה ז"ל), הרה"ג מוה"ר ישראל אפרים פישל ראטה זצ"ל, אב"ד וויידיטשקה, אשר התכונן להדפיסו בהקדמת ח"ב של "דרשות בית היוצ"ר". וכך כותב הוא: "...אבל לדאבון לב לא נתקיימה מחשבתו, וסדר היחוסין שערך דודי זצ"ל אבד...".

אא"ז ר' שמעון ראטה ז"ל

אא"ז ר' שמעון ראטה ז"ל, אביהם של בית היוצ"ר ושל אא"ז ר' דוד ראטה, היה סוחר, תמים בדרכיו, ונוהג בפרישות יתירה.

בית החיים בקומאדי

הוא נהג לערוך "תיקון חצות" מדי לילה, וכך נעשה השידוך בין אא"ז ר' שמעון ז"ל, לבין המחותן מרן רבי יעקב גוטליב זצ"ל אב"ד באיום (Nagybajom), כפי שמתואר בהקדמה ל"דרשות בית היוצ"ר" (ההקדמה נכתבה ע"י הרה"ג מוה"ר ישראל אפרים פישל ראטה זצ"ל, אב"ד וויידיטשקה):

"...כי פעם אחת נסע כ"ק זקיני, הגאון אבד"ק בויאם זצ"ל, על אם הדרך בחצות הלילה, ושמע מרחוק קול בוכים, ומאד נכנס בלבו לחקור מה זה... ומה מאד נתפלא, בעת שראה, אשר זקיני הצדיק ר' שמעון הנ"ל, אביו של בית היוצ"ר, אשר זה היה דרכו, כשנסע לרגל מסחרו, וכשהגיע חצות לילה נטה מן הדרך, וישב בעגלה, ועושה תיקון חצות תחת השמים, ומאד הוטב בעיניו, ודברו זה עם זה, והחליטו ביניהם לכשיגדלו בניהם ישדכו זה עם זה, והחיתון נעשה יפה יפה, כי זכה להיות חותן של הבית היוצ"ר".

בביה"ח בקומאדי מצאנו מצבה אשר עליה חרוט: פה נקבר / המרום היקר איש ירא / אלקים כהר"ר / שמעון בן כה"ר יואל / ז"ל נקבר ביום כ"ה חשון / בשנת תד"ר לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה. (18 נובמבר 843).

אנו מניחים כי זאת היא, ככל הנראה, מצבתו של ר' שמעון ראטה, אביהם של בית היוצ"ר, ושל א"ז ר' דוד ראטה, אע"פ שלא מצויין על המצבה שם המשפחה "ראטה" (על הרבה מצבות בהונגריה, מהתקופה הזאת, לא מצויין שם משפחה!), שכן:

א. מסתבר מאד ששם אביו של ר' שמעון היה יואל, שכן קרא את בנו "יואל צבי".

ב. גם תאריך הפטירה, שנת תד"ר "מתאים" מאד, שכן ר' משה שמעון

ראטה זצ"ל, אב"ד דיורע, בנו של בית היוצ"ר, נולד בשנת תר"ו, שנתיים לאחר פטירתו של זקנו ר' שמעון, ונקרא על שמו.

ג. המצבה בקומאדי סמוכה מאד למצבת הבן ר' דוד ראטה.

בית היוצ"ר היה בנו היחיד של ר' שמעון מזיווגו הראשון עם מרת ציפערל ע"ה, שהיתה מגזע הגה"ק רבי חיים הכהן ראפפורט זצ"ל אב"ד לבוב, והגה"ק רבי יוסף הכהן כ"ץ זצ"ל מקראקא, בעל שארית יוסף (גיסו של הרמ"א).

[אמו של בית היוצ"ר, מרת ציפערל ע"ה, מסרה את נפשה, למען בנה היחיד, כאשר היה חולה, כפי שמתואר בהקדמה הנ"ל של "דרשות בית היוצ"ר": "...ופעם אחת חלה את חוליו, בהיותו נער כבן שש, עד שהרופאים אמרו נואש, והלכה אמו [כי הוא היה יחיד לאמו] הצדקת לבית הכנסת לשפוך תפילתה שם, וכה היו דבריה, שבאם כבר יצאה הגזרה מן השמים על בנה ח"ו, ואין לו ימים לחיות עוד, אזי מרוצה היא ליתן שנותיה לבנה, ולילך תחתיו מן העולם... ונשמע קולה בשמים, ומעת שבתה לביתה, שב בנה, הוא קדוש זקיני בעהמ"ח ז"ל לאיתנו הראשון, ואמו ע"ה נחלתה ונפטרה זי"ע..."].

לאחר פטירתה של מרת ציפערל ע"ה (בשנת תקפ"ה-825, כנראה, כאשר בית היוצ"ר היה בן שש שנים), נשא ר' שמעון לאישה את זיווגו השני, מרת ריזל ע"ה, הרשומה בספרי הרישום בקומדי בשם Roza Reich (ר' שמעון רשום בספרי הרישום בקומאדי בשם ההונגרי Samuel Roth).

ילדיהם:

א. א"ז ר' דוד ראטה ז"ל

ב. מרת שרה פלדמן ע"ה

ג. ר' יהושע יהודא ראטה ז"ל

מאחר והרישום בקומאדי התחיל רק בשנת 877, לא ניתן לבדוק בספרי הרישום אם היו ילדים נוספים לר' שמעון ראטה ז"ל.

א. א"ז ר' דוד ראטה ז"ל

א"ז, ר' דוד ראטה ז"ל, נולד בשנת 830 (תק"צ) בקומאדי, לאביו ר' שמעון, ולאמו מרת ריזל (לבית רייך). הוא היה סוחר תבואה, והתגורר כל חייו בקומאדי. הוא נפטר בי"ז אדר תרס"ג (16 מרץ 1903), בגיל 73, ומנו"כ בקומאדי. על מצבתו נחרט: פ"נ / ראש ומיסד קהל יראים בעדתו / דוד בכל דרכיו משכיל וה' אתו / בן מו"ה שמעון זכור לטוב / רדף צדקה וחסד וקנה שם טוב / אמונת אבותיו הקדושים היו לו לעינים / טרח לגדל בניו לירא' ולתורת חיים / הנה עד הגל הזה ועדה המצבה / מת בן ע"ג שנה י"ז אדר נקבר י"ט בו תרס"ג לפ"ק / ת.נ.צ.ב.ה.

הוא היה "ראש ומייסד קהל יראים בעדתו", כפי שמצויין על מצבתו. חתימתו של א"ז "דוד ראטה בן ריזל" מופיעה בספר "עולמי" (עמ' 128), בהתחייבות יהודי האיזור להחזקת רבי אברהם רפפורט בירושלים: הק' דוד ראטה קאמאדיא ביהארער קאמיטאט בן ריזל.

נזכר ברשימת הפרענומעראנטען של שו"ת בית היוצ"ר, אשר נדפס בשנת תרנ"ו (896): קאמאדי, הנגיד מו"ה דוד ראטה אחי הגהמ"ח.

זוגתו היתה מרת פרומט ע"ה, אשר נולדה בבאיום (Nagybajom), בשנת 837, לאביה ר' ישראל קליין ז"ל, ולאמה מרת שרה ע"ה לבית פריד. היא נפטרה בכ"ו אייר תר"ס (900), ומנו"כ בביה"ח בקומאדי, ע"י בעלה.

לדיהם:

1. ר' יהודה אריה (Lajos) ראטה – ראה להלן
2. זקני ר' יצחק (Ignac) ראטה – ראה להלן
3. ר' ישראל (Izidor) ראטה
4. ר' שמעון ראטה
5. מרת ממש שנישאה לאנגל מפאטרוז'אן (Petrozsény).

1. ר' יהודה אריה (לאיוש) ראטה

ר' יהודה אריה נולד בקומאדי בשנת 853 לאביו ר' דוד, ולאמו מרת פרומט (לבית קליין). הוא נזכר, יחד עם אביו, ברשימת הפרענומעראנטען הנ"ל של שו"ת בית היוצ"ר.

בזיווג ראשון היתה זוגתו של ר' יהודה אריה מרת גולדה פורגס (Aranka Porgesz). מילדיהם ידוע לנו על בן אחד, וארבע בנות. בנם היה יצחק ראטה, אשר נולד בקומאדי ב-878, התגורר לאחר נישואיו בקון-סאנט-מארטון (Kunszentmarton), ונספה באושוויץ. היו לו חמישה ילדים, ואחד מבניו היה ד"ר יואל צבי (אמיל) רוט, אשר נקרא על שם בית היוצ"ר, הדוד הנערץ. הוא נולד ב-907, נתמנה ב-932

(בהיותו בן 25 שנים) לרבה הראשי של קהילת "סטטוס קור" **בערלוי** (Eger), ובשנת 935 נתקבל לרב הקהילתי של הניאולוגים **בג'ור** (Gyor). על אף שההסתדרות הציונית בהונגריה, ע"י היר"ר שלה אוטו קומוי, ביקשה לצרף אותו לרכבת קסטנר, סירב להפקיר את קהילתו, ונותר עימם בגיא ההריגה. לפני הגירוש לאושוויץ, אספו הרשעים הארורים ימ"ש את אנשי הקהילה, ולעיניהם השפילו אותו, גילחו את זקנו ושערות ראשו, וחרכו בעור קרקפתו אות "מגן דוד". הי"ד.

בזיווג שני היתה זוגתו של ר' **יהודה אריה** מרת **שרה זוסמן** (Szerena Sussman). היא נולדה **בטיסא-אסלר** (Tiszaeszlar), והחתונה נערכה שם בשנת 891. מילדיהם ידוע לנו על בן אחד, ושלוש בנות.

2. זקני ר' יצחק ראטה ז"ל

זקני, ר' **יצחק ראטה** ז"ל, נולד בשנת 856 **בקומאדי**, לאביו ר' **דוד**, ולאמו מרת **פרומט** (לבית קליין). הוא התגורר בקומאדי, וגם הוא, כאביו, היה סוחר תבואה.

בשנת 913 עבר עם משפחתו ל**נייהייזל** (Ersekujvar). הוא נפטר בכ"ז אדר ב' תרע"ט (29 מרץ 919), בגיל 63, ומנו"כ בנייהייזל. על מצבתו נחרט: פ"נ / איש אמונים ישר וזך / נודע בתומו ולבבו הרך / החבר ר' יצחק ראטה ע"ה / בן החבר ר' דוד ע"ה / נפטר בש"ט בש"ק שמיני / ז"ך לחדש אדר שני / ולמחרתו בכבוד גדול / בא ב'כ"ח אל קבר / בשנת ע"ט'ר'ת' בניס / ת"נ'צ"ב'ה'

[מעניין מאד הוא **נוסח המצבה**, אשר נכתב ע"י ת"ח **מובהק**, שכן הביטוי החקוק על המצבה: **"בא בכלח אל הקבר"**, נלקח מספר איוב פ"ה

פס' כ"ו, והמילה **"בכלח"** מודגשת באותיות גדולות ונקודות מעליה, כדי לרמז על גיל הפטירה - עי' גמ' מ"ק כ"ח ע"א: **"בכלח** בגימטריא **שיתין הו"**, והוא הרי נפטר בגיל 63 שנה. - המילה המנוקדת מרמזת, כנראה, גם על דברי **המדרש**, ב"ר ע"ט, ד"ה **"ויבא יעקב שלם"**: **"ותבוא בכלח אלי קבר"**... ר"י אמר **תבוא לח** אלי קבר, ורבנן אמרי **תבוא ככולא** אלי קבר, **מלא שאינו חסר כלום**, שנא' **ויבא יעקב שלם**". - המילה המנוקדת מרמזת גם על **תאריך** הקבורה, שכן זקני נפטר בש"ק, ז"ך אד"ש, אך נקבר למחרתו, בכ"ח אד"ש].

בזיווג ראשון היתה זוגתו של זקני ר' **יצחק ראטה** מרת **אנטוניה**, בתו של הרב **מרדכי הורוביץ** זצ"ל, אב"ד **שימלוי** (Szilagysomlyo). הם נישאו שם בשנת 883,

וכפי שנרשם ברישומי הנישואין שם, אביה Horovitz Markus forabbi היה המסדר קידושין.

בנם היחיד, שמואל, הוכנס לבריתו של אאע"ה בקומאדי בשנת 884. כפי שמצויין ברישום, המוהל היה: Horovicz Markus, דהיינו זקנו של הרך הנימול, הרב מרדכי הורוביץ, רבה של שימלוי, אשר הגיע לברית לקומאדי כדי למול את נכדו.

הרב מרדכי הורוביץ [בנו של הרב ר' צבי זצ"ל, אב"ד וואראהל (Szinervaralja)], למד אצל הגאון ר' אשר אנשיל יונגרייז זצ"ל, אב"ד טשענגער (Csenger). הוא נתקבל

לאב"ד בהאלמיין (Halmi) בשנת תרי"ז (857), ולרבה של שימלוי בשנת תרכ"ט (869). הוא נפטר בוינה בכ' אייר תרמ"ז (887), בן 58 שנים, ומנו"כ בשימלוי. בעמ"ח "פרשת מרדכי", "עת לדבר", ועוד.

על מצבתו נחרטו השורות הבאות: מצבת זכרון / מראשותי איש חיל רב פעלים נלחם מלחמת האמת / ה"ה הרב הגאון המפורסם מהו' / מרדכי בן צבי הלוי / איש הורוויץ זצלה"ה / נולד בעיר ס' וואראליא ט"ז אלול ה' תקפ"ט / ואחרי אשר ישב על כסא הרבנות / בעיר האלמי ובעיר ס' שאמלויא / כשלשים שנה והרביץ תורה בישראל / נעדר לתוגת לב כל אוהביו ומיודעיו וליגון / נפשות ביתו ובני משפחתו בעיר המלוכה וויען / בעשרים לחדש אייר לשנת ה'ת"רמ"ז / והובל לקבר ביום

חמשה ועשרים לחדש / בכבוד גדול בבכי ובמספד ורבי תורותיו / המה בכתובים על שלשה ספרים אשר / השאיר אחריו ברכה הלא המה / פרשת מרדכי, גדולת מרדכי, מאמר מרדכי / ת'נ'צ'ב'ה'

בזיווג שני היתה זוגתו של זקני ר' יצחק ראטה זקנתי מרת אסתר מלכה, בתם של ר' יעקב ושרה (לבית פריד) פרידנשטיין, מקרולי (Nagykaroly). הם נישאו בשנת

REGATUL ROMÂNIA

Strănsăsi Krasznat

ESTRAS DE CASATORIE

cu înmăricuirea nr. 1000/1938. din comuna Craiova pe jur

Județul *Galați (Krasznat)*
 Piasă *Craiova*
 Capătura *Craiova (Krasznat)*

No. curent	Sexul, data (cazul, luna și ziua) încheierii căsătorii	Numele, prenumele, profesia (ocuparea), condișinea, vârsta, domiciliul	Numele și prenumele părinților	Numele, prenumele, profesia (ocuparea), condișinea, vârsta, domiciliul	Numele și prenumele părinților	Numele, prenumele și domiciliul martorilor prezenti și încheierea căsătorii	Declarații, eventuale observații înainte de ieșire. Ieșirile
13	<i>11 april 1938</i>	<i>Horost Roth (Krasznat Krasznat) israelita, plugar (soldat) în vârstă de 26 ani</i>	<i>Roth David + Klein Maria (Krasznat)</i>	<i>Friedensteln Fried (Krasznat) în v. 14 ani</i>	<i>Ernstmann Josef Fried Tobi</i>	<i>Ölbaum Josef Sternberg Gabriel</i>	in calitate de ofier ai statului civil, a observat în caz de fapt că s-a făcut căsătorie, întru atât acesta fiind dat înscrisul prezenta înaintea a doi martori de față la acest act

Induceri ulterioare. Re

Certific, că prezentul extras este în conformitate cu Registrul Căsătoriilor a ofițerului stării civile din *Municipiul nr. 1000*

Dat în *Craiova la 21 Mars 1938*

Heinrich Lichtenstein
Heinrich Lichtenstein
rabin

החתונה נערכה בקראסנא (Kraszna), הסמוכה לקרולי, ע"י מוהר"ר ברוך בענדיט ליכטנשטיין זצ"ל. הוא שימש כאב"ד קראסנא למעלה משישים שנה, משנת תרמ"א, עד השואה, בה נספה בהיותו בן 86 שנה, ה"ד. תח"י אישור הנישואין עם חתימתו: **Rabbi Heinrich Lichtenstein**. האישור ניתן בשנת 938, כאשר אמר"ר ז"ל נתבקש להגיש תעודות לידה, נישואין וכו', כדי להוכיח לרשויות השלטון ההונגרי, אשר תפס את מקומו של השלטון הצ'כי בנייהיזל (Ersekujvar), כי גם הוריו וזקניו התגוררו בהונגריה, והוא ראוי לקבל אזרחות הונגרית.

זקנתי מרת אסתר מלכה ראטה ע"ה נפטרה בכ"ז שבט תרצ"ה (935) ברמת גן, כחודש לאחר שעלתה ארצה, ומנר"כ בביה"ח נחלת יצחק (שם טמונים אדמו"רי בית רוז'ין זיעועכ"א).

לזקני ר' יצחק ראטה, ולזקנתי מרת אסתר מלכה, נולדו תשעה בנים, ובת אחת:

הבת היחידה, מרת שרה ע"ה, נישאה בנייהיזל לר' שמחה בונם נש מפרשבורג, ת"ח מובהק, אשר למד בישיבת ה"דעת סופר" (נזכר בשו"ת דעת סופר, חאהע"ז סי' ג', כאשר העיד בעניין התרת עגונה). שני בניהם ושלוש בנותיהם שרדו את השואה, אך ההורים, ובנם הקטן יעקב אליהו, נספו - האם ובנה באושוויץ, והאב במאטהאוזן. ה"ד.

שישה מבניהם נפטרו ל"ע לפני שנישאו:

א. נפתלי צבי (הרצקה) נולד בקומאדי בשנת 900, ונפטר בגיל 22, בשנת 922, בנייהיזל.

ב. יונתן (יונס) נולד בקומאדי בשנת 896, ונפטר בגיל 19, בשנת 915, בבודפשט.

- ג. Gyula נולד בקומאדי בשנת 891, ונפטר בצעירותו.
- ד. Herman נולד בקומאדי בשנת 894, ונפטר שם בגיל 9, בשנת 1903.
- ה. יואל צבי נולד בקומאדי בשנת 893 (ביום י"ט טבת תרנ"ג), כ-5 שבועות לאחר פטירתו של בית היוצ"ר, ונפטר שם כנפל.
- ו. Ferenc נולד בקומאדי בשנת 902, ונפטר שם כנפל.
- שלושה מבניו של זקני, ר' יצחק ראטה, אשר נולדו בקומאדי, ואשר עברו עם הוריהם לנייהיזל בשנת 913, עלו לארץ לפני מלחמת העולם השנייה:**
- דודי, ר' **יעקב רוט ז"ל**, נולד בקומאדי בשנת 889, עלה לארץ בשנת 934, עם אשתו מ' **אסתר ע"ה** (לבית **אדלר**, מנייטרא). הם התגוררו בפ"ת, שם היה דודי בעליה של טחנת קמח "השרון". (בזיוור"ר, בנייהיזל, היתה זוגתו מרת **יטל ע"ה** לבית **לייטנר**, מפישיטאין). הוא נפטר בכ"ח מנ"א תשכ"ט (969), ומנו"כ בביה"ח סגולה בפ"ת.
- דודי, ר' **דוד רוט ז"ל**, נולד בקומאדי בשנת 905, עלה לארץ בשנת 931, ונשא את אשתו מ' **רחל ע"ה** לבית **בריינר**. הם התגוררו ברמת גן, ודודי, אשר היה "יקיר העיר", היה בעליו של ביח"ר "דרוט" למוצרי נייר. הוא נפטר בי"ג ניסן תשס"ג (003), ומנו"כ בביה"ח פוניבז' בבני ברק.
- אמור"ר ר' **ישראל רוט ז"ל**, נולד בקומאדי בשנת 908, עלה לארץ בשנת 941, והתגייס בשנת 942 ל"בריגדה היהודית", אשר נלחמה נגד הגרמנים באירופה. לאחר שחזר לארץ, נשא בשנת תש"ו (946) את אמור"ר, מרת **בתיה** (לבית **ברון**), והם התגוררו בת"א. אמור"ר ז"ל לימד משניות, משך שנים רבות, מדי יום ביומו, בביהכ"ס "רמה" בצפון ת"א. אמור"ר נפטר בט"ז מרחשון תשנ"ו (995), ואמור"ר נפטרה בי' אלול תשע"ד (014). מנוחתם כבוד, סמוכים זה לזה, בביה"ח ירקון.

ב. מרת שרה פלדמן ז"ל

- מרת **שרה פלדמן, אחותם של בית היוצ"ר ושל א"ר ר' דוד ראטה**, נולדה בשנת 834 **בקומאדי**, לאביה ר' **שמעון ראטה**, ולאמה מרת **ריזל** (לבית רייך). היא נישאה לר' **יעקב פלדמן**, אשר נולד בשנת 834. שניהם התגוררו בקומאדי.
- גם ר' **יעקב פלדמן**, גיסו של בית היוצ"ר, נזכר ברשימת **הפרענומערנאנטען הנ"ל** של שו"ת בית היוצ"ר, יחד עם בנו ר' **יצחק**.
- מרת **שרה פלדמן** נפטרה בי' סיון תרע"ז (31 מאי 917), בגיל 83, ומנו"כ בביה"ח בקומאדי. על מצבתה נחרט: האשה החשובה / מגזע ישרה / מרת שרה ע"ה / אשת ר' פעלדמאן נ"י / ימי חייה פ"ג שנים / נפטרה בש"ט י' בחודש סיון / תרע"ז לפ"ק / ת.נ.צ.ב.ה. / שם אמה ריזל. ר' **יעקב פלדמן**, בעלה, נפטר בשנת תר"פ (920), בגיל 86, ומנו"כ ליד זוגתו. מימין המצבה של מרת **שרה ע"ה**, ומשמאל המצבה של ר'

יעקב ז"ל, שעליה נחרט: פ"נ / איש נכבד זקן / ושבע שנים / הח"ר יעקב / פעלד מאן ע"ה / בן הח"ר ר' יעקב הלוי / נפטר בש"ט ט סיון / תר"פ לפ"ק / ת'נצ'ב'ה'.
ילדיהם:

1. ר' שמעון פלדמן, זוגתו רוזה ויטראל (Roza Vitrael). מילדיהם ידוע לנו על בן אחד (Samuel).

2. מרת לינקה פלדמן, נישאה בשנת 879 לפערענץ אולבאום (Ohlbaum Ferenc) מקראסנא (Kraszna). בעל בית היוצ"ר היה

"מסדר קידושין", ראה להלן. מילדיהם ידוע לנו על ארבעה בנים, וארבע בנות.

3. ר' יצחק פלדמן, זוגתו שרה קראוס מקראסנא (Kraszna-Peteny). מילדיהם ידוע לנו על שלושה בנים, ושתי בנות.

4. ר' יוסף פלדמן.

5. ר' מרטון פלדמן, זוגתו ברטה שפרינגר מ-נעמעט-טשאנאד (Nemetcsanad). מילדיהם ידוע לנו על שלושה בנים, ושבע בנות.

ג. הרה"ח ר' יהושע יהודא ראטה ז"ל

לא ידועים לנו פרטים עליו ועל משפחתו. הוא נזכר בשו"ת בית היוצ"ר (יור"ד סי' י"ד): "לאחי מו"ה יהושע יהודא ראטה ניי". מתוך השאלה ששאל ר' יהושע יהודא את אחיו, בית היוצ"ר, משמע, שהיה בעל משק, גידל אווזים, והיה יר"ש החרד לדבר ה'.

לשון התשובה: "אודות מה שהיה לך שמונה עשר אווזות בדיר, ושבעה בר אווזות, ובא בלילה מזיק, ואכל שני אווזות, ושני אווזות פצע בראשם.... ששמע מהערלים שראו שועל מהלך בגבולם.... ומעתה שאלת אחי הנ"ל, מה דין אווזות ובר אווזות הנותרים, אם ניחוש לכולם, או לאו...".

יחסי הקירבה בין בית היוצ"ר לבני משפחתו בקומאדי

בית היוצ"ר נהג לבוא לשמחות בני משפחתו בקומאדי, עיר מולדתו.

כמו, למשל, ביום ח"י סיון תרל"ט (9 יוני 879), כאשר היה עדיין אב"ד באראטו-אויפאלו (Berettyoujfalu), בא לקומאדי ל"סדר את הקידושין" של מרת לינקה

פלדמן, בת אחותו מרת שרה פלדמן, אשר נישאה לפרנץ אולבאום, גם הוא מקומאדי. תח"י אישור הנישואין, בו נכתב, כי מסדר הקידושין הוא: **Jakab Roth**, שמו ההונגרי של בית היוצ"ר.

דודי, ר' דוד רוט ז"ל, סיפר לי, כי כאשר ביקר בית היוצ"ר את אחיו, א"ז ר' דוד ראטה, בקומאדי, שחט בית היוצ"ר בעצמו את העגל אשר הוכן לסעודה, וזקנתי, מרת אסתר מלכה ע"ה, בישלה אותו (עי' בספר ליקוטי בית היוצ"ר, אשר נכתב ע"י נכדו מוה"ר חיים מיכאל וייסמנדל, שם כתב בעמ' רע"ט: "...גם בשר לא אכל [בית היוצ"ר], רק מה ששחט בעצמו...").

"אמונת אבותיו הקדושים היו לו לעיניים"

כאמור, חקוק על מצבתו של א"ז ר' דוד ראטה, כי: "אמונת אבותיו הקדושים היו לו לעיניים" - והשאלה היא: מי היו "אבותיו הקדושים", אשר היו גם אבותיו של בית היוצ"ר?

בדקנו את הרישום בקומאדי ובביהר-קאראסטאש, אך לא העלינו דבר, שכן הרישום שם התחיל רק בשנת 877, כך שלא ניתן למצוא רשומות של שנים קודמות! אודה למי מהקוראים שיוכל להאיר את עיני!

הרישום בקומאדי

ולסיום, לתועלת הקוראים, נציין את מה שלמדנו מבדיקת ספרי הרישום של קומאדי:

הרישום בקומאדי ובביהר-קאראסטאש התחיל, כאמור, רק בשנת 877, כך שלא ניתן למצוא רשומות משנים הקודמות!

ומשנת 877 ואילך:

877 - 885 בין השנים האלה נערך רישום יהודי בקומאדי עצמה.

המעלה הגדולה של הרישום היהודי בתקופה הזאת, היא, כי מציינים, בדרך כלל, גם את שמות ה"מוהל", ה"סנדק", ו"מסדר הקידושין".

895 - 886 בין השנים האלה נערך רישום יהודי של תושבי קומאדי, אך הרישום לא נערך בקומאדי עצמה אלא ב-Biharkeresztes.

גם בתקופה הזאת, מציינים, בדרך כלל, את שמות ה"מוהל", ה"סנדק", ו"מסדר הקידושין".

944 - 895 בין השנים האלה נערך רישום אזרחי (civil) בלבד, וכמובן שלא מציינים את שמות ה"מוהל", ה"סנדק", או "מסדר הקידושין".

הרב יצחק צבי מארגירעטען - מאנטריאל

עוד על משפחת פעלבערבוים

ולתולדות רבי יו"ט ליפמאן הערצפעלד מחוסט-ירושלים

השלמה ותיקונים למה שכתבתי בעלי זכרון' מס' 22 (עוללות - עמ' סג) בענין משפחת פעלבערבוים וראש המשפחה רבי שמואל ליב, הנני בזה להרחיב קצת על המשפחה (עד כפי שידעתי משגת).

רבי יחיאל מעכיל פעלבערבוים (אביו של רבי שמואל ליב) גר באוהעל ולא כמו שכתבתי שגר בצילץ, ולפי המסורת חתימתו מופיעה בכתב הרבנות של הישמח משה באוהעל, [תודתי נתונה לאחד מהקוראים הנכבדים שעורר בזה]. במאטריקל הנפטרים של עיר אוהעל רשום מעכיל פעלבערבוים נפטר באוהעל ביום 2 נובמבר 855 (כ"א חשוון תרט"ז) וכנראה זהו רבי יחיאל מעכיל הנ"ל, ושם גם רשום שנולד באוהעל.

במאטריקל הנישואים של קליינוארדיין משנת 851 רשום אנשיל פעלבערבוים יליד אוהעל בן 21 בנם של מעכיל ורחל, נשא את בעטי שפיץ בת 17 בתם של יעקב ומינדל, מסתבר שזהו בנו של ר' יחיאל מעכיל הנ"ל, ואם זה נכון יש לנו מידע נוסף ששם זוגתו של רבי יחיאל מעכיל היתה רחל.

רבי שמואל ליב נולד באוהעל מקום מגורי אביו (ולא כמו שכתבתי שנולד בצילץ), וגר בצילץ, ושם מנ"כ כנזכר בגליון 22. וכנזכר שם, נשא רבי שמואל ליב פעלבערבוים את מרת חיה אסתר, היא היתה בת רבי אהרן יצחק וויינבערגער מפאדווין (קאסטל) שבצ'כיה וזוגתו הענדל לבית פרידפערטיג, שם הורי רבי אהרן יצחק היו רבי זאב וזוגתו ביילא, לעת עתה לא ידועים לי יותר פרטים על משפחת וויינבערגער זו.

ואלו הם צאצאי רבי שמואל ליב פעלבערבוים:

א. בנו אא"ז רבי אברהם מרדכי פעלבערבוים

אא"ז רבי אברהם מרדכי שו"ב ומו"ץ בקאסאני. נולד בצילץ בערך בשנת תרכ"ב, נשא לאשה את מרת דרעזיל בת רבי דוד הלוי ווייס שו"ב בבריד בן המקובל רבי ישראל מנחם ווייס מילניצא. רבי אברהם מרדכי נעקה"ש באוישביץ ח' סיון תש"ד הי"ד, זוגתו מרת דרעזיל נפטרה לפני השואה בקאסאן ושם מנ"כ, על מצבתה נחרט: 'אשה חשובה צנועה במעשיה / ידה שלחה לאביונים ודלים / זיהרה וזירזה צאצאיה / לבל יטו מעקבי אבותיה /

רבי אברהם מרדכי פעלבערבוים

מרת / דרעזל / בת מר"ה דוד ז"ל / אשת מר"ה
א"מ שליט"א שו"ב דפה / נפטרה בש"ט כ"ז
לחדש אלול / תרצ"ו לפ"ק.

מיר"ח: (1) מרת שרה נישאה לרבי יצחק יעקב
הכהן פרידמאן מאויזד בן רבי צבי הירש דומ"צ
בערעגסאז. (2) רבי שמואל ליב פעלבערבוים
שו"ב באונגוואר נשא את מרת יענטא בת רבי
מרדכי לאווי בנו של האדמו"ר רבי משולם
פייש השרף מטאהש. (3) מרת פיגא נישאה
לרבי חיים מרדכי הלוי ווייס מאנטווערפן בן
רבי יוסף מאיר ווייס (אחי זקינה רבי דוד). (4)
מרת חנה חיה נישאה לרבי אברהם חיים
מוטצען שו"ב בפרעשבורג ב"ר יצחק
מקליינווארדיין בן רבי אברהם חיים דיין

בהאלמין. (5) מרת צפורה רוזא נישאה לרבי דוד הלוי לעבאוויטש בן רבי חנוך
אברהם מילניצא חתן זקינה רבי ישראל מנחם ווייס מילניצא. (6) רבי יצחק יעקב
פעלבערבוים שו"ב בקאסאני נשא את מרת מינדל זיסל בת רבי חיים פרערויא
מהעלמען. (7) רבי ישראל מנחם פעלבערבוים
נשא את מרת פרומט בת רבי ראובן חיים
ראזענבערג שו"ב בסעליש חתן זקינה רבי דוד
ווייס. (8) רבי משה חיים פעלבערבוים בזיו"ר
נשא את מרת פרומט בת דודו (אחי אמו) רבי
צבי הלוי ווייס, ובזיו"ר ש נשא את מרת פרומט
בת גיסו רבי יצחק יעקב הכהן פרידמאן.

ב. בנו רבי יחיאל מעכיל פעלבערבוים

רבי יחיאל מעכיל נולד בצילץ וגר בחוסט.
בהיותו בן י"ב נסע עם אביו חורגו להרה"ק
בעל דברי חיים מצאנז ונשאר שם, וזכה
שהדברי חיים הניח לו תפילין כשנעשה בר
מצוה. נשא לאשה את מרת יענטא בת רבי צבי
הירש הכהן פרידמאן דומ"צ בערעגסאז (אביו
של רבי שמואל דוד הכהן פרידמאן ראב"ד
חוסט). רבי יחיאל מעכיל נפטר בחוסט ושם
מנ"כ. על מצבתו נחרט: 'פ"נ / איש חסיד וירא

ה' / ה"ה מופלג בתורה חריף נפלא / ששימש הרבה אצל רבינו / רשכבה"ג בעל דברי חיים זי"ע / ועוד אצל הרבה צדיקים וקדושים / מ' יחיאל מעכיל (ז"ל) / בן הח' המ' מ' שמואל יהודה ז"ל / נפטר כ"ב תמוז תרצ"ב / תנצב"ה'. מציבת זוגתו מרת יענטא ליד בעלה בחוסט, נחרט עליה: 'פ"נ / אשה חכמה וצדקת / יזלו עיני מים / על אלה אני בוכי' / נטפי רגשי לבי / טוב ומטיב היתה / אם לעניים וליתומים מרת / יענטא / בת הרב ר' צבי הכהן ז"ל / אשת רבי מיכל פעלבערבוים / נפטרה כ"ג אייר תרפ"א לפ"ק / תנצב"ה'

מיר"ח: (1) רבי שמואל יהודה פעלבערבוים נשא את מרת שיינדל רחל בת רבי צבי אלימלך. (2) מרת שרה פיגא נישאה לרבי אהרן צבי בעק דומ"צ באינטער-אפשא בן רבי אברהם. (3) רבי מרדכי דוד פעלבערבוים נשא את מרת ליבא בת רבי יעקב שטיינער. (4) רבי אברהם חיים פעלבערבוים נשא את מרת צביה בת רבי אליהו. (5) רבי יוסף

יהושע פעלבערבוים מסיגוט נשא את מרת מליא בת רבי אפרים מנחם ציג. (6) מרת צביה נישאה לרבי שמואל ליב בן רבי חיים יעקב קליין ממונקאטש. (7) מרת שפרה רוזא נישאה לרבי נחום בן רבי חיים קארנבלי. (8) רבי יחזקאל פעלבערבוים נשא את מרת ליבא לבית ציג. (9) רבי צבי הירש פעלבערבוים נשא את מרת לאה בת רבי בערל מעכיל קליין (חתן דודו רבי שלום הערצפעלד). (10) רבי יעקב פעלבערבוים נשא את מרת אדל.

ג. בנו רבי אהרן יצחק פעלבערבוים

רבי אהרן יצחק שו"ב בוואגשעליע (שאלא) סלובקיה, נשא לאשה את זוגתו מרת באשע בת רבי חיים וויטריאל דומ"צ ממונקאטש. רבי אהרן יצחק נפטר ונקבר בוואגשעליע שבסלובקיה ועל מצבתו שם נחרט: 'פ"נ / איש יקר תמים במעלות / מ"ה אהרן יצחק זצ"ל / פעלבערבוים / אבד

החסיד ונאסף מי יתן לנו תמורתו / רוחו נשברה
 תחת סבלות קודש עבודתו / ימי צבאיו כלם
 מילא בתורה ועבודה / חתנו קדוש ישראל הי'
 נודע ביהודה / בניו גידל אותם ליראה שם הנורה
 (הנורא) / ימליץ טוב בעדם היה עליהם סתרה /
 נפטר ביום עש"ק כ"ד חשוון תרח"צ לפ"ק / והובל
 לקבר פה בו ביום / תנצב"ה / ושם אמו אסתר
 ע"ה'. עצמותיו הועלו לארץ ישראל ונטמנו בית
 העלמין החדש גורדון בראשון לציון בחלקת
 משפחת פעלבערבוים, ועל מצבתו שם נחרט 'פ"נ
 / אבינו היקר / הרה"ח ר' אהרן יצחק / בן הרה"ח
 ר' שמואל יהודה ז"ל / פלברבאום / שו"ב ומו"צ
 בסלובקיה / נפטר כ"ד חשוון תרצ"ט / עצמותיו
 הועלו ארצה מק"ק שאלא / בי"ד אדר תשכ"ו /
 תנצב"ה / ולזכר אמנו היקרה / באשה בת הרה"ח ר'
 חיים וטריאל ז"ל / שנהרגה
 על קדוש השם באושוויץ / כו סיון תש"ד \ הי"ד'.

מיו"ח: (1) רבי יוסף פעלבערבוים מייסד וראש הקהל בעדת ישראל מעלבורן
 אוסטרליה. נשא את מרת עדל בת רבי מרדכי פריד. (2) רבי שרגא צבי פעלבערבוים
 מכפר אתא, נשא את בת רבי אברהם ווייס מפיקורט. (3) רבי מאיר פעלבערבוים
 נשא את מרת רחל. (4) רבי יואב פעלבערבוים נשא את מרת אלישבע בת רבי משה
 יצחק ראאב. (5) מרת רבקה נישאה לרבי שלמה בן רבי משה קליין מבערגסאז. (6)
 מרת פיגא נישאה לרבי אברהם (ב"ר צבי) איינהארן דומ"צ בסאמבאטהעלי.

ג. בתו רוזא

רוזא, שם זו מצאתי במקום אחד, אך לעת עתה לא מצאתי שום מקור לזה ולא
 נודע לי שום פרטים עליה.

[ראה ב'עלי זכרון' 24 עמ' סז-ח, על השו"ב בקומאדי רבי שלמה יעקב פעלבערבוים. לע"ע
 לא ידוע בן מי הוא, ואם הוא קשור למשפחה הנ"ל].

רבי יום טוב ליפמאן הערצפעלד

כנזכר בגליון 22, אחר פטירתו של רבי שמואל ליב פעלבערבוים בקפידת הרה"ק רבי
 יצחק אייזיק מזידיטשוב כשנסע לצאנז, השיא הרה"ק מצאנז את אלמנתו מרת חיה
 אסתר לרבי יום טוב ליפמאן הערצפעלד. רבי יום טוב ליפמאן נולד בפרעשבורג
 בשנת תר"ח לאביו רבי יצחק איציק ולאמו מרת געלא, היה תלמידו של בעל הכתב
 סופר, בבחרותו נסע לצאנז לראות את מעשי החסידים, והדברי חיים אחז בידו,

ורבי ליפמאן אמר שבאותה שעה הרגיש קרן של אור עובר בתוכו, ונשאר בצאנז ונהיה שם מן היושבים... גרו בחוסט, ובסוף ימיהם בשנת תרס"ז עלו לארה"ק.

מצבתו של רבי ליפמאן בחלקת הפרושים בהר הזיתים כנראה שופצה ונחרט עליה פ"נ / הרה"ח / ר' יום טוב ליפמן / בן הרה"ח (פה השאירו מקום חלק לשם אביו שכנראה לא היה ידוע) / הסתופף בצל האדמ"ר / בעל דברי חיים

מצאנז זיע"א / נפטר י' שבט תרע"א / תנצב"ה. על המצבה המשופצת של זוגתו מרת חיה אסתר בחלקת גליציה ג' בהר הזיתים חרוט: פה היתה טמונה / האשה הצדקת / מרת / חיה אסתר / פלברבאום / בת הרה"ח / ר' אהרן יצחק זצ"ל / נפטרה כ"ו אייר תרס"ז / תנצב"ה / קברה נהרס ע"י / האויבים ימ"ש.

הרב מא"ז קינסטליכער מזכיר את רבי יום טוב ליפמאן בספריו 'החתם סופר ותלמידיו', וב'פנקס המוהל חתם סופר', בין צאצאי רבי יצחק איצק הערצפעלד, ומביא שם צילום ממכתב ששלח בעל ערוגת הבשם לרבי יוסף חיים זוננפעלד אב"ד ירושלים אודות רבי ליפמאן בעליתו לארה"ק, ומתארו שם 'הרבני החסיד המופלג'.

סיפור נפלא שמעתי מרבי אלעזר פעלבערבוים ממאנסי, שפעם באחד מנסיעותיו של רבי ליפמאן לצאנז שהה שם כמה חודשים, אחר יום קשה בבית עם הילדים הרכים, חשבה זוגתו לעצמה, הרי אין זה מן היושר שבעלי ייסע לרבי וישאיר את משפחתו ככה. פתאום נכנס הרה"ק מצאנז לבית המדרש וניגש אל רבי ליפמאן וצוה לו שיחזור הביתה, לתמיהתו הסביר לו הרה"ק שזוגתו היתה אצלו וביקשה ממנו שישלח אותו הביתה. כשחזר לביתו שאלה אותו זוגתו למה חזר, אמר לה שהרבי אמר שהיא ביקשה ממנו שישלח אותו הביתה. אמרה, עכשיו אני מבינה את החלום שהיתה לי, וכך סיפרה, שבחלומה נכנסה להרה"ק מצאנז וטענה למה הרבי מרשה לחסיד לישב בצאנז וישאיר את משפחתו בלי שום עזרה ובלי פרנסה. ביקש ממנה שתצייר לו את הרב שראתה, ואמר אכן זהו הרבי מצאנז. והיא התפארה כל ימיה שראתה את הרה"ק מצאנז מבלי שתהיה אצלו.

בתולדות ערוגת הבשם מרשימותיו של הגאון רבי משה יודא כ"ץ מסערדאהעלי (ברוקלין תשמ"ה) בתחילת חלק ב' (פרק יב - באהלי צדיקים) כותב על התקרבותו

של הערוגת הבשם לדרך החסידות, וז"ל: 'רבינו נתקרב לחסידות עוד בימי נעוריו, בימי מגוריו בטשארנא, על ידי חסידים ואנשי מעשה שעברו דרך העיירה, וביניהם ר' זינדעל מסיגעט, מחסידי בעל ייטב לב, והר"י הערצפעלד מחסידי בעל דברי חיים מצאנז. מוכר ספרים אחד, ר' ליפמאן מחוסט, שנזדמן בטשארנא והביא אתו למכירה גם מספרי תלמידי הבעש"ט, נכנס לרבינו והציע לו מספרים אלה. רבינו, שעדיין לא דרך אז בדרכי החסידות, ואף היה אז דחוק במעות אמר לר' ליפמאן שאין לו מעות כעת לקנות ספרים. ר' ליפמאן שהבחין ברבינו שהוא כלי מוכשר לקבל טהרה, רצה מאד שיתקרב רבינו לדרך החסידות, כי ראה בו יראה עצומה והתלהבות דקדושה לעבודת ה', על כן הציע לפניו שהוא נותן לו את הספרים בהקפה ולכשירחיב ישלם עבורם. לא היתה לו לרבינו ברירה ונטל ממנו את הספרים שהציע לפניו. כל ימיו החזיק רבינו טובה לר' ליפמאן מוכר הספרים שעל ידו נתעורר בלימוד ספרי חסידות'. אני משער שר"י הערצפעלד וכן רבי ליפמאן מוכר ספרים מחוסט שהזכיר זהים והמחבר לא ידע, והייתי אומר שזהו רבי יום טוב ליפמאן הערצפעלד המדובר פה.

ואלו הם צאצאי רבי יום טוב ליפמאן הערצפעלד:

א. בנו רבי שלום הערצפעלד

רבי שלום הערצפעלד, נשא את מרת ליבא סלאווע בת רבי שמעון אמסל. רבי שלום נפטר בעיר מגוריו סיגעט ושם מנו"כ. על מצבתו נחרט: 'פ"נ / איש ירא ד' / מתנהג בחסידות / נהנה מיגיע כפו מו"ה / שלום / במו"ה יום טוב ליפמאן / הערצפעלד ז"ל נפטר / ב' / חשוון שנת תרפ"א / תנצב"ה'.

מיו"ח: (1) רבי שמעון, נשא את מרת יחידה קאהאן.

(2) הבחור אהרן יצחק, נפטר בשנת תרפ"ה ומנו"כ בסיגעט. על מצבתו נחרט: 'פ"נ' / הבחור / יניק וחכים גמיר וסביר / אהרן יצחק / ב"ר שלום הערצפעלד / נפטר ט"ז אדר / תרפ"ה / תנצב"ה'. (3) מרת צפורה פיגא נישאה לרבי אליעזר קאסטנער. (4) מרת חנה נישאה לרבי יואל לאקס.

ב. בתו מרת פיגא קליין

מרת פיגא נישאה לרבי בערל מעכיל קליין.

מיו"ח: (1) רבי יעקב. (2) מרת טויבא. (3) מרת חיה אסתר. (4) מרת לאה נישאה לרבי צבי הערש פעלבערבוים בן דודה רבי יחיאל מעכיל מחוסט.

הרב שמואל צבי שפיטצער - קרית יואל מאנרא יצ"ו

עוד על צאצאי רבי יצחק אייזיק שפרייזער

צאצאי ר' יצחק רובינשטיין ז"ל

עם פרסום מאמרי על משפחת שפרייזער ורובינשטיין בעלה 23 נתעוררי בני משפחתי לפתוח את גנזי אוצרותיהם, ולמסור לי צילומים ממה שתחת ידם, גם קיבלתי כמה הערות חשובות, ומקצתם הננו מציג פה לשלימות המאמר.

בנוגע לצאצאי זקיני הרה"ח ר' יצחק רובינשטיין ז"ל שו"ב דק"ק מעזא-קאוואטשהאזא יע"א [חתנו של רבי יצחק אייזיק שפרייזער], קבלתי מנכדו ש"ב מו"ה אברהם יוסף רובינשטיין ה"ו בן דו"ז מוה"ר חיים צבי ז"ל, צילום משני כת"י שבו כותב זקיני מוה"ר יצחק ז"ל את שמות צאצאיו, ועי"ז נתגלה לי סדר לידתו, ועוד כמה פרטים.

וזה מה שרשם זקיני ר' יצחק ז"ל בספר תיקון סופרים שלו:

צום אנדענקען ווען מיינע ליעבע טאכטער מרת אסתר לעבען, געבארען יום ועש"ק יתרו כ"א לחודש שבט תרמ"א לפ"ק פה מאקא יע"א. פאטער יצחק ר"ש מוטטער גיטל ראבינשטיין. (זה מרת אסתר ברילל ע"ה הנזכר במאמרי, ומתאים עם מאטריקל הלידות שהביא העורך בשולי המאמר, ואכן נולדה בעיר מאקאווא כמו שהעיר העורך, וכנראה דר שם ר' יצחק ואח"כ העתיק מושבו לעיר קאוואטשהאזא).

צום אנדענקען ווען מיינע ליעבע טאכטער מרת חיה שרה [?] לעבען, געבארען יום א' לסדר ... ו' לחודש חשוון שנת תרמ"ג פה ק"ק קאוואטשהאזא יע"א (קו על הרישום). (זה כנראה הבת 'סאלי' שהביא שם העורך בשולי המאמר, ומתאים עם היום הנרשם במאטריקל הלידות. וכעת מצאתי ברישומי הפטירות כי 'סאלי' הנ"ל נפטרה בת 2 שנים ביום ט' אדר שנת תרמ"ה).

מיין ליעבע טאכטער רחל לעבען איזט געבארן ש"ק פרשת וירא ח"י חשוון שנת תרח"ם לפ"ק פה מעזא-קאוואטשהאזא יע"א. (זה מ' רחל שרייבער ע"ה הנזכר במאמרי).

ובין הכתבי יד של חותנו הג"ר יצחק אייזיק שפרייזער זצ"ל רשם רבי יצחק: מיין ליעבער זוהן אהרון דוד שיחי' איזט געבארען יום א' לסדר וארא כ"ד לחודש טבת שנת תרנ"ב לפ"ק פה קאוואטשהאזא יע"א. (זה מו"ז הגה"צ רבי אהרן דוד רובינשטיין זצ"ל הנזכר במאמרי הנ"ל באורך).

גם כותב שם בראש הכת"י: זה הספר הקדוש הניח לי אדמ"ח ז"ל תנצב"ה. אני הכותב הק' יצחק רובינשטיין. ובמקום אחר כותב: חנני ה' בזה הספר הקדוש. הק' יצחק ראבינשטיין אין מעזא-קאוואטשהאזא. נכתב ביום ב' לסדר נח שנת תרמ"ט לפ"ק.

מדויק מאוד שר' יצחק קיבל את הכת"י מעזבון חותנו ר' יצחק אייזיק שפרייזער זצ"ל (שנפטר כ"ח מנחם אב שנת תרח"ם לפ"ק) ביום ב' נח תרמ"ט, שהוא זמן קצר אחר פטירת חותנו. ומאז רשם שם שמות צאצאיו.

יש להוסיף שבס' תיקון סופרים, הוסיף בנו מו"ז הגרא"ד רובינשטיין זצ"ל אב"ד מעזא-קאוואטשהאזא:

יאהרצייט של אחותי אסתר. מתה כ"ג לחו' אדר שני תרצ"ח, ונקברה ביום כ"ד. (היא אחותו מרת אסתר ברילל ע"ה הנ"ל שלא זכתה לזש"ק. ואגב כדאי לציין מה שמספר בן אחותה ש"ב מו"ה משה דוד ראזענפעלד הי"ו, כי אחר פטירת מרת אסתר ע"ה, בעלה מוה"ר שמואל ברילל ע"ה הי"ד, שלא זכה להבנות ממנה בזש"ק, נשא זיווג שני, וזוכר כי אחר זמן דיברו שהם מחכים לילד, וכולם חיכו בציפייה שר' שמואל יוושע בזש"ק, אך בסופו של דבר זה לא הצליח, ואכזבתם היתה רבה. ר' שמואל נעקה"ש בימי הזעם).

עוד נרשם שם ע"י זקיני הגרא"ד זצ"ל דבר אשר איני מבין הכוונה, אולי מרומז בו איזה סגולה או כדומה, אולי מי שהיא מהקוראים יוכל לבאר את פשר דבר. וז"ל: תהלים קאפיטל ג' ג' פעמים, קאפיטל נ"א נ"א פעמים, מזמור שיר ליום השבת צ"ב פעמים, ד' מלך גאות צ"ג פעמים, מזמור שיר חנוכת הבית ל' פעמים.

ר' יחזקאל רובינשטיין ז"ל

בנוגע לזקיני מוה"ר יחזקאל רובינשטיין ז"ל, שהזכרתי במאמרי כי 'היה מעורר את השחר בכל בוקר כמה שעות קודם העלוה"ש ועסק בתורה ובתפלה', נתעוררתי מבני משפחתי שכדאי לפרסם בין עלי הגליון, הכתב מה שרשם זקיני ז"ל לעצמו ומצאוהו אחר פטירתו בין דפי הספר יד אהרן מאביו זצ"ל שהוציא לאור, אשר יכולין ללמוד מזה מתמימות דרכי עבודת השל"ת ומהלך מחשבתם של חסידים ואנשי מעשה מדור העבר, רצו"פ הצילום וההעתק.

ב"ה

ואת מצותי תשמרו (כו) [ויקרא כו ג] - כאטש די ערשטע מצוה וויל איך מקיים זיין. אין ערשטן סעיף אין שלחן ערוך שטייט. 'יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר'. דערפאר שטרענג איך מיד אן אז כאטש אויף דעם זאל איך קענען ענטפערן אז איך בין פרי אויפגעשטאנען.

*

גם אעתיק כאן את כתבי הקבלה על הל' שחיטה שקיבל זקיני מוה"ר יחזקאל ע"ה אחרי המלחמה

ג"ה
 ואת מצותי תשמרו (כו)
 כאטש די ערשטע מצוה
 וויל איך מקיים זיין
 אין ערשטן סעיף
 אין שלחן ערוך
 שטייט
 'יתגבר כארי לעמוד בבוקר
 לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר'
 דערפאר שטרענג איך מיד אן אז
 כאטש אויף דעם זאל איך
 קענען ענטפערן אז איך בין פרי
 אויפגעשטאנען

האיומה, שאחר ההפצרות מבני משפחתו ומידידי ותלמידי אביו הג"ר אהרן דוד זצ"ל הי"ד אבדק"ק קאוואטשהאזא למלאות מקום אביו, למד אז הל' שחיטה, ואכן שימש אח"כ לזמן קצר כשר"ב בעיר קאוואטשהאזא (רצו"פ צילומים):

בית דין צדק דקה"י ארטה. פעסט יע"א

ב"ה. וענתה השורה הזאת לעד בבנ"י למוכ"ז האברך המופלג מוה"ר יחזקאל רובינשטיין בן הה"ג הג' המפורסם מוה"ר אהרן דוד זצ"ל אבד"ק קאוואטשהאז יע"א, אשר למד הל' ואומנות שחיתת עופות אצל מוה"ר ארי' אינדיג נ"י שו"ב מומחה דקה"י נייעפעסט יע"א וגם אצל השוב"ם דפה ובראשם הרבני המופלג בתול"ש מוה"ר יחזקאל ווערצבערגער הלוי נ"י שו"ב מומחה דפה, והעידו עליו בפ"מ (=בפה מלא) כי יודע להעמיד סכינים יפים ומרגיש בפגימה דקה מן הדקה, וגם שחט הרבה עופות ממינים משונים אצלם בזריזות נפלא, וגם ניסינו אותו מסה"ק

שמ"ח (=מספר הק' שמלה חדשה) ומצאנו כי יודע לאמר ההלכות בע"פ כי שגורים בפיו ויודע ג"כ להעמיד סכינים מתוקנים, ובכן ידינו תכון עמו ליתן לו רשות להיות שוחט עופות עד שנה תמימה מזמן דלמטה, ובתנאי שיחזור על לימודו כפעם בפעם, גם שיראה סכינו לרב או מורה הוראה מקהל עדת יראים מזמן לזמן הקבוע וגם שיעמוד תחת השגחת רב או מורה הוראה מקהל עדת יראים, ונקוה שישחוט באומנות בלי מכשול.

וע"ז באעה"ח יום ג' לס' ושמרני בדרך הזה. ח' כסליו תש"ד פעסט יע"א

יעקב הק' סג"ל עבאוויטש עמרם יונגרייז

כתב מהרה"ח ר' ארי' אינדיג ע"ה שו"ב

לראי' מהימנא ולסהדותא ביד מוכ"ז ידידי הרבני המופלג בתורה וי"ש מרבים כש"ת מו"ה יחזקאל רובינשטיין נ"י בן אדמו"ר הר' הג' הצדיק וכו' האבד"ק קאוואטשהאזא ז"ל יע"א היות שלמד אצלי מלאכת שחיתת עופות ולימודו עלה בעז"ה יפה והלכות השייכות לשחיתת עופות מסה"ק שמ"ח מרבינו תבו"ש זי"ע שגורים על פיו, וגם שחט לפני בשחיטה כהוגן ויפה והוא ... מרגיש בפגימה דקה מן הדקה, ובכן כל רב ומורה הוראה יוכל ליתן לו כתב קבלה על כל הנ"ל, וגם אני מכירו מימי ילדותו שהלך בדרכי חסידות כמו שראה מאביו אדמו"ר ז"ל, וזכות

אבותיו וזכות מצות שחיטה יעמוד לו שלא יצא ח"ו ממשול מתחת ידו, יאכלו ענוים וישבעו, וה' ירים קרנו ויעלה מעלה מעלה עד ביאת גוא"צ במהרה דידן א'.

ע"ז באעה"ח יום שנכפל בו כי טוב לס' הבא לי ציד תש"י לפ"ק

ארי' שר"ב דק"ק נייפעסט יע"א

כתב מהרה"ח ר' יחזקאל הלוי ווערצבערגער ע"ה שר"ב

הנה מוכ"ז האברך המופלג בתו"ש מר"ה יחזקאל רובינשטיין נ"י ויזרח בן ההגה"צ אבד"ק קאוואטשהאזא ז"ל למד שחיטות אצל השר"ב המומחה לרבים מר"ה ארי' אינדיק שליט"א דק"ק נייפעסט יע"א, וגם למד אצלנו הרבה, והי' זמן מרובה על שימוש ועלה בידו כהוגן,

היינו שהוא בקי בהלכות של הספר שמלה חדשה לאמרם בע"פ, וגם יודע להעמיד סכינים יפים אף נעים ומרגיש בפגימה דקה מן הדקה וקולע אל השערה ולא יחטא, וגם שחט כאן בהמטבחים הרבה מיני עופות בזריזת נפלא, לזה ידי תיכון עמו להיות שר"ב בכל קהלה נאה וחסודה אחרי שיעמוד על המבחן אצל חכם מורה הוראה ויאכלו ענוים וישבעו.

ולראי' באעה"ח יום שלישי לס' תולדות

הק' יחזקאל סג"ל שר"ב דקה"י פעסט יע"א

ר' אנשיל שטוהל ז"ל, ר' מאיר ליכטמאן, ר' אהרן ווייס.

בנוגע להתשובות שנזכר במאמר, ממר"ז הגרא"ד רובינשטיין זצ"ל לתלמידו ר' אנשיל שטוהל ע"ה, שנדפס בשר"ת מקדשי השם ח"ב סימן ס"ז, וכן כמה תשובות בספרו יד אהרן שציינתי שם שנכתבו לר' אנשיל, העירני נכדו ש"ב מוה"ר דוד שטוהל ה"ו, שלפי ידיעתו התשובות אינם מכוונים לזקיננו ר' אנשיל ב"ר משה שטוהל ז"ל, שהיה חתנו של מוה"ר אהרן ראזענפעלד ז"ל, גיסו של זקיני הגרא"ד זצ"ל, אלא נכתבו לשאר בשרו ר' אנשיל שטוהל בנו של ר' פנחס אחי אביו ר' משה שטוהל - בני ר' דוב צבי, אשר ר' אנשיל הוא היה ג"כ תלמידו של הגרא"ד זצ"ל בקאוואטשהאזא. היא נהרג או מת ל"ע ממש לפני המלחמה, והשאיר משפחה באה"ק המשתייכים לחסידות גור. - גם היו לו שני אחים כאן בארה"ב (בניו של ר' פנחס) ר' שמואל ע"ה, ור' דוב צבי ע"ה, חותנו של התומך תורה המפורסם ר'

הערשי פריעדמאן הי"ו מקאנאדא. (בהערה הזו מיושב מה שהיה קשה לי למה זקיני הגרא"ד אינו מכנה את ר' אנשיל בשום א' מהתשובות ל"חתן גיסי", הלא היה חתן גיסו ר' אהרן ראזענפעלד ז"ל, גם אינו מזכיר בהחתימה שהוא "דוד", והשתא הכל מובן).

שוב ראיתי ב'רשימת התלמידים' שרשם מו"ז הגרא"ד זצ"ל מתלמידי ישיבתו בזמן הקיץ שנת תר"ץ לפ"ק, מוזכר שם שני תלמידים בשם אנשיל שטוהל, ונרשם אנטשיל שטוהל א', ואשר אנטשיל שטוהל ב', ואצל שניהם נרשם שהם מעיר מאקווא, אחד בן י"ט שנים, והשני בן י"ח שנים. גם נרשמו באותו רשימה שמו של תלמידו (וש"ב) ר' מאיר ליכטמאן ממאקאווא הנזכר במאמרי כתלמיד ממו"ז זצ"ל. "מאיר ליכטמאן ממאקאווא בן ט"ז שנים".

גם נזכר שם ברשימה השם אהרן ווייס ממאקאווא בן כ"א שנים, ומסופקי אם זהו הרה"ג ר' אהרן ווייס ז"ל בנו של הרה"ג ר' כתריאל שלום, הנזכר שם בשולי המאמר בדף מ"א, שכן זה ברור שהיה תלמיד ממו"ז זצ"ל, כי בספרו דבר נאה (תר"ץ) כותב: "אלה האנשים וכו' ומהם אשר קיבלתי מאיזה מהם הסכמות ורק מחמת הוצאות הדפוס כי רבה היא לא הדפסתי... הגאבדק"ק מעזאקאוואטשהאזה מורי ורבי שליט"א...". ויל"ע אם הוא אשר למד בקיץ תר"ץ בישיבת מו"ז, דלפי"ז בעת הוצאת ספרו דבר נאה שה"ל בשנה ההיא היה עדיין בבחרותו. ראם גם מכתבו של רבו מרן הגה"ק מסאטמאר זצ"ל בשנת תרפ"ט אליו שמתארו ב"מו"ה", ויל"ע.

ר' כתריאל שלום ווייס, חתנו רמ"א מאשקאוויטש.

על אודות בת נוספת של הרה"ג רבי כתריאל שלום ווייס ז"ל 'עמליה' שהזכיר העורך שם בעמ' מ', שנישאה למארק מאשקאוויטש וכו'. נודעתי שזהו הרה"ח המפורסם ר' מרדכי ארי' מאשקאוויטש ז"ל מקאוואטשהאזא, היה תלמיד של הרבה מגאוני הדור וביניהן ממו"ז הגרא"ד רובינשטיין זצ"ל בישיבתו בקאוואטשהאזא. נשא את זוגתו מרת לאה ע"ה הי"ד בת הרה"ג ר' כתריאל שלום ווייס ז"ל ממאקאווא, שזהו האשה 'עמליה' המוזכר שם. שימש כמלמד תינוקות בעיר קאוואטשהאזא. האשה לאה ע"ה הי"ד נעקה"ש ביום ח' תמוז תש"ד, עם חמשת ילדיה: יהודית מרים, יוסף מאיר, חיים צבי (בודאי ע"ש זקיניו רח"צ שפרייזער ז"ל), אהרן שמעי', סיני, הי"ד. הר"ר מרדכי ארי' ניצול מהמלחמה, נשא זיווג"ש והתיישב בעיר מאנטריאל קאנאדע, שם שימש כמלמד תינוקות בת"ת ד'סאטמאר עד שבועיים לפני פטירתו.

נפטר בן פ' שנה ביום י"ז שבט שנת תשמ"ו, ומנ"כ בביה"ח בקרית יואל מאנרא. (על מצבתו נחרטו שם זוג' בזיווג"ר וילדיהם, ה"ד). השאיר אחריו משפחה חשובה ועניפה. [ברשימה מקדושי מאקאווא שנהרגו עקה"ש, רשום: "ויס כתריאל שלום בן יוסף מאיר, אשתו אסתר בת חיים צבי שפרייזר. בנם אהרן ואשתו ובנם יוסף מאיר. ובנותיהם מלכה וחמשה ילדיה, פרל וארבע ילדיה". יל"ע אם כל הפרטים מדויקים].

שחטי חוץ

שהבאתי שם במאמרי העובדא כי איש חסיד א' מק"ק מאקאווא לא רצה מאיזה סיבה לאכול משחיתת השו"ב דשם, ואשתו הלכה לרב אב"ד דעירם הגה"ק רבי משה פארהאנד זצוק"ל, והתלוננה שזה תקופה ארוכה אשר בעלה אינו אוכל בשר משום שאינו רוצה לאכול משו"ב דעירינו משום איזה טעם, ואינה יכול להביא לו בשר מעיר אחרת משום גזירת "שחיתת חוץ" הידוע, והגה"ק רבי משה התיר לה בהוראת שעה להביא פעם בשבוע בשר לבעלה משחיתת השו"ב זקני ר' יצחק רובינשטיין ז"ל מעיר קאוואטשהאזא הסמוכה.

הנני להוסיף כי מרא דעובדא היה מוה"ר יקותיאל יהודא מארקאוויטש ז"ל ממאקאווא ואח"כ בברוקלין. אשר יש לו משפחה עניפה מצאצאים חשובים בארה"ב. וגם הרה"ח ר' יוסף מאיר מארקאוויטש שליט"א בהבוח שלו "דרי וועלטן" כותב כי ר' יקותיאל יודא היה היחיד שהג"ר משה התיר להביא בעבורו מבחוץ, בידעו את הפלגת צדקתו ויראתו (אבל אינו מזכיר שם שהביאו מקאוואטשהאזא).

*

קאוואטשהאזא

אגב, בנוגע למש"כ בעלי זכרון 24 עמ' ס"ו במאמר על ר' יעקב מינץ, שהיה מהיחידים שבעיר קאוואטשהאזא שגידל את זקנו ופיאותיו. אשר הקורא יכול לדמות שהדברים הנכתבין כן היה בכל השנים שדר בקאוואטשהאזא עד לפני המלחמה. הנני להעיר שאולי היה כן בתחלת השנים שדר שם, אבל שמענו מישישי העדה יוצאי העיר שהרבה שנים (עכ"פ אחר מלחמת עולם הראשונה עד להשני') קהלת קאוואטשהאזא גדלה והצליחה כאחת הקהלות החשובות שבאונגארן, ובעת חורבנה בשנת תש"ד נמנו שם כשמונים משפחות (לערך חצי מהם היו נכדיו או ממשפחתו של מייסד ק"ק הארטאדאקסי בעיר ה"ה מו"ז הרה"ח המפורסם ר' אליעזר פיין ז"ל, אשר נחרט על מצבתו בזה"ל: **לוחם מלחמת ד' לייסד העיר לקהל קדושים**", "יראת ה' השריש ויסד ת"ת וכל צרכי רבים"). בשנים האלו גידלו רוב התושבים את הפיאות והזקן, והיו רובם של התושבים חסידים ואנשי מעשה יראים ושלימים. ואף גם שהרב דמתא וכן השוחט והמשמש בביהמ"ד לבשו שטריימל בשב"ק. עכ"פ נחוץ מאוד לתקן המעוות, שהתיאור הנ"ל היה אולי בתחלת שנותיו של ר' יעקב בקאוואטשהאזא, משא"כ אח"כ.

הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר - מערכת 'עלי זכרון', בני ברק

לפני תשעים שנה

לפנינו מדור חדש ובו אנו מביאים לקט חדשות (בדרך כלל תקציר) מיהדות הונגריה - בעיקר מתחום חיי הדת - מלפני כ-90 שנה, ע"פ עתונות יהודית מהתקופה. במאמר זה סקרנו 2 עיתונים בשפה ההונגרית: Hagyomány (מסורת) שיצא לאור בבודפשט בעריכת שטיין ארטור בין השנים 909-938 (להלן בקיצור: Ha), את העיתון Egyenloseg (שויון) שיצא לאור ע"י א. סבולצ'י (ברוח הנאולוגיה) בין השנים 938-882 (להלן בקיצור: Egy), וכן 2 עיתונים בשפה הגרמנית Der Israelit (להלן בקיצור: Is), וכן את ה-Juedische Presse ש"ל בוינה כבטאון של היהדות החרדית עד לשואה (להלן בקיצור: JP).

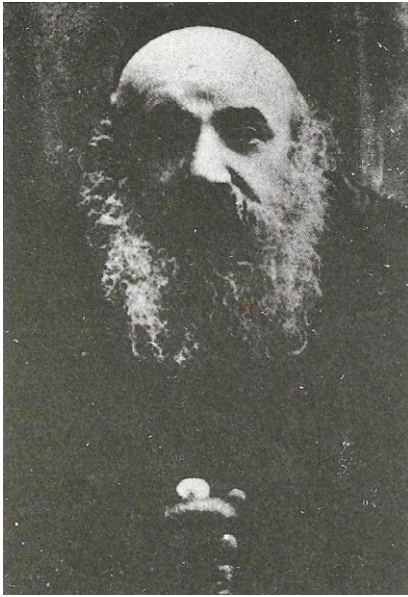
פעסט - ועדה המארגנת זה שנתיים סעודה שלישית מטעם איגוד בית המדרש של ליפוט-ווארוש (בפעסט), ארגנה לרגל 'שבת שירה' ב-7 בפברואר [י"ג שבט תרפ"ה] סעודה שלישית מיוחדת במינה. הרב ג'ולה [יהודה הכהן] שטרן דרש בפרשת השבוע, היה דרשן מעולה ות"ח גדול. (Egy ג' ניסן תרפ"ה עמ' 16)

סיקסא - במסגרת סיום הש"ס של החברת ש"ס בסיקסא והגליל שהתקיים בסיקסא בכ"א שבט, נערכו בחירות לחברת הש"ס. במשך שעתיים דרש הרב שיק מאנו [האב"ד רבי מנחם מנדל]. כנשיא חדש נתמנה פוכס יעקב, כחברים נוספים: פריישטאט יאקב, רוזנברג איזידור, מורגנשטרן מור, קעלער איזידור, שיק ארמין. בסעודת המצוה דרשו הרב הראשי שיק מנו, וכמו"כ שיק ארמין, בריסק פערענץ, וינטרניץ ליפוט וקעלער איזידור. הסעודה התמשכה עד חצות ונתרמו בה תרומות רבות. (Egy ד' אדר תרפ"ה עמ' 12)

נאדאודוואר - בהשתתפות קהל גדול נקבר ב-23 בפברואר בהידונאדאודוואר ווייס בנימין שהתגורר במשך 66 במקום והיה 30 שנה חבר בח"ק ו-40 שנה ראש הקהל. המנוח שהיה חביב על הכל נפטר בגיל 90 ב-21 בפברואר [י"ז אד"ב תרפ"ה]. (Egy ד' אדר תרפ"ה עמ' 7)

סאנטוב - לרגל שנת ה-88 לפטירת ה-שמן רוקח חגגו באבאיסאנטו ב-כ"ז שבט את היארצייט שלו. הרב לעוו לזר [רבי אלעזר] רבה של אויהלי ואונגוואר שנפטר לא מזמן [בשנת תרע"ח] היה נינו. בנו של זה המלומד לעוו וולף [רבי בנימין זאב וואלף מאויהלי] נזדמן בשבת שלפני כן באבאיסאנטו. הרב וההנהלה ביקשו ממנו לדרוש בבית הכנסת. דרשתו עשתה רושם רב והוא חזר עליה ברוב עם גם בסעודה שלישית. הוא הזכיר שבדעתו לפרסם את כת"י של אבי זקנו. למחרת כל הקהל והוא הלכו לבית העלמין לקברו של ה-שמן רוקח ובן הנין אמר קדיש דרבנן. (Egy ד' אדר תרפ"ה עמ' 11)

סרדהלי - תיאור פטירתו [א' אדר תרפ"ה] וקבורתו של הרב שמואל לוי וויינברגר רבה של סרדהלי. מוצאו ממשפחת המהר"ל מפראג. נולד ב-תר"כ. עודו צעיר לימים התכתב עם רבנים גדולים. הוא התחבב על הרב הלל [ליכטנשטיין] מקולומיאה שלקח אותו כחתן בגיל 18. עדיין כצעיר התמנה לרבה של בודרוג-קערעסטיר, משם לנאג'באנ'א. ואח"כ נהיה למשך 19 שנה רבה של סרדהלי. כאן הוא ישב על התורה ועל העבודה מסביבו בעלי בתים ת"ח וירא שמים. חריפותו ובקיאותו התפרסמו ברחבי העולם הרבני. הוא לקח חלק פעיל גם בחיים הציבוריים. לא היסס להביע את דעתו גם אם זה נגד את דעת הרוב. הוא היה חבר בועדה הארצית של הרבנים החרדים של סלובקיה. כן היה משתתף פעיל בקונגרס

רבי שמואל לוי וויינברגר

העולמי של אגו"י שהתכנס בשנת 920 בפ"ב. בכניסה הגדולה שבוניא ב-תרפ"ד הוא נמנה בין חברי המועצה של חכמי התורה. בעזבונו הרוחני הוא השאיר 36 חיבורים שעוד מחכים לצאת לאור עולם. בנו הצעיר ר' הילל משמש כדיין זה מספר שבועות בעירו, חתנו ר' מיכאל פרסבורגר דיין ומגיד בפאפא. הרב חלה ב-כ' שבט וקיבל שיתוק חלקי. כאשר זה נודע כל הקהל באחד החלו להתפלל עבורו. אבל לצער כולם בר"ח אדר החזיר את נשמתו לבוראו. הקבורה היתה למחרת. מקרוב ומרחוק הגיע הציבור מי ברכת ומי ברכב וברגל. האורחים נתקבלו ע"י ראשי הקהל. גם השלטונות ובני הדתות האחרות שלחו את נציגיהם ללויה. בשעה 10 הוצב ארונו בבית הכנסת והחלו ההספדים. הראשון היה בנו ר' הילל, ולאחריו חתנו ר'

מיכאל. בשם הקהילה הספיד הדיין הרב יוסף פליישמן. הרב הראשי [רבי עקיבא] שרייבר מפ"ב העלה את גדולת הנפטר, ודרש מאת כל הנוכחים שיעשו תשובה ומעשים טובים, מהרבנים הוא תבע לעמוד יותר על עוונות הדור במיוחד להלחם נגד הפריצות ולדאוג לשמור על הצניעות במשפחה היהודית. לאחר מכן הספידו הרבנים [רבי יוסף מאיר] טיגרמן (נובי זמקי), [רבי יהושע] בוקסבוים (גאלנטא), [רבי אברהם אלעזר] ווייס (טאפולצ'ני). הדיין [בסרדהלי רבי] אנשיל כ"ץ ו[רבי שמעון הכהן] שאטין (ועלקי-מד'ר), שהספידו בחצר בית הכנסת. בעת הלוייה לכיוון בית העלמין היו כל החנויות סגורות כבר מהבוקר. שם הספיד ר' מרדכי גרינבוים בשם

התלמידים ובעלי הבתים. כבר היה לילה כאשר נסתם הגולל על הרב הגאון. (JP י' אדר תרפ"ה עמ' 62; Is כ"ג אדר תרפ"ה עמ' 12)

קאלוב - מקובל יום פטירת הצדיק מקאלוב שהוא ז' אדר. ובתאריך זה חסידי עולים לרגל אל קברו באלפיהם. גם השנה יותר מ-5000 עולי רגל הגיעו אל קברו בז' אדר. ביניהם הרבנים של בודרוגקערעסטיר [רבי ישעי' שטיינר], מאד-הג'אליא [רבי מרדכי ליב וינקלר], מונקאץ' [רבי חיים אלעזר שפירא], נ'ירבאטור [רבי נפתלי טייטלבוים], ערמיהאליפאלבו [רבי בנימין שנפלד], אויפהרטו [ראצפערט, רבי שאול רוזנברג], הודאס [רבי יחזקי' פיש], הידונאנאש [רבי יקותיאל יהודה הלפרט], אולסליסקא [רבי צבי הרש פרידלנדר] ונ'ירמאדא [רבי יעקב יוסף הלוי יונגרייז]. למען להקל על התנועה הוקם מערך של 6 מכוניות שהסיעו את הציבור בין נ'ירעג'האזא ונאג'קאלו (Egy י' ניסן תרפ"ה)

פרסבורג - ב-ט אדר נערכה בישיבת פ"ב הבחינה הגדולה של זמן החורף ל-200 תלמידים. מלבד הרב [עקיבא] שרייבר נוכחו כל הר"מים, מגידי השיעורים, ראשי הקהל, חברי הנשיאות של הקהל, גבאים, רבנים שונים ות"ח רבים. תלמיד שענה בצורה נכונה זכה שהרב הביט עליו בעין אוהדת וגם נתן ביטוי לשביעות רצונו בכך שהניע את ראשו בצורה חיובית. הבחינה נמשכה לאורך כמה שעות עד שכל תלמיד נתן תשובה לשאלה שנשאל. (JP י"ז אדר תרפ"ה עמ' 70)

פעסט - חברת ש"ס בפעסט, שהיא עיר ואם בישראל, תחת ניהולו של מר קליין מרכוס [ר' מאיר שרגא הכהן], חגגה את סיום מסכת מנחות. נותן השיעור הרב זוסמן ויקטור [האב"ד רבי פישל] אמר את ההדרן. ואורח הכבוד רבה הראשי של הקהילה, הרב רייך קאפיל דרש פעמיים במשך הסיום והסעודה. רבים מחברי הקהילה השתתפו בסיום ובראשם פרוידיגר אברהם. החגיגה נערכה באולם בית הכנסת של חברת הש"ס. במסגרת הסעודה נאם נשיא החברה קליין מרכוס. הוא הביע את תודתו בראש וראשונה למגיד השיעור ולמשתתפי השיעור וכן הודה לרבנים ולאורחים הרבים שהגיעו למסיבה. הוא דרש דרשה ובה הזכיר את יעקב אבינו ואת ברכתו לנכדיו ואת הסיבה שהקדים את שמו לשם אבותיו. בכך הוא גם הסביר את הפסוק תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב, וזה יתקיים כאשר ויהי בישורון מלך וכו'. ברכו עוד [הדיין] הרב שטייף יונתן, הרב [חיים] באום מפיליש-ווערעשוואר [האב"ד], הרב [ישראל] וועלץ מטיניע [האב"ד], הנשיא פרוידיגר אברהם, ד"ר דויטש אדולף [רבי אברהם, מנהל בית אולפנא 'תורת אמת'], ד"ר אברמסון הרמן [רבי צבי הרש, מזכיר הח"ק ואב"ד שארבאגארד] ופעפפר מ. [רבי משה]. (Ha ט"ו אדר תרפ"ה עמ' 7)

לקנבאך - מאה שנה לפטירת הרב שלום חריף (אולמאן). אלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל. ב-ט"ז אדר התכנסו בני קהילת לקנבאך לערוך סיום ש"ס לזכרו של

רבים הדגול. ישנה תכנית להוציא מחדש את ספרו 'דברי ר"ש' עם תוספת מ"מ והערות. לשם כך מינו ועדה, ביניהם הרבנים של ביסטריץ [רבי שלמה זלמן אולמאן], האלמי [רבי אלי' קליין] וולקו. את עריכת החיבור לקח על עצמו הרב [משה אהרן הכהן] קראוס מ-נאג'באנ'א. הועדה פנתה לבני משפחת הרב וכן לציבור הרחב שיקחו חלק במפעל זה. בבית העלמין נשא הספד הרב קראוס, ובו תיאר את גדולתו ואת צדקתו של הנפטר. כל צאצאיו מתבקשים לשלוח את כתובתיהם אל הרב קראוס ל-באיא-מארה, רומניה. (JP 'י אדר תרפ"ה עמ' 62; Is כ"ט ניסן תרפ"ה עמ' 3)

טאפולצ'ני - ב"ט אדר חגגו את 5 שנות ייסודה של אגודת ישראל ב-טאפולצ'ני. נערך סיום של מסכת יומא מהדף היומי. הרב וייס אברהם [אלעזר] רב העיר - הוא גם מבין מגידי השיעורים - דרש מספר פעמים במשך היום והלילה. מלבדו היו כ-25 דרשנים ומרצים מקומיים ומבחוץ שהשמיעו את דבריהם בפני הקהל. [חלק מהדרשות הובאו במאמר בקיצור וכן שמות כל האישים הנ"ל]. (JP כ"ד אדר תרפ"ה עמ' 78)

נעמעש-סאלאק - ב-18 במרץ [כ"ב אדר תרפ"ה] נתמנה הרב החדש של נעמעש-סאלאק, ה"ה הרב שיק דוד, בן הרב מאנו [מנחם מנדל] שיק רבה של סיקסא וחתנו של הרב שטראוס מ. [רבי אברהם הלוי] רבה של פישפיקלאדאני. בתחנת הרכבת ליד צעלדאמעלעק קיבלו את פניו משלחת מנעמעשסאלאק בראשות פישר יענו פרנס הקהלה ומשלחת מקומית. בחגיגה השתתפו כל בני העיירה ללא כל הבדל בדת. לאחר נאומו של הרב בחצר בית הכנסת, ברכו גם הכמרים הרפורמטורי והקתולי. בבית הכנסת דיבר הרב שיק מנו ולאחריו הרב החדש, שהביא את ראשי הפרקים לתכניתו לפעילותו העתידית. בסעודת הערב דברו הרבנים של סיקסא, נעמעש-סאלוק, שיק אנטל [רבי אשר אנשיל] רבה של קיש-קון-פעלעג'האזא, הורוביץ שמואל בשם המשלחת מפאפא, כץ שמואל נשיא קהילת גענטש, שוגאר לאיוש ועוד. בשם ילדי בית הספר איחל לרב ברכות הילד שאני גרינפלד. (Ha ט"ו! אדר תרפ"ה עמ' 7; Egy ג' ניסן תרפ"ה)

ואגשעלי - הרב הראשי מ. [מרדכי הכהן] שטראסער יכנס לתפקידו כרבה של ואגשעלי (שאלא) ב-כ' אדר. עד עתה היה רבה של אלטנזורף. (JP י"ז אדר תרפ"ה עמ' 70; Ha ט"ו אדר תרפ"ה עמ' 7)

הכתרתו של הרב מרקוס [מרדכי הכהן] שטראסער ב-שאלא. הקהילה שמה דגש להחדיר את 'כבוד התורה' במיוחד בקרב הצעירים ולכן נערכה חגיגה מפוארת ביותר. הגיע גם הרב הראשי של פרסבורג [רבי עקיבא סופר]. משלחת מיוחדת של ראשי הקהל נסעו ברכבת לשם בכדי ללוות אותו משם ל-שאלא. כמו כן היו בין האורחים הרב [מאיר יהודה] פריי רבה של שוראני והרב [יוסף] ברודא ממיאבא ובני

רבי מרדכי הכהן שטרסר

תורה רבים. קבלת הפנים לרב החדש התחילה כבר בתחנת הרכבת, כאשר בין המברכים היו גם נציגי העיריה. משם הגיעה שיירה של 75 כרכרות מקושטות לבית הכנסת. שם הגיש ראש הקהל שאלומון דונאט את כתב הרבנות לרב. לאחר מכן עלה הרב החדש לבימה ודרש את דרשת ההכתרה שלו ובה הוא הציע לפני הציבור את תכנית פעילותו. לאחר מכן נשאו ברכה לכבוד נשיא המדינה מסריק. בערב נערכה סעודה ובה שוב דרש הרב וכן הרב [יחזקאל] עהרנטל מהמקום [דיין], והרב [יוסף] ברודא. ובעלי בתים נוספים. (JP י"ז אדר תרפ"ה עמ' 6-85)

פאפא - נפטר הרב לינק משה, דיין ות"ח

מפורסם בפאפא לאחר ייסורים רבים, ונקבר ב-13 מרץ [י"ז אדר תרפ"ה]. (Ha ט"ו אדר תרפ"ה עמ' 7; EGY ד! אדר תרפ"ה עמ' 16) - עם פטירת הרב משה לינק, הקהילה בחרה לכבודו - ביוזמת ראש הקהל ברויאר לאזאר ונשיא בית הספר קרויס ל' ה' - את רייכנברג פיליפ מלמד מבונהיאד בעלה של בת החורגת של הרב לינק, כמלמד ומגיד בפאפא - EGY א' אייר תרפ"ה עמ' 16)

קארצאג - נפטר שיק אדולף [ר' אברהם יעקב], סוחר מקארצאג, בן הרב הגאון סלומון [שלמה צבי] שיק משם. נקבר ברוב עם, ואחיו הרב המקומי שיק מור [רבי משה אהרן] הספיד אותו. עוד לפני תום השבעה נפטר בנו הצעיר של שיק אדולף, נאנדור שיק בפעשט, והובא לקבורה בקארצאג. (Ha ט"ו אדר תרפ"ה עמ' 7)

טיסא-פירעד - ב-טיסא-פירעד נפטרה בגיל 83 אלמנת הרב סופר משה. הרב (סופר) [שטרסר] ש.ב. [רבי שמואל בנימין, אב"ד טיסא-פירעד] נשא עליה הספד. (Ha ט"ו אדר תרפ"ה עמ' 7)

גרוסוורדיין - חגיגת מסכת יומא במסגרת הדף היומי בארגון צעירי אגודת ישראל ב-אורדאע-מארע. מלבד בית המדרש של צא"י ביזמת יוסף זיידנפרוי, למדו גם ב-מחזיקי התורה (המגיד שיעור לאזאר זילבר), ב-קלויז הספרדי (המגיד שיעור יעקב ליימזידר), בבית המדרש של הרבי מויז'ניץ (המגיד שיעור בעריש ארנשטיין), בית המדרש אהבת רעים (המגיד שיעור ה' גולדשטיין). האולם בו נערך הסיום התמלא עד אפס מקום. גם רב העיר ב. [בנימין] פוכס השתתף. (JP י"ז אדר תרפ"ה עמ' 5-84)

נייהיזל - מאמר על קהילת נובי-ז'מקי (נייהיזל) ומצבה הרוחני והחברתי. (JP י"ז אדר תרפ"ה עמ' 85)

עוללות

זיווגיו של ה'מנוחת משה' מטיסאפירעד

ב'עלי זכרון' 24 עמוד כ"ו נכתב: יתכן שהוא ר' **נפתלי הירצקא קרויז ממאדע** שהיה חותנו בזיו"ר של הגאון בעל '**מנוחת משה**' [אמנם במקורות מאוחרים צויין שהוא מה. מאדע].

כאשר ערכת את תולדותיו של רבי **משה נתן נטע הלוי יונגרייז** אב"ד טיסאפירעד בעל המנוחת משה, שנדפס במהדורה החדשה של ספרו **תורת משה נתן** על התורה ומועדים ב"כ. חיפשתי הרבה אחרי השם ר' **נפתלי הירצקא קרויז מה' מאדע**, אך לא מצאתי. אמנם לא ראינו אינו ראינו, אך בכל זאת יתכן מאוד שזו השערה נכונה.

אמנם מה שכתב שזה היה הזיו"ר שלו. זה אינו נכון, אלא שזה היה הזיווג שני שלו. וכדי להעמיד דברים על דיוקם אביא כאן בקיצור ממה שכתבתי שם עם קצת תוספת שהגיע אלי אחרי הדפסת הספר:

לה'מנוחת משה' היו שלשה זיווגים:

בית ראשון - בשנת תר"י לערך נשא רבי **משה נתן נטע** את בתו של רבי **פייטל מק"ק סעליש**. חותנו זה מוזכר בספרו מנוחת משה (תשובה נז) בתשובה למחותנו רבי **נתן פייטל רייניץ**, אב"ד ה' **מאד**, שנפטר ביום ט' ניסן תרכ"ב: "וכן אמר כבוד חותני הרב הגדול מ"ה **פייטל נ"י**".

כן מוזכר רבי **פייטל מסעליש** באגרת מרבי **נתן פייטל רייניץ**, אב"ד ה' **מאד**, לרבי **שלמה זלמן אולמאן** אב"ד **מאקאווא**, בעל **יריעות שלמה**, מיום ג' מטות תר"ז:

"...נפשי משתוקקת מאד מאד לעזוב את מקומי ולתקוע יתד במקום נאמן מקום מנוחה לתורה ולעבודה כאשר עם לבבי, והנה שמעתי אומרים שק"ק **סוליש** יע"א נתנו עיניהם בהרב הגאון מחוסט נ"י [הג"מ **שמואל שמעלקא קליין** זצ"ל, בעל **צרור החיים**, שכמה שנים אח"כ עבר לסעליש], אמנם איננו מתרצה להם, על כן אבקש מאת הדרת גאונו נ"י למען השם יתברך ותורתו הקדושה להטיב עם נפשי לצאת בקסתו בגיני שם ויגמור אומר ויקום כי מן השמים יסכימו על ידו.

והן אמת ששמעתי אומרים שיש שם למדן אחד בעל פלוגתא ור' **פייטל שמו**, אמנם אולי מאחר שהוא קצת מחותן עמי כי חתנו [הג"מ רבי **משה נתן נטע הלוי יונגרייז**] הוא בנו של מחותני הרב הגאון [רבי **אשר אנשיל הלוי יונגרייז**] **מטשענגער** נ"י [חותן הג"מ **הושע ברוך רייניץ** אב"ד **טשעטשעוויטץ**, בנו של הג"מ רבי **נתן פייטל** - כתב האגרת שלפנינו]... (מעין התורה, תלמידי ישיבת **פרשבורג**, אייר-סיון תשל"ו, גליון ה-ו, עמ' נד-ו).

ואכן בבית החיים בק"ק **סעליש**, צמוד לציונו של רבי **שמואל שמעלקא קליין** האב"ד, נמצאת זאת המצבה:

פה נטמן האי גברא יקירא / כל ימיו עסק בתורה / תורה וגמילות חסדים / יחדיו בו היו צמודים / עובד ה' איש תמים ה"ה / המופלג בתורה וביראה / מר"ה נתן פייטל במר"ה / דוב בער זלה"ה נפט' בש"ט / ט כסלו תרכ"ט לפ"ק / תנצבה.

כנראה הוא רבי פייטל ווייס מנייטרא שהיה גר בסעליש, והיה מחותנו של רבי שמעלקא קליין אב"ד סעליש, ורבי נפתלי סופר אב"ד פעטשי-ניידארף. והיה אבי מרת רייזל אשת רבי דוד גליק מסעליש בן רבי אהרן גליק מהאדאס.

מנשואין אלו נולד לו בתו הרבנית פיגא, אשת רבי משה אהרן מאנדעלבוים, אב"ד וואשארעהלי. במכתב מאת אבי רבינו

בעל מנוחת אשר מיום ו' ערב שבת קודש פ' פקודי תרכ"ט לפ"ק מסיים: "ובתך נכדתי פיגא תי' היא בבריות המליאה". - כנראה נתגדלה בביתו של המנוחת אשר.

רבי משה אהרן מאנדעלבוים זצ"ל נולד בסאטמאר בשנת תר"ה לערך לאביו רבי בנימין זאב מאנדלבוים זצ"ל רבה הראשון של סאטמאר. בשנת תרמ"ז נבחר לרבה של הקהילה האורתודוקסית בעיר מארוש-וואשארעה. נפטר ביום ו' אדר תרע"ה.

חותנו השיב לו במנוחת משה (תשובה מ"ה): ביום ד' פ' ויגש תרל"ח. החוהשכו"ט לכבוד אהובי חתני ידידי הרב המופלג החריף והשנון המושלם כקש"ת מר"ה משה אהרן מ"ב (כעת הוא הגאב"ד קה"י מאראש וואשארעהלי שליט"א) ולבתי האשה הצנועה תי' עמור"ש עם בתם היקרה תי' עמור"ש... - ובהקדמה לספר מנוחת אשר ח"ב: "חתנו הרב הגאון מר"ה משה מאנדלבוים אבדק"ק יראים מאראש וואשארעהלי עם זוגתו הרבנית תחי', ובתם היקרה תחי' בכל טוב סלה".

בית שני - בית שני בנה רבינו עם זוגתו הרבנית רחל, בת רבי נפתלי הערצקא קרויס מק"ק ה' מאד [מהר"א הכהן]. מנשואין אלו נולדו לו שני בנים:

א. בנו רבי שמואל חיים הלוי יונגרייז, תורני בק"ק ואמש מיקולא. נולד בפעהרדיארמאט בשנת תרכ"ו לערך. אביו מזכירו בתשובה לגיסו רבי יהושע ברוך רייניץ מיום ג' תרומה תרמ"א "ובני הבחור המשכיל שמואל יחיה אמר... ואני אמרתי ראה לדברי בני יחיה...". בשנת תרמ"ח לערך נשא זוגתו הרבנית חיה טרויולא ע"ה, בת רבי אהרן שמואל אסאד ז"ל, אב"ד דק"ק סערדאהעלי.

רבי שמואל חיים הלוי יונגרייז

מתחילה [שנת תרנ"ו] היה בק"ק טיניע ואחר כך [לפני תרס"ב] תורני בק"ק ואמש מיקולא, היה מפורסם לאיש קדוש ופועל ישועות. פלא גדול, הוא זוגתו נסתלקו באותו יום, כ"ב אייר תש"ד, אך לא באותו מקום, ועוד זכו לבוא לקבר ישראל. הוא נלב"ע, בבית החולים בעיר בודאפט, ושם מנר"כ. והרבנית נלב"ע בהיותה עצורה בגטו שבעיר לעווא בהונגריה ושם מנר"כ. - (תמונתו קיבלתי מנכדו הרב משה נתן הלוי יונגרייז ב"ר יצחק אייזיק בן רבי משה נתן אב"ד זשאדני).

ב. בנו רבי מאיר נפתלי הערצקא הלוי יונגרייז, אב"י בק"ק טיסא פירעד. נולד בשנת תרכ"ט לערך. זוגתו מרת רבקה בת רבי אליעזר וחוה קורנפעלד מק"ק אוהעל. נולדה בשנת תרל"א. - נעקדה"ש באושוויץ כ' סיון תש"ד.

בית שלישי - בית שלישי בנה רבינו עם זוגתו הרבנית חיה פעריל ע"ה, בת רבי חיים יוסף דוב כהנא-הלר מק"ק קראסנא. שמעתי מש"ב הרב דוד שלמה הלוי יונגרייז, ששמע מליד העיר קרסנא, כי החופה של רבי משה נתן נטע הלוי יונגרייז עם זוגתו הרבנית חיה פעריל, התקיימה בבית החיים בקרסנא, כסגולה שלא תמות אשתו.

חיים אריה רייניץ - ירושלים

לעלה 17, 18 - ר' חיים שענפעלד בקעזמארק

דודי זקני ר' חיים שענפעלד בן רבי משה יוחנן שענפעלד אב"ד מיהאליפאלווא נזכר במאמרו של הרב מנחם מאיר יאקאבאוויטש "רשימות חדשות מתלמידי ערוגת הבושם" 'עלי זכרון' 17 מספר י"ד ברשימה ג', ובמאמרו של בן ציון גרינפעלד 'רשימת תלמידים בבית היוצר' 'עלי זכרון' 18 מספר ל"ו.

נולד במיקולא ליד סאטמאר ביום 15 בספטמבר 876 (כ"ו אלול תרל"ו), לר' משה יוחנן שענפעלד אב"ד מיהאליפאלווא ולמ' שרה פרידמאן בן ר' מרדכי מרקל ממיקולא. במאטריקאל של סאטמאר נרשם: קאלמן קאין בן מוריץ שענפעלד וסאלי פרידמאן נולד 15 בספטמבר 876 הסנדק יוסף גראס.

עם עליית אביו לכס הרבנות בשנת תרנ"א עבר למיהאליפאלווא. נשא בזו"ר את טאובה מוסקוביץ מבודוקו ואראליא. נולדה ביום 23 בנובמבר 880 לאברהם מוסקוביץ סוחר יינות מבודוקו ואראליא ולסאלי לבית פרידמאן. רישום הנישואין מיום 11 בספטמבר 900 נערך בבודוקו ואראליא: החתן קלמן (קאין) שענפעלד, לומד תלמוד, מתגורר בער מיהאליפאלווא, נולד במיקולא 15 בספטמבר 876. אבי החתן מור שענפעלד, הרב בער מיהאליפאלווא, אָם החתן עקרת בית מער מיהאליפאלווא. הכלה טערעזיה מוסקוביץ' מתגוררת ונולדה בבודוקו ואראליא, עוזרת בביתה למשפחה, נולדה בבודוקו ואראליא ביום 23 בנובמבר 880. אבי הכלה אברהם מוסקוביץ' סוחר יין מבודוקו ואראליא. אָם הכלה סאלי פרידמאן עקרת בית מבודוקו ואראליא. שושבינים: קאלמאן פרידמאן סוחר בו 28 ממיקולא, נתן ווייס עוזר רבי בן 26 מבודוקו ואראליא.

בזיווג שני נשא את יוכבד בת שמואל שידל, נפטרה ביום י"ד אדר תרצ"ז בקעזמארק ושם מנ"כ. (מקור צילום מצבתה: JOWBR)

התגורר בנירבאטור שם היה סוחר יין. מופיע ברשימת מעות קדימה לבית נפתלי על התורה תרס"ו.

לאחר מכן התגורר בקעזמארק, שם היה סוחר רהיטים. בספר יזכור לקהילת קעזמארק, תולדות יהודי קזמארק והסביבה, מאת שמואל דב גבריהו-גוטסמן, ירושלים 992, נכתב: "ר' חיים שינפלד ומאיר רוזנצוויג היה להם בית עסק לרהיטים משובחים ועמדו בתחרות כנגד מפעלי הרהיטים שבאזור". שימש מנהל החברה

ש"ס בקעזמארק, כפי שכתב ר' ישראל מאיר גליק בקונטרס "זכרון אהבה" נספח ל"שר"ת חינוך בית יצחק" שנת תרצ"ו (תודות לעורך מא"ז קינסטליכער שמסר לי פרט זה). מופיע ברשימת מעות קדימה לדובב שפתי ישנים תרפ"ט.

מילדיו ידועים לי אלו שנספו בשואה:

ר' חנניה יום טוב ליפא בנו מזו"ר. נולד ביום 28 באפריל 905 בנירבאטור. התגורר במונקאץ'. נשא את מינדל וויס מרוזווגובו סלובקיה בת יוסף שלמה ודבורה. היו להם שני ילדים. כולם נספו בשואה.

בתו מזו"ר מ' פייגא מינדל נישאה לר' מרדכי סנדר. התגוררו בסעליש. היא ובניה משה יוחנן יליד תרצ"ד, יהודה יליד תרצ"ט, בנימין ומנחם ילידי תש"ב נספו

בשואה. כנראה היא אולגה שנולדה בנירבאטור ביום 21 בפברואר 1907. מרדכי שרד והתגורר בפתח תקוה.

בנו ר' יעקב למד אצל דודו רבי בנימין שענפעלד במיהליפאלווא (ושוב תודות לעורך מא"ז

קינסטליכער). והיה חתנו. שם רעיתו רחל. התגוררו במיהאלפאלווא. נספו בשואה. יתכן והוא בנו מזו"ש.

*

ב'עלי זכרון' 22 משער הרב סיימון, שר' שמואל ישראל זינגער הוא בנו של ר' אפרים זינגער חתן המהר"פ שוסבורג. ככל הנראה המדובר באחיו של ר' אפרים זינגער שהתגורר בדעש. בספר היזכור לקהילת דעש 'היה היתה פעם עיר ושמה דעש', בעריכת ר' יחזקאל (זולטן) זינגער בנו של ר' שמואל ישראל, מסופר על שמואל זינגער שנולד בשנת 881 בליפטו סענט מיקלוש ולמד בחוסט ובישיבה בפרסבורג. יתכן וזהו שמואל ישראל הנזכר לעיל.

ב'עלי זכרון' 24 במאמר "רבי חיים אליעזר קרויס מווארשני וצאצאיו" מאת הרב סיימון נזכר ר' שלמה זלמן רוזנפלד מטעגלאש. חתנו בזו"ר היה רבי יוסף שאול שענפעלד אב"ד ניר אדאני בן רבי משה יוחנן שענפעלד אב"ד ער מיהליפאלווא.

יעקב שיזף (שינפלד) - מודיעין

רבי יוסף עפשטיין הי"ד

גרגרים מיחוס משפחת רבי יוסף עפשטיין ז"ל מסאטמאר

א. בעיר סאטמאר היה דר לפני ימי השואה זקיני הרב החסיד מו"ה רבי יוסף עפשטיין ז"ל הי"ד שנולד לאביו מו"ה אפרים פישל אברהם ז"ל, בן מו"ה מרדכי ז"ל, שיחוסו למעלה בקודש נזכר באריכות בספר גנזי יוסף (על הפרי מגדים הנדפס מחדש) מאחיו של מו"ה אפרים פישל אברהם הנ"ל, הלא הוא מו"ה יוסף אלטיר עפשטיין ז"ל עיי"ש. ואביו מו"ה אפרים פישל אברהם הנ"ל היה חתן הגאון הצדיק רבי יצחק אייזיק ווייס זצ"ל אב"ד סוואליווא מחבר ספרים המפורסמים בית יצחק (על מסכת מגילה) ותולדות יצחק (על התורה) ודברי יצחק (על ענינים שונים), ובשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' ל') כתב על הבית יצחק, ידעתי

שהיה מקובל גדול כמעט יחיד במדינה בחכמה זו עיי"ש, ועיין קצת מתולדותיו בריש ספר בית יצחק שם ובירחון היכל הבעש"ט (גליון ד').

בימי בחרותו למד הרב יוסף הנ"ל אצל הגאון הצדיק רבי שלום גאלדנבערג ז"ל אב"ד סוואליווא מחבר ספר דברי שלום (על התורה) וברכת שלום (על הש"ס), וכמו

בעל ה'דברי שלום' מסוואליווא
[לפי מסורת נכדי אחיו]

שכתב בעצמו בהקדמה לספר דברי שלום הנ"ל שהוציא לאור בשנת תרצ"ו דלמד אצלו בימי בחרותו ד' שנים רצופים. ובספר קהלות הונגריא (עיר פאטרובא דף שי"ז) ובחכמי טראנסילוואניה (אפשטיין) ובמשפחות רבנים און אונגארין (פרק רנ"ב) ובספר הבשם והשמן (תולדות ופסקי הלכות ומנהגי הערוגת הבשם דף תקל"ו) כתבו, דהרב יוסף הנ"ל היה גם מתלמידי בעל הערוגת הבשם, עיי"ש. אלא שאיני יודע בדיוק אימתי היתה זאת, דבדברי שלום כתב שם בהקדמה דלמד אצל חותנו דברי שלום הנ"ל בימי בחרותו ד' שנים רצופים, ואח"כ ישב על שלחנו אחר חתונתו ג' שנים רצופים. ואולי היה לפני זה כשהיה בחור צעיר.

ב. כשהגיע לפרקו נשא הרב יוסף את בת רבו הגה"צ הדברי שלום הנ"ל, וישב על שלחנו ג' שנים רצופים, כמו שכתב בהקדמה לספר הנ"ל, ואח"כ במשך השנים הלך לדור בעיר סאטמאר, והיה שם סופר סת"ם מובהק ומומחה גדול, וגם היה מגיד מישרים באחד מהבתי כנסיות דשם, ונשאר לדור שם עד שנהרג רח"ל עקה"ש בימי השואה ביחד

עם חלק גדול ממשפחתו. נזכר גם בירחון לקט ששנ"ה שיצא לאור בעיר סאטמאר (שנה ח' סי' ט"ז), שהעתיק שם שאלה שאל אותו בנו הבחור החו"ב צבי, עיי"ש.

והנה בהבשם והשמן שם כתב דבשנת תרנ"ט התיישב הרב יוסף הנ"ל בעיר סאטמאר, וכיהן שם כמגיד מישרים בבית הכנסת, 'בערך בשנת תרצ"ב נבחר לכהן

כאב"ד בעיר פיעטריווע, וניהל את בני עדתו על מי מנוחות, עכ"ל. אולם דבר זה אינו הן מפייהם והן מפי כתבם.

מפייהם: ידוע אצל משפחתינו נכדי הרב יוסף הנ"ל על ידי בנו מו"ה משה יהודה ז"ל הי"ד שהיה ג"כ סופר סת"ם בעיר סאטמאר, שהרב יוסף היה דר עמם בעיר סאטמאר עד שעלה על מוקדה במלחמת העולם השניה, ומעולם לא היה רב בעיר פיעטריווע, ובחודש אלול שנת תש"ע מצאתי איש זקן אחד מעיר סאטמאר [כמדומה ששמו היה אדלער] ואמר לי שזוכר אותו היטב שהיה דר שם בסאטמאר לפני המלחמה.

הרב משה יהודה עפשטיין הי"ד

ומפי כתבם: בכמה מקומות מבואר דגם אחר שנת

תרצ"ב היה דר בעיר סאטמאר, דבספר דברי שלום שהוציא לאור הרב יוסף הנ"ל בשנת תרצ"ו חותם עצמו בהקדמה, הק' יוסף עפשטיין חתן המחבר סופר סת"ם ומ"מ 'פה סאטמאר' יצ"ו, ובשם הגדולים מארץ הגר שיצא לאור בשנת תש"א מביא אותו בין הדורים בעיר סאטמאר בזה הלשון, הרב מו"ה יוסף עפשטיין מג"מ [מגיד מישרים]. וכן בלקט ששנ"ה הנ"ל משנת תש"א שיצא לאור בעיר סאטמאר חתם עצמו שהוא סופר סת"ם ומ"מ בעיר סאטמאר, הרי דבשנת תרצ"ו ותש"א היה דר בעיר סאטמאר ולא היה רב בעיר פיעטריווע.

ברם בנו של הרב יוסף הלא הוא הרב יצחק אייזיק עפשטיין הי"ד הוא היה הרב או הדומ"ץ דשם, וכמו שכתב בשם הגדולים הנ"ל (דף תכ"ח), ועיין גם בשו"ת יגל יעקב (י"ד סי' פ"ט), ובסוף ספר דברי שלום אחר שהביא שמות החותמים כתב בזה"ל, יזכר לטוב בני כו' מו"ה יצחק אייזיק נ"י דומ"ץ בפעטראווא כו'. ובחכמי טראנסילוואניה (אפשטיין) הנ"ל כתב ג"כ דר' יוסף היה דר בסאטמאר, ובנו ר' יצחק אייזיק היה הרב בעיר פעטראווא עיי"ש, וכן הוא במשפחות רבנים און אונגארין הנ"ל. ובספר קהלות הונגריה שם כתב בתחלה דהרב יוסף הנ"ל שימש כרב בעיר פיעטריווע, אלא שאח"כ

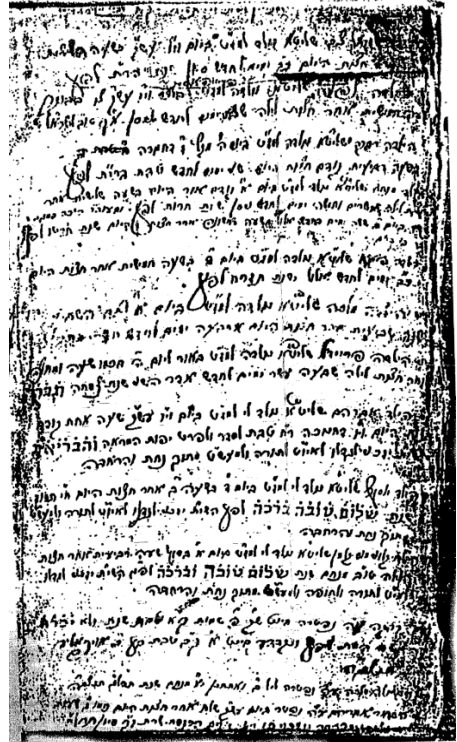
כתב דלפי מקור אחר היה בנו הרב יצחק אייזיק רב של העיר הנ"ל, ואילו אביו הרב יוסף נשאר בעיר סאטמאר, עיי"ש. וכמו שכתב הנ"ל כן הוא האמת, ובמכתב שקבלתי בשנת תש"ע מהחוקר הרב שלמה שפיצער נ"ו מחבר קהלות הונגריה הנ"ל הודה לי על זה, וכתב דזה טעות מה שכתב שם, והנכון כפי שרשמתי כאן.

ג. זוגת חמיו של רבי יוסף ז"ל, הגאון בעל הדברי שלום היתה בתו של הרה"ג ר' יוסף משה שטערן ז"ל מעיר מונקאטש, וכמו שהאריך בהתולדות שלו בתחלת ספר ברכת שלום הנ"ל (אות ו'), והיה לו כמה ילדים ממנה. ואח"כ כשהלכה לעולמה בימי נעוריה נשא זיווג שני את בת הרה"ג ר' מרדכי גוטמאן ז"ל אב"ד מ' טערעביש, והיא גידלה לו את בניו מזיווג הראשון, עיי"ש.

אבל ראיתי בספר שם הגדולים מארץ הגר (מערכת הגדולים אות י' ס"ק רי"ג) דכתב בזה הלשון, הרב מו"ה יצחק אייזיק ווייס, רב גאון וצדיק מפורסם אבד"ק סוואליאווע ואח"כ נתקבל לראבד"ק מונקאטש כו', מיר"ח הג"מ שלום גאלדענבערג אבד"ק סוואליאווע. הרי דכתב דהגה"צ רבי שלום הנ"ל היה מיוצאי חלציו של הבית יצחק, אבל לא כתב האיך היה מיוצאי חלציו אם היה חתנו או נכד שלו. והנה בספר חכמי הונגריה (פ"ו דף תי"ח) כתב דהיה חתן הבית יצחק הנ"ל, וכן הוא בספר קהלות הונגריה (דף ש"ב). אולם כבר ראיתי להעיר בירחון היכל הבעש"ט (גליון ו' דף קע"ג) דלא היה חתנו כלל כידוע לכל משפחתו עיי"ש, וכן נראה מהתולדות שלו בברכת שלום הנ"ל דלא היה חתן הבית יצחק, וכן ידוע אצלנו בהמשפחה נכדי הרב יוסף הנ"ל שאנו נכדים משניהם - הבית יצחק והדברי שלום - כל אחד באופן אחר, מהדברי שלום על ידי הרב יוסף ז"ל, ומהבית יצחק על ידי אביו הרב אפרים פישל ז"ל ולא על ידי הדברי שלום.

ואולי יש לשער דהטעות נובעת ממה שבספר דברי שלום הנ"ל יש הערות מהרב יוסף עפשטיין הנ"ל, וציין כמה פעמים לספר תולדות יצחק הנ"ל בשם זקיננו, (עייין פרשת תולדות ד"ה מדרש פליאה, ושמות ד"ה עוד י"ל, ויתרו ד"ה עתה), ע"כ הבינו ספרי תולדות הנ"ל דהדברי שלום היה חתן הבית יצחק או נכדו ועל ידי זה היה הרב יוסף נכדו, ברם באמת אין ראייה מזה כלל כמבואר לעיל, דאביו של הרב יוסף אכן היה חתן של הבית יצחק ע"כ קרא לו זקיננו, אבל לא שהדברי שלום היה מיוצאי חלציו. ובמכתב הנ"ל שקבלתי מהחוקר הנ"ל מח"ס קהלות הונגריה הנ"ל כתב לי דדברי נכונים מאוד, והוא נמשך אחר ספרי התולדות הנ"ל.

ד. אביו של הרב יוסף ז"ל, מו"ה אפרים פישל אברהם ז"ל הנ"ל נשא את הצדקת בת הגאון הבית יצחק זצ"ל ששמה היה מרת צפרה ז"ל. וראיתי בקובץ תפארת מרדכי (שיצא לאור בטאהש דף שע"א-שע"ב), שהעתיקו כתב יד של הבית יצחק זי"ע אשר רשם שם שמות בניו ובנותיו ויום שנולדו, ובילד השני שם כתבו לפענחו בזה"ל: הילדה ... שליט"א נולדה למז"ט ביום וי"ו עש"ק צו בבוקר בשעה חמישית אחר

רישום לידת ילדי הבית 'יצחק' מסוואליווא

חצות לילה שבעה ימים לחודש ניסן א"ך
 טו"ב לישראל (תר"ט). וכנראה שלא יכלו לפענח
 שמה ע"כ הניחו אותו חלק, אבל המעיין היטב
 בהכתב יד שהעתיקו שם [מצורף כאן], יראה ששמה
 היא "צפרה", והיא היתה אשת מו"ה אפרים פישל
 אברהם הנ"ל. מרת צפרה נפטרה בשנת תרפ"ב
 ומנו"כ בסוואליווא. על מצבתה נחרט: פ"נ / האשה
 החשובה הצנועה / והחסודה אשת חיל אשר /
 צדקות פעילותי רבים היו / מו"ה צפרה בת / הרב וכו'
 מו"ה יצחק אייזק / זללה"ה שהי' אב"ד דפה / נפט'
 טו שבט תרפ"ב לפ"ק / תנצבה. רבי אפרים פישל
 אברהם נפטר בשנת תרע"ה ומנו"כ שם. מנוסח
 מצבתו הצלחתי לפענח רק בחלקו: פ. נ. / ... / ... /
 איש המעלות ... / הרבני המו"מ בתויר"ש / ... /
 אפרים פישל אברהם / ב' הרב מו"ה מרדכי ז"ל /

ממשפחת עפשטיין / מגזע רש"ל ולבוש / ורמ"א זי"ע / [נפ" כ"א אלול תרע"ה / תנצבה.

יחיאל מיכל הכהן טרעגער - קרית יואל יצ"ו

לעלה 24 - רמ"א וועבר, ר"י קרויס

אודות הגה"צ רבי מרדכי אליעזר וועבער זצ"ל אב"ד אדא (עלי זכרון 24), בסוף המאמר (עמ' י"ג) "ואם הרב מאדא נולד תקפ"ב" וכו'. - בספר "חלקת מחוקק" [הכולל ציוני הקברים אשר בהר הזיתים והחרות עליהם וכו'] (חוברת ו') חלקה ז' שורה א' אות כ' מועתק נוסח המצבה [כאשר כבר הועתק בפנים המאמר], אשר מצויין עליה שנפטר בשנת תרנ"ב, ואחר זה כ' בזה"ל: (חבר ספרי בכור דל, זמרת הארץ והשמים, מלחמת ובה, עץ אבות, ערך דל, תמורת תודה, קונטרסי יונת אלם, נובל העלים, "ונפטר בן שבעים שנה"), ע"כ.

עוד שם (עמ' כז) אודות צאצאיו של רבי מאיר קרויס ז"ל מוארשאני, הוזכר בנו הר"ר יוסף קרויס ז"ל מסאמאטאר חתנו של הג"ר משה שמעון ראטה אבד"ק דיורע שהי' בנו של הגה"ק בעל בית היוצר, וראה מש"כ בעלה 7 (עמ' מח) אודותיו, ושנזכר בשו"ת בית היוצר סי' ו' וח', וכן אודות בנו הג"ר יואל צבי (הערש) קרויס (קרויז) ז"ל מנאצענאוויטש שנזכר ג"כ שמה (סי' נ"ג) חתנו של דו"ז רבי דוד אייכלער ז"ל מנאצענאוויטש (ועור"ש). - וכעת אוסיף מה שסיפר לי הישיש ר' משה שמעון קרויס הי"ו מאונגוואר [כיום במאטאווע-קאנאדא] (הנזכר בריש המאמר בעלה 24) שהכירו, באשר היה דודו [אביו רבי מאיר ז"ל מאונגוואר היה אחיו - בני רבי יוסף הנ"ל], וגם נסע אליו כמה פעמים, והיה תלמיד חכם גדול, ובתחילה נשא לאשה את בתו האחת של ר' דוד אייכלער הנ"ל, אולם נפטרה בצעירותה ל"ע, ומרוב חפצו של חותנו ר' דוד להיות ר' יואל הערש חתנו, נתן לו לאשה את בתו הצעירה. ר' יואל הערש לא השאיר אחריו זש"ק, ותנצב"ה.

בן ציון גרינפעלד - ברוקלין נ"י

לעלה 23 - יהודי שטרסהוף, צאצאי אברבנאל

א. בעלי זכרון' גליון 23 עמ' סה כותב פרופ' מנחם חיים שמלצר אודות "הרכבת שהגיעה בשנות השואה לאוסטריה" - גם משפחת רובינשטיין ממאקאווא, אמי שתחי' ובני משפחתה, ביחד עם הרבה מיהודי מאקאווא הגיעו ברכבת זו לשטרסהוף הסמוכה לוינה שבאוסטריה. ואמי שתחי' אומרת שהרכבת עצרה לזמן מה באמצע הדרך (לדבריה זה היה בשערי אוישוויץ), ומשם החזירו אותה בחסדי ה' לאוסטריה.

ויש לציין לספרה של מרת א' פרבשטיין 'בסתר המדרגה' פרק 8, ששם מתברר שבעצם זה היה המשך לרכבת קסטנר, כלומר כחלק מעסקת ההצלה שקיימו הגרמנים עם פעילי ההצלה קסטנר, רפ"ד פרוידגר ראש הקהילה האורטודוקסית בפעסט ועוד, ועל ידי כך ניצלו כ-15 אלף יהודים הונגרים.

ב. שם עמ' סה-סז (ובגליון 24 עמ' סא) מוזכרים מסורות כמה משפחות בהונגריה שהם מצאצאי "החכם הגדול השלם בדעותיו" (כפי שכתב ה'צמח צדק' ב'דרך מצותיך' מצות האמנת אלקות אות א) דון יצחק אברבנאל. הנה גם במשפחתנו, משפחת הרה"ח ר' נחמן חיים בן הרה"ח ר' מרדכי רובינשטיין ממאקאווא מקובל שאנחנו מצאצאי האברבנאל, ומעולם לא שמעתי פרטים בזה.

ברוך אבערלאנדער - אב"ד הבד"צ דקה"ח בודאפעסט, הונגריה

לעלה 24 - ר"ש אולמאן

ב"עלי זכרון" 24 עמ' עא אודות הרבנות במחוז שאמאדי - הנני להעיר שזקיני הגה"ק רבי שלום (חריף) אולמאן זצ"ל אבדק"ק לאקענבאך ובעל "דברי ר"ש" שכיח עד שנת תקנ"ט כאבדק"ק שטאמפען ואח"כ התמנה לרבה של מחוז שאמאדי שבהונגריה המערבית למלא מקומו של הגה"ק רבי יוסף יחיאל הרש קליין זצ"ל, ומכון שבתו היה בעיר נאדי-אטאד. רבנות זו קיבל לאחר שהתקיים גורל בינו ובין הגה"ק רבי משה מרדכי בנעט זצ"ל, והפור נפל על זקיני רבי שלום אולמאן, וכמובא במכתבו של רבי משה מרדכי בנעט הנ"ל לש"ב ורבו מהר"ם בנעט אבדק"ק ניקלשבורג (פורסם בקובץ "מוריה", שנה ו' גל' י"א-י"ב א (ע-ע"א), סיון תשל"ו, עמ' כ"ט): "אנוכי והרב המאה"ג אב"ד דק"ק שטאמפען בגורל אחד לעלות לרב ולתופס ישיבה בכל מדינות שאמעדיע... ולמי שיעלה עליו הגורל ירבה בתורה כחפץ השם". אולם אחרי זמן קצר עזב את הרבנות שם וכמש"כ, ובשנת תק"ס עת קיבל רבה של ק"ק פרויענקירכען ה"ה הגה"ק רבי דוד דייטש זצ"ל בעל "אהל דוד" את הרבנות בק"ק דונא-סערדאהעלי, מילא רבי שלום אולמאן את מקומו שם בפרויענקירכען, ובשנת תק"ע עלה לכס הרבנות בק"ק לאקענבאך. יש לציין שבשנת תקע"ה נתקבל גם רבי משה מרדכי בנעט לאבדק"ק שטאמפען.

ישראל מנחם מנדל וידר – מכון "לאקענבאך", בני ברק

רבי דוד כ"ץ ביסטריץ אב"ד מילכדארף וחמיו רבי שמעון מאנדל לתולדותיו כתבנו בהחת"ס ותלמידיו עמ' קח-קי, שם העתקנו נוסח מצבתו מראש ספרו 'בית דוד' ח"ב עשו"ע יו"ד. מהרב ישכר בעריש ווייס קבלנו צילום ממצבתו עם כמה שינויים מהנדפס [בהעתק היה רשום שנפטר בשנת 'תברך', והוספנו שם בסוגריים מרובעות 'תדרך', ובצילום המצבה אכן רשום תדרך. כן גם ביום הפטירה היה רשום שנפטר "ביום ו' תמוז ונקבר יום י"א ב'"], שאינו מסתבר. ואכן

בצילום המצבה שלפנינו רשום "י תמוז ונקבר יום י"א בו".

מתברר שמצבה זו היא חדשה יחסית, שכן שרד בבית החיים גם חלקו העליון של מצבה ישנה, כנראה זו היא המצבה המקורית שהועמדה סמוך לאחר פטירתו.

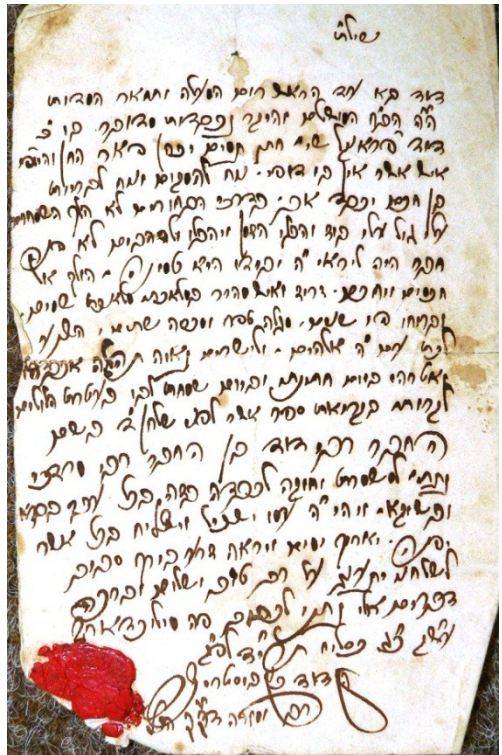
*

בארכיון הקהלה בפרשבורג נמצאת תעודת 'חבר' ממנו לרבי דוד ב"ר מרדכי פראנקל: שיל"ת

דוד בא עד הראש רום המעלה ותואר המדות ה"ה הבח' המושלם והיקר נכבדות מדובר בו כ' דוד פראנקל שי' חתן תמים יכהן פאר החן והיופי איש אשר אין בו דופי, נוח להמקום ונוח לבריות, בן חכם

יכבד אב, בדרכי הבחורים לא הלך השמחים עלי גיל עלי בוז והבלי הזמן ויהבלו ולרהבים לא פנה, חבר היה ליראי ה' ובידו היא טמונה, הולך אל חכמים ויחכם, זריז ואיש מהיר במלאכתו מלאכת שמים, וברוחו פי שנים, מגלה טפח ומכסה שתיים, הצנע לכת עם ה' אלקים, ולישרים נאוה תהלה אכבדהו וא[ע]טרהו ביום חתונתו וביום שמחת לבו בעטרת הלולים לקרותו בקריאת ספר אשר

לפני שלחן ד' בשם החבר רבי דוד בן החבר רבי מרדכי, נתתי למשמרת וחוקה לכבדה בזה בכל עבר בברא ובשוקא, ויהי ה' עמו ישכיל ויצליח בכל אשר יפנה, יאריך ימים ויראה זרע בירך סביב לשלחנו יתענג על רב טוב ושלום וברכה.

דברים אלו נתנו לכתוב פה מילכדארף עש"ק כ"ג כסליו תרי"ד לפ"ק

הק' דוד כץ ביסטריצד

רב ומורה דק"ק הנ"ל

*

מלבד חיבורו 'בית דוד' ב"ח עשור"ע יו"ד שנדפס בוואטיצען בשנת תרע"א-ע"ב. ידוע על חיבור נוסף ממנו שנשאר בכתובים, והוא כעת בספרית בהמ"ל בניו-יורק (מס' 2123). המכיל בירורים עמוקים בשמעתתא.

כתה"י היה בזמנו ברשותו של רבי אליעזר זוסמן סופר אב"ד פאקש, והגיע לידי בנו וממלא מקומו רבי יוסף ליב סופר, שרשם בראש הקונטרס:

ב"ה

זה הספר תולדות אדם הגדול בענקים הגאון הגדול מר"ה דוד ביסטריץ צ"ל שהי' אב"ד דק"ק מילכדארף ונתקבל לק"ק ה' מאדע ונטרף עליו השעה רח"ל (עיין במפתחות לשו"ת ריב"א לזקני הגאון ז"ל). נפל בחבלי בנעימים מעזבון אאמור"ר הגאון הקדוש ז"ל. חבל על דאבדין דלא משתכחין כמה עלין לתרופה מספר הנ"ל, והמעט אשר מצאתי אספתי אחת לאחת למען יעמדו ימים רבים למשמרת, וקיימתי מצות כריכה למזכרת. וזכות המחבר צ"ל יעמוד לנו לטוב לנו כל הימים, אכ"ר.

בעה"ח פה פאקש ג' פנחס תרס"ז לפ"ק

הק' יוסף ליב סופר

בהגמ"ה ר' א"ז ז"ל

*

רבי דוד היה חתנו של רבי שמעון מאנדל, שנפטר בסעמניץ ביום ח' אדר ב' תרכ"ז. נוסח מצבתו ומצבת זוגתו מרת חיה נדפס שם בבית דוד. (זיווגו השני היתה מרת בלימלא). רבי יהודה אסאד שכיחן שם ברבנות מעיד עליו: "י"נ היקר התורני הנאמן

מרה שמעון מאנדל נ"י שר"ב וש"ץ דק"ק סעמניץ... והוא מומחה לרבים בעניני שר"ב זה לו כמו חמישים שנה וירא שמים ביותר ועודנו משמש באומנתו (שר"ת מהרי"א חיר"ד סי' מו).

קריאה

אשר ליהוה אלהינו... ביום הזה... ויהי ערב ויהי בקר... ויהי ערב ויהי בקר... ויהי ערב ויהי בקר...

ביום הזה... ויהי ערב ויהי בקר... ויהי ערב ויהי בקר... ויהי ערב ויהי בקר... ויהי ערב ויהי בקר...

ביום הזה... ויהי ערב ויהי בקר... ויהי ערב ויהי בקר... ויהי ערב ויהי בקר... ויהי ערב ויהי בקר...

ביום הזה... ויהי ערב ויהי בקר... ויהי ערב ויהי בקר... ויהי ערב ויהי בקר... ויהי ערב ויהי בקר...

עמוד מכת"י רבי דוד כ"ץ ביסטריץ
"מורי הגאון החסיד זצ"ל בהמ"ח ח"ס כבדני פ"א לשלוח אלי העתק א' במכתבו אלי..."

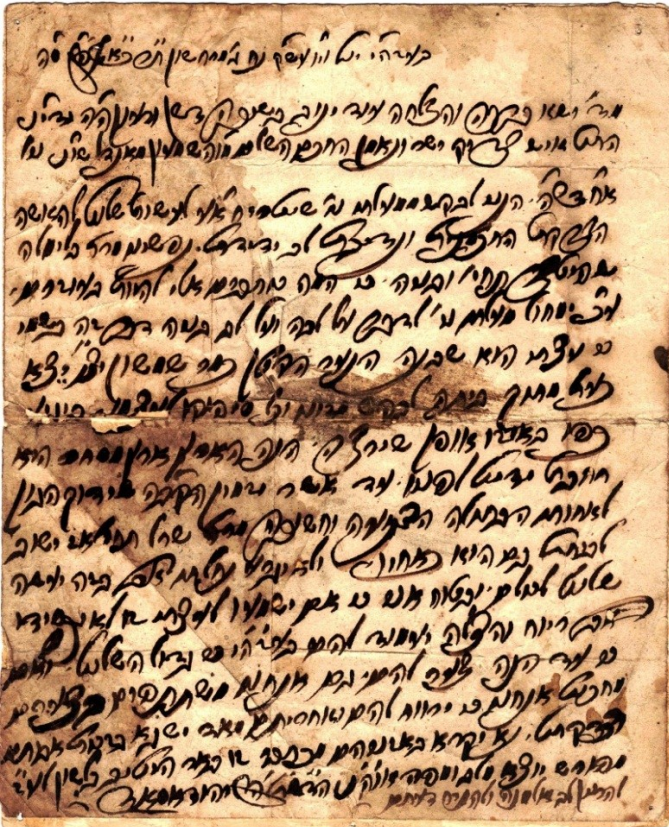
גם כשרבי יהודה אסאד עלה על כס הרבנות בסערדאהעל, היה בקשר עמו, וכפי שנוכח ממכתב ששרד ממנו הממוען אל רבי שמעון, בבקשה לתווך השלום במשפחת אלמנה בסעמניץ (מכתב זה וגם הבא הועתק ע"י הרב שלמה ווייס, מתוך חיבורו בכתובים 'אגרות מהר"י אסאד'):

בעזה"י יום ו' עש"ק נח ג' מרחשון תרכ"א לפ"ק ס"ה

מד' ישא ברכה והצלחה עוד ינוב בשיבה דשן ורענן ה"ה יד"נ התו' איש צדיק ישר

ונאמן	החכם
השלם	מור"ה
שמעון	מאנדל
שר"נ	[שמש
ונאמן] נ"י	

אחדש"ה, הנני לבקש ממעלתו נ"י שיטריך א"ע לעשות שלום להאשה הצדקת החכמנית ונדיבת לב ידית נפשינו מרת בלימלה שפיטצר תחי' ובניה, כי המה כותבים אלי להיות בעוזרם, ע"כ ימחול מעלתו נ"י לדבר על לבה ועל לב בניה דבר זה בשמי כי עצתי הוא שבנה הנער הקטן כמר שמשון יצ'ו יצא כעת מתוך ביתה לבקש

מזונו וכל סיפוקו לעצמו ביגיע כפו באיזו אופן שירצה, הנה הארץ ארץ מסחר היא רחבת ידים לפניו, עד אשר יזמין הקב"ה שידוך הגון לאחותו הבתולה הצנועה וחשובה מרת שרל תחי', אז ישוב לביתם גם הוא כאחיו, ולא יגרע נחלתו אבל בזה יעשה שלום לכולם. ובטוח אני כי אם ישמעו לעצתי זו לא יפסידו, אבל ריוח והצלה יעמוד להם בעזה"י כי גדול השלום. ואם כי עד הנה צער להם, גם אנחנו משתתפים בצערם מחכים אנחנו כי ירווח להם ואחריתם מאד ישגא בזכות אבותם

וצדקתם. נא יקרא באזניהם מכתבי זו באר היטיב בלשון לע"ז מפורש יוצא מלב ומפה <להרנין לב אלמנה ולהניח דעתם>. אוה"נ הדש"ת

הק' יהודאסאד

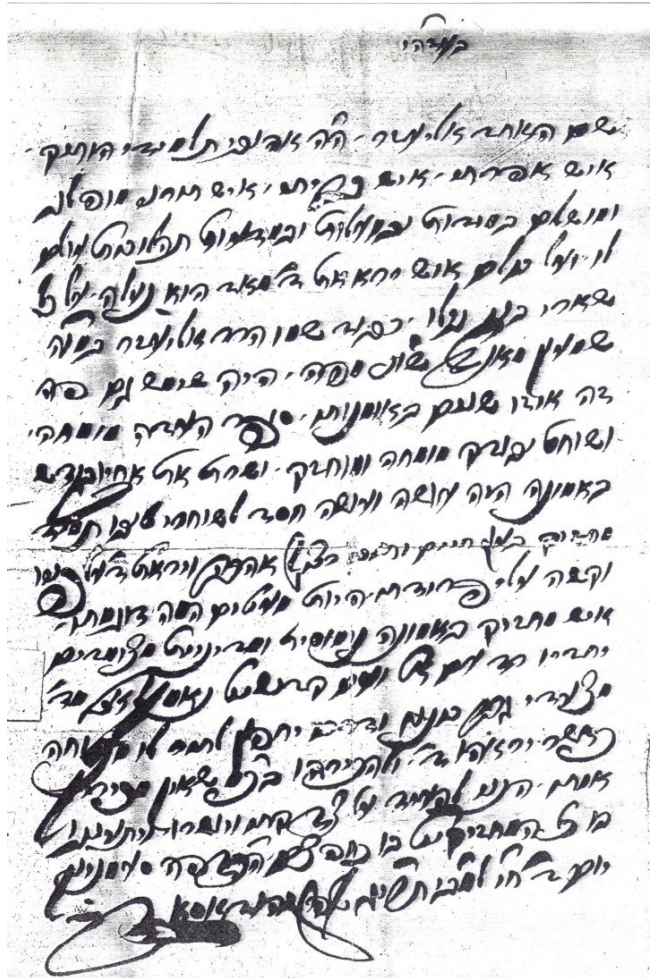
*

בנו רבי אליעזר מאנדל נמנה בין תלמידי מהר"י אסאד, ושימש בקודש אף הוא בקהלת סעמניץ. מכתב המלצה מרבו נמצא כהיום בספרית הקהלה בוויען:

בעזה"י

שם האחד אליעזר, ה"ה אהובי תלמידי הותיק, איש אפרתי, איש בריתי, איש תורני מופלג ומושלם במידות ומעלות ומדעות תהלוכות עולם לו, ועל כולם איש ירא את

ד' מאד הוא נעלה על כל שארי בני גילו, כבוד שמו הר"ר אליעזר במו"ה שמעון מאנדל שר"נ [=שמש ונאמן] מפה, היה שימש גם פה זה איזו שנים באומנותו, סופר העדה מומחה, ושוחט ובודק מומחה ומוחזק, ושרת את אחיו בקדש באמונה היה עושה ועושה חסד לשוחרי טובו תמיד מחזיק בעץ חיים ותוכו רצוף אהבה ויראת ד' על פניו וקשה עלי פרידתו, היות מעטים המה דוגמתו, איש מחזיק באמונה נימוסית ומדינית מצומדים יחדיו רד עם אל ועם קדושים נאמן אבל מד' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ לתור לו מנוחה כאשר יראהו ד',

ולהכירהו בכ"מ שאין מכירין אותו, הנני להעיד על צדקתו ויושרו. ויתענגו בו כל המחזיקים בו כחפצם.

הכ"ד פה סעמניץ יום ד' ח"י למב"י [ג' אייר] תרי"ג לפ"ק

הק' יהודאסאד

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

מאמרים, תגובות ורשומות יתקבלו ברצון

כל הזכויות שמורות

ניתן לקבל העלה במייל 3446@okmail.co.il